

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS
VADYBOS IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

NEDA KIRJANOVAITĖ

UKRAINOS PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJA: PANEVĖŽIO IR
VILNIAUS MIESTŲ SAVIVALDYBIŲ ATVEJAI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

Doc. dr. *Rūta Dačiulytė*

VILNIUS

2025

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	4
ĮVADAS.....	5
1. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Migracijos atsiradimas, priežastys ir pasekmės.....	10
1.2. Teisės aktai ir dokumentai reglamentuojantys pabėgėlių teisinį statusą.....	13
1.3. Pabėgėlių integracija ir jos procesas.....	20
1.4. Ukrainos pabėgėlių integracija ir pirmieji iššūkiai tarptautinio lygio mastu.....	25
1.5. Ukrainos pabėgėlių integracija ir pirmieji iššūkiai nacionalinio lygio mastu.....	36
2. TYRIMO METODOLOGIJA.....	46
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	46
2.2. Interviu metodo teorinės prielaidos.....	48
3. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJA PANEVĖŽIO IR VILNIAUS MIESTŲ SAVIVALDYBĖSE.....	53
3.1. Ekspertinių interviu rezultatų analizė Panevėžio miesto savivaldybėje.....	53
3.2. Ekspertinių interviu rezultatų analizė Vilniaus miesto savivaldybėje.....	61
DISKUSIJOS.....	71
IŠVADOS.....	73
REKOMENDACIJOS.....	76
LITERATŪRA.....	77
SANTRAUKA.....	83
SUMMARY.....	84
PRIEDAI.....	85

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1. Priverstinai perkeltų žmonių skaičius visame pasaulyje.....	25
2. Pagrindiniai pabėgėlių integracijos iššūkiai.....	30
3. Kokio tipo pagalba Lietuvoje yra labiausiai reikalinga Ukrainos pabėgėliams?.....	41

LENTELIŲ SĄRAŠAS

<i>1 lentelė.</i> Kategorija: „Ukrainiečių integracijos situacija, vertinant 2022 – 2025 m. laikotarpį“.....	52
<i>2 lentelė.</i> Kategorija: „Integracijos priemonių veiksmingumo vertinimas“.....	53
<i>3 lentelė.</i> Kategorija: „Teikiamos informacijos prieinamumas“.....	53
<i>4 lentelė.</i> Kategorija: „Kalbos barjerų sumažinimas“.....	54
<i>5 lentelė.</i> Kategorija: „Pabėgėlių įsitraukimas į darbo rinką“.....	55
<i>6 lentelė.</i> Kategorija: „Bendradarbiavimas su NVO“	55
<i>7 lentelė.</i> Kategorija: „Kontaktas su Ukrainos pabėgėliais“	56
<i>8 lentelė.</i> Kategorija: „Pabėgėlių integracijos iššūkiai po pirmųjų karo metų“.....	56
<i>9 lentelė.</i> Kategorija: „Numatomi pabėgėlių integracijos projektai“.....	57

IVADAS

Temos aktualumas. Migracija – nuolatinis ir nesustabdomas reiškinys, vykstantis dėl įvairių ekonominių, socialinių, politinių ir aplinkos priežasčių. Žmonės ieškodami tinkamesnių gyvenimo sąlygų, aukštesnio pragyvenimo lygio, ar palankesnių darbo galimybių migruodavo iš vienos šalies į kitą ir dėl šių priežasčių, daugelį metų, dominavo ekonominė migracija. Vis dažniau pastebime vykstančią priverstinę migraciją dėl pasaulyje vykstančių karų bei politinių neramumų. Migracijos padarinys – integracija į kitą visuomenę, jos kultūros bei vyraujančių įstatymų priėmimas. Šiuos nuolat besikeičiančius ir tarpusavyje susijusius reiškinius svarbu analizuoti ir vertinti, siekiant veiksmingai spręsti padidėjusius migrantų srautus. 2022 m. vasario 24 d. prasidėjus Rusijos karinei invazijai į Ukrainą, vis daugiau žmonių priverstinai turėjo palikti savo namus, nedelsiant susirasti darbą, gyvenamąjį būstą ar mokyklą savo vaikams ir pradėti kurti savo gyvenimą iš naujo kitoje šalyje. Lietuva, kaip ir daugelis kitų Europos Sąjungos valstybių narių tapo įpareigota teikti materialinę, humanitarinę ir finansinę paramą Ukrainai bei jos žmonėms, kai 1997 metais pagal Ženevos konvenciją tapo pabėgėlius priimančia valstybe. Ši konvencija įpareigojo Lietuvą pagal visas esamas nuostatas ginti savo teritorijoje esančius pabėgėlius ir sudaryti kokybiškas integracijos sąlygas¹. Remiantis Jungtinių Tautų (toliau – JT) vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuro, 2023 metų sausio mėn. duomenimis, įvairiose Europos šalyse pasiskirstė beveik 8 milijonai nuo karo pabėgusių ukrainiečių. Iš jų mažiau nei 5 milijonai buvo užregistruoti pabėgėlių centruose, kurie kreipėsi dėl apgyvendinimo suteikimo, įdarbinimo ar kitos reikiamos pagalbos². Oficialiojo statistikos portalo duomenimis, Lietuva nuo karo Ukrainoje pradžios priėmė apie 93 tūkstančius Ukrainos piliečių.³ Dėl augančio pabėgėlių skaičiaus Lietuvoje, integracijos tema tapo labai svarbi, kadangi nesugebėjimas tinkamai integruoti atvykusiųjų Ukrainos piliečių lemia socialinės atskirties didėjimą, didina įtampą bei nelygybę visuomenėje. Taigi, atsižvelgiant nuo 2022 m. egzistuojančią ir jau virš 3 metų gyvuojančią pasaulio politinę situaciją bei migracijos tendencijas svarbu analizuoti ne tik teorines prielaidas, bet ir praktinę situaciją Lietuvos savivaldybių veikloje. Tik nuolatinė analizė ir tobulinimas gali užtikrinti, kad Lietuva būtų tinkamai pasirengusi spręsti pabėgėlių integracijos iššūkius ir sukurti saugią bei klestinčią visuomenę visiems jos nariams. Išanalizavus pagrindinius įtvirtintus pabėgėlių integracijos procesų etapus ir išnagrinėjus šio, jau minėto, integracijos proceso taikymą Ukrainos ir

¹„Konvencija dėl pabėgėlių statuso“, TAR, žiūrėta 2023 m. spalio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.38F4FAD0CE84>.

²„Duomenys ir ištekliai“, UNHCR, žiūrėta 2023 m. spalio 25 d., <https://www.unhcr.org/neu/lt/duomenys-ir-istekliai>.

³„Karo pabėgėliai iš Ukrainos“, Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2023 m. spalio 24 d., <https://osp.stat.gov.lt/ukraine-dashboards>.

Rusijos karo atveju, svarbu įvardinti pagrindinius iššūkius, su kuriais susidurta dar 2022 metų pradžioje. Šio darbo pagrindinis tikslas – akcentuoti jau patirtus pagrindinius iššūkius ir atlikti tyrimus dviejose, skirtingose savivaldybėse, kurios yra įpareigos vykdėti Ukrainos pabėgėlių integracijos procesą. Taip pat akcentuoti, ar praėjus 3 metams, kai karo tema iki šiol šmėžuoja pagrindiniuose žinių portaluose, vis dar susiduriama su tomis pačiomis problemomis, kurios mus lydėjo karui prasidėjus. Siekiant suprasti, ar darome pažangą pabėgėlių integracijos procese, pasirinkta išanalizuoti Vilniaus miesto savivaldybė, priėmusi didžiausią pabėgėlių skaičių iš visų Lietuvos miestų, ir Panevėžio miesto savivaldybė, kuri atskleis, su kokiais pabėgėlių integracijos iššūkiais susiduria ir mažesni Lietuvos miestai. Tyrimas atliekamas šiose skirtingose savivaldybėse norint išanalizuoti, kaip integracijos priemonės veikia skirtinguose urbanistiniuose kontekstuose, atspindinčiuose tiek gerai išvystytą infrastruktūrą, tiek ribotą resursų prieinamumą.

Temos naujumas. Kadangi ši nagrinėjama situacija yra pakankamai nauja ir vis dar vyraujanti šių dienų kontekste, pastebėta, kad pagrindiniai šaltiniai yra nevyriausybinų organizacijų (toliau – NVO), savivaldybių bei kitų įstaigų veiklos ataskaitos, kurias išnagrinėjus galime daryti tam tikras išvadas apie egzistuojančią situaciją. Visgi išvelgiamas mokslinių tyrimų, publikacijų trūkumas, kurios įvertintų Lietuvos miestų savivaldybių veiklas, teikiamų paslaugų ar organizuojamų projektų efektyvumą, skirtų pabėgėlių sklandesnei integracijai į visuomenę ir nagrinėtų vyraujančias problemas, atliekant apklausas bei tyrimus. Pabėgėlių integracijos proceso analizavimas ir vertinimas padėtų suprasti, kaip Lietuvos miestų savivaldybės savo organizuojama veikla įtraukia vietos gyventojus į integracijos procesus, mažindama diskriminaciją bei socialinę atskirtį. Šiame darbe atliekamas tyrimas suteiks vertingų įžvalgų, kurios padėtų atskleisti vyraujančius iššūkius pabėgėlių integracijos procese ir įvertinti šių iššūkių pasikartojimą nuo 2022 metų, taip užtikrinant efektyvesnę ir sklandesnę pabėgėlių integraciją į Lietuvos visuomenę.

Temos iširtumas – pirmojoje šio darbo potemėje nagrinėjama migracija ir jos atsiradimo priežastys, kurias analizuoja autoriai Christiane Harzig, Dirk Hoerder ir Donna Gabaccia⁴ bei Liisa H. Malkki⁵ savo straipsniuose pabrėždami, jog migracija yra viena iš pirminių imperijų ar tautų susikūrimo priežasčių. Tik po antrojo pasaulio karo įvykių pradėta atkreipti dėmesį ir analizuoti priverstinės

⁴ Christiane Harzig, Dirk Hoerder ir Donna Gabaccia, *What is migration history?* (University of Hawai'i Press: 2011), 577-579.

⁵ Liisa H. Malkki, „REFUGEES AND EXILE: From „Refugee Studies“ to the National Order of Things“, *Annual review of anthropology*, 24 (1995): 497 – 498.

migracijos aspektą bei tuo pačiu „pabėgėlio“ sąvokos įgalinimą. Tuo tarpu, autorius Egon F. Kunz⁶ jau nagrinėja pabėgėlio ir jį priimančios valstybės ryšį bei priežastis, lemiančias jo migravimą. Autorė Annemaree Lloyd⁷, savo straipsnyje nagrinėja su kokiais pagrindiniais iššūkiais pabėgėliai susiduria naujoje gyvenamojoje aplinkoje. Iššūkiai atsiranda prasidėjus integracijos procesui, kurį nagrinėja autoriai J. W. Berry⁸, T. Martikainen⁹ ir N. Statkus¹⁰ akcentuodami, kad integracijos procese ne tik pabėgėlis, bet ir jį priimančioji šalis yra pagrindinė veikėja sklandžioje ir pilnavertiškai naudingoje integracijoje. Įstatyminį pagrindą, atsižvelgiant į pabėgėlio statusą, pabrėžia daugelis įstatymų, tokių kaip: „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo“, „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, „Konvencija dėl pabėgėlio statuso“ bei daugelis kitų teorinėje dalyje analizuotų teisės aktų ar dokumentų. Pabėgėlių integracijos procesai ir iššūkiai Rusijos ir Ukrainos karo atveju nagrinėjami Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Europos parlamento, Tarptautinės migracijos organizacijos, Priėmimo ir integracijos agentūros, JT pabėgėlių agentūros, Lietuvos Respublikos Vyriausybės oficialiuose puslapiuose. Nagrinėjant Ukrainos pabėgėlių integraciją ir jos iššūkius tarptautiniu lygmeniu remtasi autorių H. Brücker, A. Ette, M. M. Grabka ir kt.¹¹ taip pat Maciej Duszczyk ir Paweł Kaczmarczyk¹² mokslinių darbų duomenimis, kuriuose pateikiama informacija, remiantis atliktais tyrimais bei apklausomis su Ukrainos pabėgėliais. Šie autoriai nagrinėja Lenkijos, Vengrijos ir Vokietijos atvejus. Lietuvos atvejį Ukrainos pabėgėlių integravimo procese nagrinėjo Anastasiia Tkachuk, Svitlana Kostrykina ir Tomas Janeliūnas¹³ atlikdami internetinę apklausą ir interviu iš aštuonių ukrainiečių, atvykusių į Lietuvą po 2022 m. vasario 24 d. Tyrime daugiausia

⁶ Egon F. Kunz, „The refugee in flight: Kinetic models and forms of displacement“, *International migration review*, 2 (1973): 130-131.

⁷ Annemaree Lloyd, „Researching fractured (information) landscapes: Implications for library and information science researchers undertaking research with refugees and forced migration studies“, *Journal of Documentation*, 73 (2017): 39 – 40.

⁸ John W. Berry, *Immigration, acculturation and adaptation* (Applied psychology: An international Review, 1997), 32 – 33.

⁹ Tuomas Martikainen, *Religion, Immigrants and Integration* (Leiden/Boston: Brill, 2013), 87 – 88.

¹⁰ Nortautas Statkus, *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti* (Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. 2018), 58 – 60.

¹¹ Herbert Brücker ir kt., „Ukrainian refugees in Germany: Escape, arrival and everyday life“, *IAB-Forschungsbericht* 24, (2022): 20-23, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/274560/1/1853875996.pdf>

¹² Maciej Duszczyk, ir Paweł Kaczmarczyk, „The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges“, *Intereconomics* 57(3), (2022): 164 – 170, <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html>

¹³ Anastasiia Tkachuk, Svitlana Kostrykina ir Tomas Janeliūnas, „Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje, *Rytų Europos studijų centras*, (2023): 5 – 10, https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2023/11/v01_Ukrainian-report_Janeliunas_LT_A4.pdf

dėmesio skiriama įvairiems kasdienio gyvenimo aspektams, akcentuojant įsidarbinimo galimybes, sveikatos priežiūros ir švietimo paslaugas, socialinę adaptaciją bei integracijos iššūkius.

Problema. Kokia pažanga pasiekta pabėgėlių integracijos iššūkių kontekste, vertinant 2022 – 2025 metų laikotarpį?

Objektas – Ukrainos pabėgėlių integracijos procesas Panevėžio ir Vilniaus miestų savivaldybėse.

Tikslas – išanalizuoti Ukrainos pabėgėlių integracijos pagrindinius iššūkius ir įvertinti Lietuvos pažangą šių prieglobsčio prašytojų integracijos procese, atliekant tyrimą Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybėse.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti migracijos atsiradimo priežastis ir jos pasekmes.
2. Išnagrinėti teisės aktus ir dokumentus, reglamentuojančius pabėgėlių teisinį statusą.
3. Aptarti integracijos sampratą ir jos procesą.
4. Tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu išnagrinėti pabėgėlių integracijos procesą ir iššūkius prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui.
5. Atskleisti Ukrainos pabėgėlių integracijos iššūkius Panevėžio bei Vilniaus miestų savivaldybėse ir įvertinti pasiektą pažangą pabėgėlių integravimo kontekste.

Metodai.

1. **Mokslinių šaltinių analizė.** Siekiant pagrįsti šio metodo naudą, pabrėžiama R. Erentaitės ir R. Žukauskienės idėja, jog atlikta literatūros analizė, kaip teorinis tyrimo metodas kelia naują mokslinių tyrimų problematiką, pateikia rekomendacijas tyrėjams.¹⁴ Akcentuojama, kad mokslinės literatūros analizės tikslas yra pagrįsti tiriamąją dalį. Taigi, darbo autorės užduotis – analizuojant ir vertinant šiame darbe naudojamą literatūrą įgyti žinių apie tiriamąjį objektą.
2. **Pusiau struktūruotas ir struktūruotas interviu metodas.** Siekiant atskleisti Ukrainos pabėgėlių integracijos ypatumus Panevėžio miesto savivaldybės, investicijų projektų skyriuje atliekamas struktūruotas interviu, o Vilniaus miesto savivaldybės, socialinės integracijos poskyryje atliekamas pusiau struktūruotas interviu. Pusiau struktūruoto interviu tyrimui yra būdingas išankstinis pagrindinių pokalbio temų apsvaistymas, tačiau yra lanksčiai reaguojama į interviu eigą, skatinama diskusija nagrinėjama tema, o struktūruoto interviu pagrindinis

¹⁴ Rasa Erentaitė ir Rita Žukauskienė, Akademinių raštinguo pagrindai (Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2011), <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/79560ba8-18f0-4134-83e1-37f533c6bdff/content>

skirtumas yra nuoseklus, sistemingas klausimų struktūros laikymasis, be papildomų klausimų, kylančių interviu metu.¹⁵

3. **Lyginamoji analizė.** Atsižvelgiant į Z. Norkaus ir V. Morkevičiaus mintis apie lyginamąją analizę, galima teigti, kad tai esminis socialinių mokslų tyrimo metodas, leidžiantis identifikuoti objektų ar reiškinių panašumus ir skirtumus, nustatyti jų kiekybines ir kokybines charakteristikas, konstruoti analogijas bei klasifikacijas.¹⁶ Remiantis šiuo metodu siekiama palyginti Panevėžio ir Vilniaus miestų savivaldybių veiklas pabėgėlių integracijos procese, išanalizuoti pagrindinius skirtumus tarp nagrinėjamų skirtingų miestų, ir siekiant atsakyti į išsikeltą darbo tikslą – atliekamas lyginimas su teorinėje dalyje išnagrinėtų šaltinių duomenimis apie pabėgėlių integraciją Lietuvoje.

Darbo struktūra. Magistro baigiamojo darbo pirmojoje dalyje nagrinėjami teoriniai pabėgėlių integracijos aspektai, analizuojamos migracijos atsiradimo priežastys ir pasekmės, pabėgėlių teisinį statusą reglamentuojantys teisės aktai. Atkreipiamas dėmesys į pabėgėlių integracijos procesą bei pagrindinius etapus, kuriuos išnagrinėjus pradedama analizuoti vis dar aktuali Ukrainos pabėgėlių integracija tarptautinio ir nacionalinio lygio mastu. Antrojoje dalyje pristatoma tyrimo metodologija ir pasirinkto kokybinio tyrimo metodo prielaidos, aptariami tyrimo organizavimo ypatumai. Trečiojoje dalyje yra pateikiami Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybių ekspertų kokybinio interviu metu gauti atsakymai apie pabėgėlių integraciją ir pagrindinius iššūkius nagrinėjamų savivaldybių mastu. Gauti tyrimo rezultatai yra susisteminti ir apibendrinami, atliekamas lyginimas remiantis 2025 metais atliktų interviu tyrimų ir teorinėje dalyje nagrinėtų 2022 – 2023 metų šaltinių duomenimis. Darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados, rekomendacijos, naudoti literatūros šaltiniai, santrauka (lietuvių ir anglų kalba) ir priedai. Darbo apimtis – 85 puslapiai (be priedų).

¹⁵ Inga Gaižauskaitė ir Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu* (Vilnius: Registrų centras, 2016), <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/6bc9b0c7-425b-4420-a2cd-e6ec2d12736a/content>

¹⁶ Zenonas Norkus ir Vaidas Morkevičius, *Kokybinė lyginamoji analizė* (Kaunas: Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA), 2011), https://www.academia.edu/2056881/Kokybin%C4%97_lyginamoji_analiz%C4%97

1. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Migracijos atsiradimas, priežastys ir pasekmės

Šioje potemėje nagrinėjama migracija kaip visuotinis ir istoriškai reikšmingas reiškinys, ypatingą dėmesį skiriant priverstinei migracijai ir jos priežastims. Akcentuojama, kad migracija yra neatsiejama žmonijos istorijos dalis ir kokie veiksniai – ekonominiai, politiniai, socialiniai, religiniai bei aplinkos – lemia žmonių persikėlimą iš vienos vietos į kitą. Daugiausia dėmesio skiriama priverstinei migracijai, kuri kyla dėl karo, persekiojimo ar žmogaus teisių pažeidimų. Pabrėžiama ir „pabėgėlio“ sąvoka bei ryšys, su juos priimančia valstybe.

Migracija, remiantis Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje pateiktais duomenimis, būdinga visiems žmonijos istorijos ir priešistorės laikotarpiams, kaip vienas svarbiausių evoliucijos veiksnių, kartu su natūraliosios atrankos ir mutacijos pokyčiais.¹⁷ Nors migracijos reiškinys yra žinomas ir tyrinėjamas nuo seniausių laikų, o pirmieji istoriniai įrašai apie migraciją yra randami dar senovės Egipte, Babilone, antikinėje Graikijoje bei Romos imperijoje, mokslininkai C. Harzig ir D. Hoerder teigia, kad pati žmonijos istorija yra neatsiejama nuo migracijos istorijos. Autorių nuomone, nėra jokių pirminių istorinių šaltinių, kurie atskleistų, kaip susikuria imperijos ar tautos, todėl manoma, kad migracija ir ją veikiančios priežastys yra viso to pagrindas.¹⁸

Geresnio gyvenimo lygio, darbo galimybių ir aukštesnių atlyginimų siekimas, tapo pagrindinėmis migracijos priežastimis. Kaip akcentuoja daugelis migracijos srities tyrimų, *ekonominės, socialinės, religinės, kultūrinės bei politinės* priežastys yra pagrindiniai migracijos srautus įtakojantys veiksniai. Ekonominiai veiksniai yra vieni iš svarbiausių ir labiausiai ištirtų migracijos priežasčių. Žmonės vis dažniau migruoja ieškodami geresnio darbo, didesnio atlyginimo ir geresnių gyvenimo sąlygų. Kita svarbi minėta priežastis yra politinė padėtis šalyje. Ne pasitenkinimas valdžia, korupcija, teisinės valstybės trūkumas ar žmogaus teisių apribojimai skatina žmones emigruoti. Jie ieško skaidresnių, atsakingesnių ir demokratiškesnių visuomenių kitose šalyse. Taip pat, aplinkos veiksniai ir stichinės nelaimės tampa vis svarbesniu motyvu žmonėms ieškoti saugesnio prieglobsčio. Žinoma, kad ir socialiniai bei kultūriniai veiksniai turi įtakos migracijos srautams. Žmonės dažniausiai pasirenka gyventi arčiau bendruomenių, turinčių panašią kultūrinę, religinę ar kalbinę aplinką, stengdamiesi išvengti socialinės diskriminacijos ar kultūrinių apribojimų. Be to, prie migracijos gali prisidėti ir tokie veiksniai kaip sveikatos priežiūros ir švietimo kokybė. Asmenys renkasi migraciją norėdami

¹⁷ „Migracija“, Visuotinė lietuvių enciklopedija, žiūrėta 2024 m. balandžio 13 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/migracija/>

¹⁸ Harzig, Hoerder ir Gabaccia, *supra note*, 4.

gauti geresnes sveikatos priežiūros paslaugas ar siekdami įgyti tarptautiniu mastu pripažįstamą išsilavinimą. Šeimos ryšiai ir troškimas būti kartu taip pat yra viena iš migracijos skaičių išaugimo priežasčių. Visgi, šiame darbe, pagrindinis dėmesys sutelkiamas į *priverstinę migraciją ir jos atsiradimo priežastis*. Žmonės yra priversti bėgti ir ieškoti saugumo kitose šalyse dėl tokių priežasčių kaip politinis nestabilumas, dažniausiai sukeliantis karus ar ginkluotus konfliktus, religinis persekiojimas, rasinė ir tautinė diskriminacija, prievarta atliekamas gyventojų iškeldinimas, nuolatinis maisto trūkumas, o dėl šios priežasties – badas. Ši kategorija dažniausiai apima pabėgėlius ir prieglobsčio prašytojus, kurie migraciją, kaip išeitį, pasirinko dėl tiesioginės grėsmės savo gyvybei ir/ar būtinybės išgyventi.

2020 m. Europos Parlamentas išanalizavo pagrindines priverstinės migracijos priežastis ir savo oficialioje svetainėje paskelbė išvadas. Pagrindinis veiksnys, skatinantis žmones palikti savo gimtąsias šalis, yra nuolatinis persekiojimas dėl rasinių, etninių, politinių ar kultūrinių aspektų. Šią migracijos formą dažniausiai sukelia ginkluoti konfliktai ir karai, kurie kelia grėsmę žmonių saugumui, o dažnai ir gyvybei. Tokiais atvejais pabėgėliams pavojų kelia ne tik vietiniai ginkluoti susirėmimai, bet ir jų kilmės šalies vyriausybės vykdoma politika.¹⁹ Nors priverstinė migracija nėra naujas reiškinys, institucionalizuotas pabėgėlių statuso reglamentavimas ir „pabėgėlio“ sąvokos plačiai paplitęs vartojimas politiniame bei teisiniame diskurse išryškėjo tik po Antrojo pasaulinio karo.²⁰ Pabėgėlių apsauga tapo svarbia tarptautinės teisės dalimi, o jų statusą reguliuoja tiek valstybių migracijos politika, tiek tarptautinės sutartys. Vienas pagrindinių dokumentų, apibrėžiančių pabėgėlio statusą, yra 1951 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl pabėgėlių statuso. Pagal šią konvenciją, pabėgėliu laikomas asmuo, kuris „dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar politinių įsitikinimų yra už šalies, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali arba bijo naudotis tos šalies gynyba; arba neturėdamas atitinkamos pilietybės ir būdamas už šalies, kurioje anksčiau buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų dėl tokių įvykių negali ar bijo į ją grįžti.“²¹ Svarbu pabrėžti, kad būtent nesavanoriškas migracijos pobūdis skatina analizuoti pabėgėlių patirtis santykyje su juos priimančiomis valstybėmis. Sociologas Egon F. Kunz aiškina pabėgėlių, kaip specifinės socialinės grupės, išskirtinumą remdamasis „stūmimo ir traukos“ (angl. *push and pull*) teorija, kuri nagrinėja veiksnius, verčiančius žmones palikti savo

¹⁹„Migracijos priežastys“, Europos Parlamentas, žiūrėta 2025 m. vasario 1 d., <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20200624STO81906/migracijos-priezastys>

²⁰ Malkki, *supra note*, 5.

²¹„Konvencija dėl pabėgėlių statuso“, Valstybės žinios, žiūrėta 2024 m. gruodžio 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32581>

namus, bei priežastis, lemiančias jų pasirinkimą persikelti į konkrečias valstybes. Tradicinėse migracijos studijose „stūmimo ir traukos“ teorija aiškina migranto motyvaciją palikti savo kilmės šalį. Stumiantieji veiksniai yra sąlygos ar aplinkybės, kurios verčia žmogų išvykti, o traukos veiksniai apibūdina priimančios valstybės patrauklumą ir galimybes. Tačiau, kaip teigia autorius Egon F. Kunz, pabėgėlių atveju stumiantieji veiksniai yra kur kas stipresni ir dominuojantys, todėl jų migracija yra ne tiek pasirinkimo, kiek būtinybės bei prievartos pasekmė.²² Dėl šios priežasties pabėgėliai susiduria su daugybe iššūkių naujoje gyvenamojoje aplinkoje. Jie turi prisitaikyti prie naujų kultūrinių, materialinių, ekonominių, politinių bei istorinių kontekstų, kurie lemia jų integraciją ir gebėjimą veikti pagal priimančios šalies taisykles.²³ Migracijos kontekste teritorija dažnai laikoma pagrindiniu veiksniu, nulemiančiu asmens priklausymą vienai ar kitai valstybei bei suteikiančiu teisinį statusą. Tačiau žmogaus santykis su valstybe formuojasi ne tik pagal jos administracines ribas, bet ir per patirtis bei procesus, su kuriais asmuo susiduria toje erdvėje. Pabėgėlių santykis su priimančiąja valstybe yra specifinis ir iš esmės skiriasi nuo ekonominių migrantų patirčių. Pabėgėliai palieka savo kilmės šalį dėl objektyvių priežasčių, susijusių su asmens saugumo neužtikrinimu, o jų sugrįžimas dažnai yra ribotas arba visiškai neįmanomas. Be to, norint įgyti teisę gyventi naujoje šalyje, jie privalo pereiti sudėtingą teisinį procesą, kuris užtikrina jų apsaugą ir integraciją į naują visuomenę.²⁴

Apibendrinant šią potemę galima teigti, kad migracija yra neatsiejama žmonijos istorijos dalis, egzistuojanti nuo seniausių laikų ir išlikusi iki šių dienų. Nors migraciją dažnai įsivaizduojame, kaip laisvą žmogaus asmeninį pasirinkimą siekiant geresnių gyvenimo sąlygų, tačiau priverstinė migracija vis dažniau tampa pagrindine migravimo priežastimi, kylančia dėl karo, persekiojimo ar žmogaus teisių pažeidimų. Migracijos skaičiams nenustojant augti pradėta naudoti ir „pabėgėlio“ sąvoka, su savimi atsinešdama tvirtą teisinį pagrindą šiam statusui gauti. Dėl šios priežasties pabėgėliai patiria daugybę iššūkių, susijusių su integracija į naują visuomenę, teisiniu statusu ir saugumo užtikrinimu. Taigi, šiame kontekste itin svarbūs tampa tarptautiniai teisės aktai ir dokumentai, reglamentuojantys pabėgėlių teisinį statusą, kurie nustato jų apsaugos mechanizmus bei valstybių atsakomybę priimant ir integruojant pabėgėlius.

²² Kunz, *supra note*, 6.

²³ Lloyd, *supra note*, 7.

²⁴ Andrew E. Shacknove, „Who Is a Refugee?“, *Ethics*, 95 (1985): 281–282.

1.2. Teisės aktai ir dokumentai, reglamentuojantys pabėgėlių teisinį statusą

Šioje potemėje nagrinėjama teisinė sistema, reglamentuojanti pabėgėlių teisinį statusą bei jų apsaugą, kurios pagrindą sudarė pirmojo ir antrojo pasaulinio karo sukeltos humanitarinės krizės bei priverstinės migracijos antplūdis. Dėl šių istorinių įvykių milijonai žmonių buvo priversti palikti savo namus, praradę ne tik būstą, bet ir pilietybes bei teisinės apsaugos garantijas. Atsižvelgiant į šiuos iššūkius, sukurta nuosekli teisinė sistema, kurios pagrindiniu pirmuoju dokumentu tapo 1951 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl pabėgėlių statuso. Laikui bėgant Europos Sąjunga, siekdama užtikrinti sąžiningą ir efektyvią prieglobsčio suteikimo procedūrą bei jos tęstinumą, skyrė dėmesį kitų svarbių teisinių dokumentų analizei bei papildymui pabėgėlių klausimo atžvilgiu. Taigi, šioje potemėje apžvelgiama, kaip teisės aktai ir kiti svarbūs dokumentai formuoja pabėgėlių teisinį statusą, kokie principai yra įtvirtinami bei kokia yra jų reikšmė užtikrinant asmenų apsaugą ir integraciją pabėgėlius priimančiose valstybėse.

Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai sukėlė neregėto masto humanitarines krizes bei vienas didžiausių priverstinės migracijos bangų žmonijos istorijoje, dėl kurių milijonai žmonių buvo priversti palikti savo namus ir tapti pabėgėliais. Šių karų metu ir jiems pasibaigus daugybė žmonių neteko ne tik būsto, bet ir valstybės, pilietybės bei teisinės apsaugos. Po nuslūgusių dviejų pasaulinių karų tapo akivaizdu, kad būtina sukurti nuolatinę ir tarptautiniu mastu pripažįstamą teisinę sistemą, kuri užtikrintų pabėgėlių apsaugą. Vienas svarbiausių šio proceso etapų buvo 1951 m. Jungtinių Tautų konvencijos dėl pabėgėlių statuso priėmimas. Ši konvencija įtvirtino pagrindinius pabėgėlių teisių apsaugos principus, įskaitant *pabėgėlio sąvoką, prieglobsčio suteikimo pareigą bei negražinimo principą (non-refoulement)*. Jau aptartą pabėgėlio sąvoką papildė, visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtinta, tiesa, kad kiekvienas žmogus turi teisę ieškoti ir naudotis prieglobsčiu nuo persekiojimo kitose šalyse.²⁵ Taigi, Europos Sąjungos narių prieglobsčio teisės supratimas ir jos reguliavimas turi itin didelę įtaką atvirų sienų ir laisvo judėjimo aspektu. Dėl šios priežasties valstybės narės turi turėti abipusę, aiškiai suprantama politiką, bendrą atsakomybę ir įsipareigojimus priimdamos pabėgėlius bei suteikdamos jiems prieglobstį, kuris atitiktų tinkamas gyvenimo sąlygas. Negražinimo principas apibrėžiamas, kaip viena svarbiausių tarptautinės pabėgėlių teisės normų, užtikrinančių asmenų, bėgančių nuo persekiojimo, apsaugą. 1951 m. Ženevos konvencijos 33 straipsnio 1 dalyje akcentuojama: „Nė viena susitariančioji valstybė jokių būdu neišsiunčia ir

²⁵ „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, TAR, žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.181EDAC3A371>

negražina pabėgėlio į šalį, kur jo gyvybei ar laisvei grėstų pavojus dėl rasės, religijos, pilietybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių pažiūrų.“²⁶ Kadangi ši konvencija iš pradžių buvo skirta tik pabėgėliams, susijusiems su įvykiais iki 1951 m., jos taikymo ribos buvo gana siauros. Dėl šios priežasties 1967 m. įsigaliojęs *Protokolas dėl pabėgėlių statuso* išplėtė konvencijos taikymą ir panaikino iki tol vyraujančius apribojimus, leidžiant pabėgėliams gauti apsaugą nepriklausomai nuo jų migracijos priežasčių.²⁷

Laikui bėgant, vienas iš pagrindinių Europos Sąjungos tikslų buvo sudaryti sistemą, kuria remiantis su prieglobsčio prašytojais būtų elgiamasi sąžiningai ir kiekvienas atvejis būtų nagrinėjamas atsižvelgiant į numatytus standartus, kurių laikymasis būtų pastebimas visų Europos Sąjungos valstybių veikloje. Norint įgyvendinti šį tikslą 1999 m. buvo sukurta bendra Europos prieglobsčio sistema. Nuo šios sistemos sukūrimo pradėta aktyviau tarpusavyje bendradarbiauti, apsvaistytos ir papildytos pagrindinės direktyvos bei reglamentai:

- Prieglobsčio procedūrų direktyva;
- Priėmimo sąlygų direktyva;
- Priskyrimo direktyva;
- Dublino reglamentas;
- EURODAC reglamentas.

Prieglobsčio procedūrų direktyvos paskirtis – garantuoti, kad pateiktų prašymų procesas vyktų kokybiškiau bei kiek galima greičiau, atkreipiant dėmesį į kiekvieną konkrečią situaciją. Viena iš jų - didesnės apsaugos suteikimas nukentėjusiems, nepilnamečiams ir specialiujų poreikių turintiems žmonėms. Pagrindinis šios direktyvos tikslas – užtikrinti aiškų procesą dėl prašymų pateikimo, vertinimo bei sprendimo ir suteikti papildomos informacijos apie galimybes skusti sprendimus arba likti valstybėje, kurioje buvo pateiktas pabėgėlio prašymas. Visas šis procesas tapo daug aiškesnis, kai buvo nustatyta specialioji prieglobsčio prašymų tvarka. Pirmiausia, šios procedūros vykdymui numatytas šešių mėnesių terminas. Taip pat priimtas sprendimas apmokyti asmenis, kurie atsakingi už sprendimų priėmimą dėl prieglobsčio suteikimo. Tikimasi, kad greitesnės prieglobsčio suteikimo procedūros sumažins išlaidas, o sprendimų priėmimo kokybė pagerės jau nuo pat pradžių. Pabrėžtina

²⁶ „Konvencija dėl pabėgėlių statuso”, *supra note*, 1.

²⁷ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. sausio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.35371?jfwid=>

ir tai, kad kiekvienam asmeniui tinkamai detalizavus savo prašymą gali būti suteikta specialioji pagalba, atsižvelgiant į asmens amžių, ligos istoriją, seksualinę orientaciją ar kitokias patirtis. O vaikai likę be tėvų, rūpintojų arba globėjų turi galimybę gauti kvalifikuotą atstovą, kuris galėtų padėti ir dalyvauti visoje prašymų teikimo procedūroje. Trumpai aptarus, galima teigti, kad prieglobsčio procedūros direktyvos pakeitimais buvo siekiama sukurti visiems aiškia prieglobsčio procedūros sistema, kuri užkirstų kelią nesutarimams tarp Europos Sąjungos valstybių narių ir užtikrintų prieglobsčio prašančių asmenų teises.²⁸

Svarbu akcentuoti ir priėmimo sąlygų direktyvą, kurios pagrindinis tikslas – tinkamų sąlygų užtikrinimas prieglobsčio prašantiems asmenims. Išskiriama keletą pagrindinių sąlygų: tinkamo būsto suteikimas, aprūpinimas maistu, asmenų sveikatos būklės įvertinimas ir žinoma – pagarba šių asmenų teisėms. Ši direktyva labiausiai akcentuojasi į prieglobsčio prašančių asmenų, įskaitant ir nepilnamečių, įvairiapusiškos apsaugos ir pagalbos suteikimą. Pagrindinė šios direktyvos nuostata suteikia prieglobsčio prašytojui galimybę įsidarbinti per ne ilgesnį kaip 9 mėnesių laikotarpį, tokiu būdu stiprinant asmens ekonominį savarankiškumą.²⁹ Galima teigti, kad šios direktyvos pakeitimai bei papildymai turėjo didžiausią lemiamą įtaką prieglobsčio prašančiųjų asmenų gyvenimui, nes iki to Europos Sąjungos valstybės narės neturėjo vienodos procedūros, todėl ne visada pabėgėliams buvo suteikiamos lygios ir tinkamos gyvenimo sąlygos.

Apžvelgus sąlygų užtikrinimo būtinybę, svarbu akcentuoti ir priskyrimo direktyvą, kurioje pabrėžiama tarptautinės apsaugos svarba. Prieglobstis suteikiamas tik tada, kai asmuo yra pripažintas pabėgėliu arba jam suteikiama papildoma apsauga. Šioje direktyvoje pabrėžiamos ir papildomos apsaugos ir pabėgėlio statuso sąvokos. Akcentuojama, jog pabėgėlio statusas suteikiamas tik tada, kai valstybė patvirtina, kad trečiosios šalies pilietis arba asmuo neturintis pilietybės yra pabėgėlis. Papildomos apsaugos statusas suteikiamas tik valstybei patvirtinus, kad trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės turi galimybę gauti papildomą apsaugą. Priskyrimo direktyvos pagrindiniais pakeitimais tapo tam tikros teisės. Viena iš jų susijusi su apsauga nuo pabėgėlio ar kitų apsaugos prašančių asmenų sugrąžinimo į valstybę, iš kurios asmenys ir atvyko. Taip pat, dėl šių pakeitimų, prieglobsčio prašantiems asmenimis, atsirado daugiau galimybių į pilnavertį gyvenimą: siekti išsilavinimo, galimybę įsidarbinti bei tuo pačiu gauti integravimo paslaugas, kurias sudaro kalbos ar

²⁸ „2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendrosios tvarkos Nr. 2013/32/ES“, EUR – Lex, žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32013L0032>

²⁹ *Ibid.*

kvalifikacijos kėlimo kursai. Galimybę gauti socialinę paramą ar turėti teisių į sveikatos apsaugą.³⁰ Apibendrinant, šios direktyvos pagrindinis tikslas – tarptautinės apsaugos bei pabėgėlio statuso suteikimas prieglobsčio prašantiems asmenims ir sklandus šių asmenų integravimosi procesas į visuomenę.

Kitas, nagrinėjamai temai aktualus, teisės aktas, reglamentuojantis prieglobsčio suteikimo Europos Sąjungoje klausimus – Dublino reglamentas. Šiame teisės akte akcentuojamos nuostatos, kurių paskirtis – sukurti aiškią sistemą, padedančią greitai nustatyti nacionalinių prieglobsčio suteikimo ar pabėgėlių priėmimo procedūrų problemas ir išsiaiškinti jų priežastis, siekiant išvengti nesutarimų ateityje. Remiantis šiuo reglamentu, kiekvienas prieglobsčio prašytojo pateiktas prašymas turi būti atidžiai išnagrinėtas, o visa atsakomybė už šios procedūros atlikimą tenka Europos Sąjungos valstybės narei, susidūrusiai su šių asmenų antplūdžiu.³¹ Svarbu užkirsti kelią dvigubam prašymų nagrinėjimui bei užtikrinti, kad prašymas būtų analizuojamas tik vienoje valstybėje. Ko pasekoje, yra valdomi migracijos srautai ir skatinamas atsakomybės pasidalijimas tarp Europos Sąjungos valstybių narių. Šis reglamentas papildytas ir krizių valdymo mechanizmu, kurio pagrindinis tikslas – greitesnis ir sklandesnis problemų priežasčių radimas ir jų šalinimas. Įtvirtintas ir nemokamos teisinės pagalbos suteikimas prieglobsčio prašantiems asmenims. Taip pat išdiskutuotas sulaikymo klausimas ir sutarta dėl griežto sulaikymo trukmės ribojimo.³²

Išnagrinėtas bei papildytas EURODAC reglamentas. Nuo 2003 m. EURODAC sistemos pagalba, siekiant apsaugoti Europos Sąjungos valstybių nares nuo terorizmo išpuolių ar kitų sunkių nusikaltimų, leidžiama prisijungti ir patikrinti prieglobsčio prašančių asmenų pirštų atspaudus.³³ Šia sistema gali naudotis ir Europos Sąjungos valstybių narių policija, ir Europolas, jeigu pateikti duomenys yra aktualūs atliekant baudžiamuosius tyrimus. Svarbu paminėti, kad šis prieigos suteikimas grindžiamas ir griežtomis taisyklėmis. Viena iš jų – duomenys, kuriuos saugo EURODAC sistema, negali būti perduoti tretiesiems asmenims. Taip pat vykdoma griežta informacijos teikimo

³⁰ „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų, Nr. 2011/95/ES“, EUR – Lex, žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32011L0095>

³¹ „2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES), kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, Nr. 604/2013“, EUR – Lex, žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0604>

³² *Ibid.*

³³ „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr>

kontrolė, kurios tikslas užtikrinti, kad duomenys naudojami tik tiriant terorizmo aktus bei kitus sunkius nusikaltimus. Kadangi šio reglamento pagrindinis tikslas yra suteikti prieigą teisėsaugos institucijoms prie Europos Sąjungos prieglobsčio prašytojų pirštų atspaudų duomenų bazės, laikantis griežtai nustatytų taisyklių, galima daryti išvadą, kad tai ne tik padeda spręsti su prieglobsčiu susijusius klausimus, bet ir kovoti su nusikalstamumu.³⁴

Vienas iš reikšmingiausių teisinių dokumentų, reglamentuojančių migrantų teisinę padėtį Lietuvoje, yra 2004 m. priimtas įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Šis įstatymas reglamentuoja užsieniečių atvykimo į šalį, išvykimo iš jos, buvimo ir gyvenimo sąlygas, taip pat prieglobsčio suteikimo bei integracijos procedūras. Šis teisės aktas nustato reikalavimus užsieniečiams, norintiems gyventi ar dirbti Lietuvoje, bei apibrėžia jų teises ir pareigas. Įstatymas buvo keičiamas ir papildomas siekiant prisitaikyti prie kintančių migracijos tendencijų ir Europos Sąjungos teisės aktų.³⁵ Tuo tarpu Europos Sąjungoje, siekiant spręsti migracijos keliamus iššūkius, 2024 m. gegužės 14 d. visos valstybės narės patvirtino *ES migracijos ir prieglobsčio paktą*. Šis dokumentas reformuoja bendrą ES migracijos ir prieglobsčio valdymo sistemą, nustatydamas aiškias atvykimo procedūras, užtikrindamas vienodą ir veiksmingą migrantų priėmimo procesą bei skatindamas sąžiningą atsakomybės pasidalijimą tarp valstybių narių.³⁶

Galima teigti, kad pabėgėlių klausimas yra ne tik nacionalinio lygmens problema, tačiau ir tarptautinio masto iššūkis, reikalaujantis globalaus ir vieningo sprendimo. Itin svarbiu įvykiu laikomas 2016 m. rugsėjo 19 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos susitikimas, kuriame pirmą kartą istorijoje valstybių ir vyriausybių vadovai susirinko aptarti migracijos ir pabėgėlių klausimų globaliu mastu. Šio susitikimo metu vienbalsiai buvo priimta Niujorko deklaracija dėl pabėgėlių ir migrantų – svarbi politinė iniciatyva, kuria siekiama stiprinti tarptautinės bendruomenės atsaką į didelio masto pabėgėlių ir migrantų srautus bei spręsti ilgalaikes pabėgėlių padėties problemas. Niujorko deklaracija

³⁴ „2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) dėl „Eurodac“ sistemos pirštų atspaudams lyginti sukūrimo siekiant veiksmingai taikyti Reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, ir dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų bei Europolo teisėsaugos tikslais teikiamų prašymų palyginti duomenis su „Eurodac“ sistemos duomenimis ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011, kuriuo įsteigiama Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra, Nr. 603/2013“, EUR – Lex, žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A32013R0603>

³⁵ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. sausio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378>

³⁶ „Taryba priėmė ES migracijos ir prieglobsčio paktą“, Europos Sąjungos Taryba, žiūrėta 2025 m. vasario 1 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/>

tapo pirmuoju tarptautiniu susitarimu, apimančiu įvairias tarptautinės migracijos dimensijas. Joje buvo nustatyta visapusiška reagavimo į pabėgėlius sistema, kuri apibrėžė pagrindinius veiksmus, skirtus mažinti priimančiųjų šalių patiriamą naštą, skatinti pabėgėlių savarankiškumą, plėsti trečiųjų šalių paramos mechanizmus bei gerinti sąlygas pabėgėlių kilmės valstybėse, siekiant sudaryti prielaidas jų saugiam ir oriam sugrįžimui. Remiantis šiais keturiais pagrindiniais aspektais, 2018 m. gruodžio 17 d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja oficialiai patvirtino *Pasaulinį susitarimą dėl pabėgėlių*, kuris tapo esminiu dokumentu tarptautinėje pabėgėlių apsaugos sistemoje, įtvirtinančiu bendradarbiavimo mechanizmus tarp valstybių, siekiant užtikrinti efektyvią ir tvarią paramą pabėgėliams visame pasaulyje. Šis susitarimas parengtas remiantis tiek Niujorko deklaracija dėl pabėgėlių ir migrantų, tiek 1951 m. Jungtinių Tautų priimta Pabėgėlių konvencija. Vienas iš pagrindinių susitarimo principų – valstybių atsakomybės pasidalijimas, užtikrinant, kad prieglobstį teikiančios šalys nebūtų paliktos vienos spręsti pabėgėlių priėmimo ir integracijos klausimų. Be to, šio susitarimo pagrindu buvo sukurta visapusiško reagavimo į pabėgėlius sistema (angl. *Comprehensive Refugee Response Framework*, toliau – CRRF), kuri apima kelis pagrindinius aspektus:

- **Skirtingų suinteresuotųjų šalių įtraukimą.** CRRF skatina įvairių subjektų – vyriausybių, tarptautinių organizacijų, pilietinės visuomenės, privataus sektoriaus – aktyvų dalyvavimą sprendžiant pabėgėlių krizę. Ypatingas dėmesys skiriamas vietos valdžios institucijų, bendruomenių ir pavienių asmenų įsitraukimui, siekiant ilgalaikių ir tvarių sprendimų.
- **Ankstyvą paramą priimančioms šalims.** CRRF pabrėžia būtinybę laiku teikti pagalbą toms valstybėms, kurios priima didelį pabėgėlių skaičių, taip pat siekti kompromiso tarp pabėgėlių ir vietos bendruomenių poreikių.
- **Tvarius ir ilgalaikius sprendimus.** Susitarime iškeliamas tikslas pašalinti pagrindines priverstinio perkėlimo priežastis, užtikrinant taiką, stabilumą ir socialinę bei ekonominę plėtrą kilmės šalyse. Taip pat akcentuojama svarba sudaryti sąlygas pabėgėlių integracijai priimančiose valstybėse bei užtikrinti tinkamas galimybes savanoriškam, saugiam ir oriam sugrįžimui į gimtąsias šalis.
- **Įrodymais grįstą politiką.** Pasaulinis susitarimas dėl pabėgėlių pabrėžia duomenų rinkimo ir analizės svarbą priimant pagrįstus sprendimus, leidžiančius efektyviau reaguoti į migracijos keliamus iššūkius.

Taip pat daug dėmesio skiriama humanitarinio ir vystomojo bendradarbiavimo stiprinimui, siekiant užtikrinti ilgalaikes paramos priemones tiek pabėgėliams, tiek juos priimančioms bendruomenėms. Ypatingai akcentuojamas prieiga prie socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros bei kitų svarbių integracijos mechanizmų, kurie prisideda prie pabėgėlių teisių apsaugos ir jų socialinės bei ekonominės įtraukties. Nors tiek *Niujorko deklaracija*, tiek *Pasaulinis susitarimas dėl pabėgėlių* nėra teisiškai įpareigojantys dokumentai, jie atlieka svarbų vaidmenį tarptautiniame bendradarbiavime. Šie susitarimai nustato pagrindinius principus ir veiksmų gaires, skatinančias valstybes bendradarbiauti sprendžiant migracijos ir pabėgėlių apsaugos klausimus bei užtikrinti koordinuotą ir solidarią reakciją į globalius pabėgėlių srautus.³⁷

Apibendrinant, galima teigti, kad priverstinės migracijos srautų sumažinimas yra neįmanomas dėl daugybės globalinių veiksnių, tačiau vienas iš būdų spręsti šią problemą – sukurti sklandžią veikimo sistemą. Taigi, minėti teisės aktai sudaro Europos Sąjungos bendrą prieglobsčio sistemą, kurios tikslas yra nustatyti vienodus standartus dėl prieglobsčio procedūrų, priėmimo sąlygų ir atsakomybės už prieglobsčio prašymų nagrinėjimą. Kiekviena iš jų turi specifinį vaidmenį ir svarbą, tačiau valstybės narėms suteikiama galimybė direktyvas taikyti savo nuožiūra, o pagrindinius klausimus reguliuoti remiantis reglamentais, kurių taikymas visoms Europos Sąjungos valstybės narėms yra privalomas. Kartu su teisiškai neįpareigojančiais dokumentais – *Niujorko deklaracija* ir *Pasauliniu susitarimu dėl pabėgėlių* siekiama užtikrinti veiksmingą prieglobsčio politiką, skatinant atsakomybės pasidalijimą, bendradarbiavimą tarp valstybių narių, sprendžiant migracijos ir pabėgėlių apsaugos klausimus, aktualius koordinuotai bei sklandžiai pabėgėlių integracijai pasiekti.

³⁷ „Pasaulinis susitarimas dėl pabėgėlių“, UNHCR, žiūrėta 2025 m. vasario 1 d., <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/asylum-and-migration/new-york-declaration-refugees-and-migrants>

1.3. Pabėgėlių integracija ir jos procesas

Šioje potemėje nagrinėjami skirtingi požiūriai į integracijos sąvoką bei pabrėžiami veiksniai, lemiantys sėkmingą integracijos procesą. Taip pat detaliai aptariama, kaip Lietuvos vaidmuo kaip prieglobstį teikiančios šalies, reikalauja nuosekliai organizuotos integracijos sistemos, kuriai būtinos tiek valstybės institucijų veiklos, tiek nevyriausybinių organizacijų paramos priemonės. Pabrėžiama, kad sistema apima kelis integracijos etapus – nuo pradinio apgyvendinimo tuometiniame Užsieniečių registracijos centre, Pabradėje iki ilgalaikės adaptacijos savivaldybių teritorijose. Atkreipiamas dėmesys, kad sėkminga integracija priklauso nuo abipusio bendradarbiavimo tarp pabėgėlio ir jį priimančiosios visuomenės, užtikrinant socialinę įtrauktį bei lygias galimybes, prisitaikant prie naujos gyvenamosios aplinkos.

Nuo nacionalinių teisinių dokumentų iki tarptautinių teisės aktų bei susitarimų, visi šie minėti dokumentai sukuria tvirtą pagrindą pabėgėlių prieglobsčio suteikimo procesų vykdymui. Nors šis pagrindas yra esminis, svarbu nepamiršti, kad realus teisės aktų taikymas, susitarimų laikymasis ir veiksmingumas priklauso nuo praktinių priemonių – projektų, skirtų pabėgėlių integracijai į visuomenę. Tokie projektai turi aiškias gaires ir tikslus, kad užtikrintų veiksmingą pabėgėlių adaptaciją ir socialinę įtrauktį.

Daugelis autorių turi skirtingą požiūrį ne tik į integracijos sąvoką, bet ir kas turi didžiausią įtaką sėkmingai ir sklandžiai integracijai pasiekti. J. W. Berry pabrėžė, kad dažniausiai migrantas, ar pabėgėlis yra pagrindinis veikėjas šiame procese ir prisitaikydamas prie kitos kultūros, tradicijų ar normų pasirenka vieną iš keturių akulturacijos strategijų:

- *Segregacija* – asmuo puoselėja savo kultūrinį palikimą ir laikosi savo tradicijų bei papročių, vengdamas ir nedalyvaudamas naujoje kultūroje;
- *Marginalizacija* – asmuo praranda savo kultūrinę tapatybę, tačiau neturi ir pakankamai įgūdžių ar galimybių prisitaikyti prie kitos kultūros;
- *Asimiliacija* – individas visiškai atsisako savo kultūrinės tapatybės, susiliedamas su naujomis tradicijomis ir praranda savo kultūrinį indentitetą;
- *Integracija* – asmuo laikosi savo gimtosios kultūros vertybių bei tradicijų, tačiau tuo pačiu integruojasi ir į naująją kultūrą.³⁸

³⁸ Berry, *supra note*, 8.

Nors šis autorius akcentuoja, kad integracijos procesas sklandumas priklauso nuo asmens prisitaikymo prie visuomenės, autoriai T. Martikainen ir N. Statkus pabrėžia, kad integracija tai abipusis procesas, kuriame įtakos turi ir imigranto, ir jį priimančios visuomenės veiksmi. T. Martikainen integraciją apibūdina kaip abipusį procesą, kuris apima skirtingas visuomenės sritis ir reikalauja aktyvaus tiek imigrantų, tiek priimančios visuomenės dalyvavimo.³⁹ N. Statkus, kaip ir T. Martikainen, akcentuoja, kad tiek imigrantai, tiek priimančioji visuomenė turi atlikti svarbius vaidmenis siekiant sėkmingos integracijos. Teigiama, kad integracijos politika turi būti pagrįsta struktūrinėmis sąlygomis ir paslaugomis, kurios palengvintų imigrantų įsitraukimą į visuomenę.⁴⁰ Pagrindinis Lietuvos, kaip pabėgėlius priimančiosios šalies, vaidmuo užtikrinti sklandžią pabėgėlių integraciją. Remiantis Priėmimo ir Integracijos agentūros oficialioje svetainėje patalpinta aktualia informacija prieglobstį gavusiems užsieniečiams, galima teigti, kad integracijos sąvoka apibrėžiama kaip „*abipusis prieglobsčio gavėjų ir priimančiosios valstybės bei visuomenės adaptacijos procesas, užtikrinantis prieglobsčio gavėjų pareigų prisiėmimą, jų teises ir lygias galimybes dalyvauti kuriant valstybės gerovę ir naudotis valstybės bei visuomenės ištekliais darbo rinkos, švietimo, sveikatos priežiūros, socialinės apsaugos, politinio ir pilietinio dalyvavimo srityse ir mažinant prieglobsčio gavėjų socialinę nelygybę ir atskirtį, pažeidžiamumą ir išnaudojimą.*“⁴¹

Taigi, siekiant įvertinti *prieglobstį gavusių užsieniečių* (toliau – PGU) integracijos procesus, būtina išanalizuoti tiek valstybinių institucijų, tiek nevyriausybinę organizacijų, veikiančių šioje srityje, veiklą.

Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijoje dalyvaujančios institucijos:

1. ***LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija*** – atsakinga už valstybės teikiamos paramos organizavimą ir priežiūrą, siekiant užtikrinti veiksmingą prieglobstį gavusių užsieniečių integraciją. Ministerija taip pat analizuoja su pabėgėlių integracija susijusius socialinius procesus ir rengia teisėkūros pasiūlymus, siekdama tobulinti paramos mechanizmus bei užtikrinti sklandų užsieniečių įsitvirtinimą Lietuvoje
2. ***Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*** – atlieka prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos vertinimą ir analizę, taip pat vykdo valstybės teikiamos paramos stebėseną. Organizuoja mokymus savivaldybių,

³⁹ Martikainen, *supra note*, 9.

⁴⁰ Statkus, *supra note*, 10.

⁴¹ „Aktuali informacija prieglobstį gavusiems užsieniečiams“, Priėmimo ir integracijos agentūra, žiūrėta 2025 m. vasario 1 d., <https://piia.lt/aktuali-informacija-prieglobscio-prasytojams/>

nevyriausybių organizacijų bei kitų integracijoje dalyvaujančių institucijų darbuotojams, siekiant gerinti jų kvalifikaciją ir darbo kokybę. Departamentas taip pat palaiko tarptautinius ryšius su užsienio šalimis ir keičiasi gerąja patirtimi pabėgėlių integracijos srityje.

3. ***Pabėgėlių priėmimo centras (nuo 2025 m. sausio 1 d. – Priėmimo ir integracijos agentūra)*** – vykdo pirminės integracijos funkciją. Prieglobstį gavę užsieniečiai apgyvendinami iki trijų mėnesių. Socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su Užimtumo tarnyba siekdami įvertinti pabėgėlių kvalifikaciją bei gebėjimus. Taip pat atliekamas sveikatos patikrinimas, organizuojami lietuvių kalbos ir kultūros kursai, siekiant palengvinti užsieniečių socialinę adaptaciją.
4. ***Integraciją įgyvendinančios institucijos (nevyriausybinių organizacijų ir savivaldybių įstaigos)*** – teikia kompleksinę pagalbą prieglobstį gavusiems užsieniečiams nuo pat jų integracijos proceso pradžios. Atsakingos už integracijos eigos stebėseną, reguliarių ataskaitų teikimą bei siūlymų dėl paramos tęstinumo, mažinimo ar nutraukimo rengimą.

Svarbu akcentuoti ir pagrindinius PGU integracijos etapus – nuo pirminio apgyvendinimo Užsieniečių registracijos centre, Pabradėje, iki tolimesnio integracijos proceso Pabėgėlių priėmimo centre (*nuo 2025 m. Priėmimo ir integracijos agentūra*), Rukloje, ir galiausiai ilgalaikės adaptacijos savivaldybių teritorijose. Prieglobsčio prašytojai, atvykę į Lietuvą, pradinį laikotarpį apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre (toliau – URC), Pabradėje. Nors dažniausiai šis laikotarpis trunka tris mėnesius, jis neįtraukiamas į bendrą prieglobsčio prašymo nagrinėjimo procesą. Priklausomai nuo individualių aplinkybių, prieglobsčio prašytojai URC gali gyventi nuo šešių mėnesių iki metų, o teisinių procedūrų atvejais šis laikotarpis gali užsitęsti iki dvejų metų ar net ilgiau. Šioje stadijoje prieglobsčio prašytojai neturi teisės dirbti ir gyvena santykinai uždaroje aplinkoje, nors jiems suteikiama galimybė išeiti už URC ribų. Dėl ribotų galimybių įsitraukti į darbo rinką ar visuomeninį gyvenimą, ilgainiui jie gali prarasti socialinius įgūdžius bei profesinę kvalifikaciją. Siekiant sumažinti šiuos neigiamus padarinius, Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ iniciatyva veikia dienos centras „Kultūrų įkalnė“, kuris teikia psichosocialinę paramą, skatina socialinį įsitraukimą bei padeda išlaikyti asmeninius gebėjimus. Vis dėlto, dėl teisinio neapibrėžtumo, kalbos barjerų ir riboto užimtumo, ši pagalba negali visiškai kompensuoti ilgalaikių integracijos iššūkių.⁴² Gavus teigiamą sprendimą dėl

⁴² „Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos tyrimas“, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, žiūrėta 2025 m. sausio 23 d., https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/12124_sppd-pabegeliu_socialines_integracijos_tyrimas2013.pdf

prieglobsčio suteikimo, užsieniečiai perkeliami į Ruklos Pabėgėlių priėmimo centrą nuo 2025 m. sausio 1 d. tapusiu „Priėmimo ir integracijos agentūra“, pavaldžia Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Čia prasideda *pirmasis jų integracijos etapas*. Agentūra teikia kompleksinę pagalbą, apimančią socialines, finansines bei švietimo paslaugas, kurios vėliau tęsiamos antrajame integracijos etape savivaldybių teritorijose. Integracijos laikotarpis gali trukti nuo 8 iki 60 mėnesių, o pažeidžiamoms grupėms šis terminas gali būti pratęsimas.⁴³ PGU praėję pirmąjį integracijos etapą perkeliama į savivaldybes, kur jų integracijai toliau padeda nevyriausybinės organizacijos, tokios kaip Lietuvos Raudonasis Kryžius ir Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“. Šiuo procesu pradamas *antrasis integracijos etapas*. Minėtos organizacijos padeda vykdyti socialinę pagalbą, skatina užsieniečių įtraukimą į bendruomenes bei užtikrina papildomas paslaugas, prisidedančias prie sėkmingesnės integracijos. Dėl Europos pabėgėlių fondo finansavimo ir nuoseklaus nevyriausybinių organizacijų darbo Lietuvoje suformuota stabili PGU integracijos infrastruktūra, apimanti ne tik formaliuose integracijos etapuose dalyvaujančius asmenis, bet ir kitus prieglobstį gavusius užsieniečius.⁴⁴ Šios nevyriausybinių organizacijų teikia kuratoriaus paslaugas, kurios yra svarbi socialinės paramos dalis. Kuratoriai atlieka įvairias funkcijas, siekdami palengvinti užsieniečių įsitvirtinimą Lietuvoje. Jie padeda įsigyti būtiniausias reikmenis, suteikia pagalbą ieškant ir nuomojantis būstą, administruoja pinigines pašalpas, taip užtikrindami pragyvenimo stabilumą. Be materialinės paramos, kuratoriai organizuoja ir lietuvių kalbos mokymus, siekiant palengvinti pabėgėlių socialinę integraciją ir jų galimybes dalyvauti darbo rinkoje. Taip pat jie koordinuoja vaikų įtraukimą į švietimo sistemą – padeda registruoti vaikus į darželius ir mokyklas bei stebi jų adaptacijos procesą. Teikiama pagalba ir darbo paieškos procese, padedant užpildyti, ir parengti reikiamus dokumentus, konsultuojant įvairiais kitais teisiniais, administraciniais ir socialiniais klausimais.⁴⁵

Apibendrinant galima teigti, jog šioje potemėje analizuotas pabėgėlių integracijos procesas Lietuvoje, pabrėžiant teisinį pagrindą, institucijų vaidmenis bei praktinių priemonių svarbą siekiant užtikrinti veiksmingą socialinę įtrauktį. Akcentuojama tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teisės aktų ir susitarimų įtaka, kuri sudaro pagrindą prieglobsčio suteikimo procedūrų vykdymui, tačiau pabrėžiama ir tai, kad jų realus efektyvumas priklauso nuo konkrečių projektų, nukreiptų į pabėgėlių

⁴³ „Pabėgėlių priėmimo centras tapo Priėmimo ir integracijos agentūra“, Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, žiūrėta 2025 m. sausio 23 d., https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/pabegeliu-priemimo-centras-tapo-priemimo-ir-integracijos-agentura/?utm_source=chatgpt.com

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *supra note*, 29.

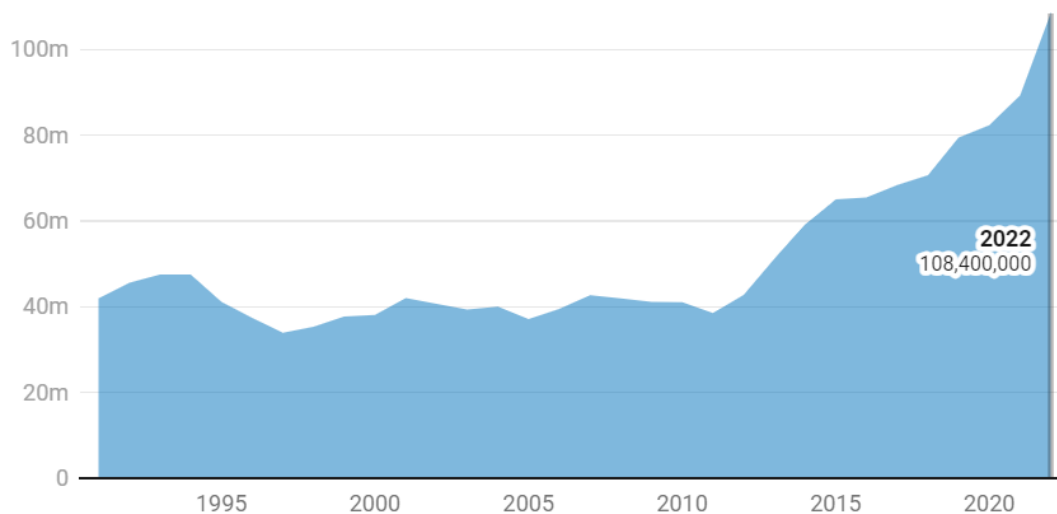
⁴⁵ „Prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių integracija: teisinis reguliavimas ir situacija“, Tarptautinė migracijos organizacija, žiūrėta 2025 m. sausio 22 d., https://www.emn.lt/uploads/Products/product_1448/Studija-LT.pdf?utm_source=chatgpt.com

adaptaciją. Autorių požiūriai į integracijos procesą yra įvairūs – vieni akcentuoja imigrantų individualų prisitaikymą per skirtingas akulturacijos strategijas, o kiti pabrėžia abipusio proceso svarbą, kuriame esminį vaidmenį atlieka tiek pabėgėliai, tiek juos priimančiosios visuomenės institucijos. Pabrėžiamas ir Lietuvos institucijų bei nevyriausybinių organizacijų, vaidmuo, užtikrinantis nuoseklų prieglobstį gavusių užsieniečių paramos bei integracijos procesą nuo pradinio apgyvendinimo etapo iki ilgalaikės integracijos.

1.4. Ukrainos pabėgėlių integracija ir pirmieji iššūkiai tarptautinio lygio mastu

Apžvelgus migracijos evoliucionavimą, pabėgėlio sąvokos, prieglobsčio sistemos atsiradimą, teisės aktų svarbą prieglobsčio prašytojams bei integracijos pagrindinius etapus svarbu aptarti, kaip prasidėjusi Rusijos karinė invazija į Ukrainą įtakojo priverstinės migracijos rodiklius, pabėgėlių skaičių bei pasaulyje vyraujančią situaciją, sukeltą naujus iššūkius pabėgėlių integracijos procese. Šioje potemėje pabrėžiama, kaip pabėgėlius priimančioms šalims pavyko susitvarkyti su prieglobsčių prašytojų antplūdžiu ir atsiradusiais pirmaisiais integracijos iššūkiais.

Rusijos ir Ukrainos karo pradžia. Du tūkstančiai dvidešimt antrieji metai vasario dvidešimt ketvirta diena. Rusijos karinės pajėgos raketomis atakuoja Kijevo, Charkovo ir Dniepro oro uostus bei karinius objektus. Nuo Antrojo pasaulio karo pabaigos daugiau nei 75 m. trukusi taika – nutrūksta. Netikėtas ir staigus vykstančio karo vystymasis privertė milijonus žmonių bėgti nuo agresyvių Rusijos karinių veiksmų, taip sukeltą didžiausio masto priverstinę migraciją nuo Antrojo pasaulinio karo laikų (žr. 1 pav.)

1 pav. Priverstinai perkeltų žmonių skaičius visame pasaulyje

Cituota iš JT pabėgėlių agentūros (UNHCR) oficialiame puslapyje patalpintais duomenimis

1 paveikslėlyje vaizduojama tendencija, kaip bėgant metams keitėsi prieglobsčio prašančių asmenų skaičius. Drastiškų pakeitimų neįžvelgta iki 2015 – 2016 m. migracijos krizės piko, kai

prieglobsčio suteikimo prašymų skaičius siekė net 1 221 690.⁴⁶ Staigus pabėgėlių antplūdis prasidėjęs dėl Irako ir Sirijos karinio konflikto atnešė net 5 milijonus Sirijos pabėgėlių visame pasaulyje. Daugelyje šalių, ypač Afrikoje ir artimuosiuose rytuose, žmonės taip pat bėgo nuo skurdo ir ekonominių sunkumų, ieškodami geresnio gyvenimo Europoje.⁴⁷ Tuo metu, į Europą atvykusių pabėgėlių skaičius buvo rekordinis ir sukėlė didelius iššūkius Europos Sąjungai, tačiau 2022 metais prasidėjus Ukrainos ir Rusijos karui užregistruotų ukrainiečių pabėgėlių skaičius greitai viršijo ankstesnius rekordus, nes šio konflikto intensyvumas ir staigus vystymasis privertė milijonus žmonių bėgti nuo agresyvių Rusijos karinių veiksmų.

Atvykėlių integracija ir poreikių tenkinimas tapo vienas iš pagrindinių tikslų, siekiant užtikrinti pabėgėlių saugumą, orumą ir galimybes pradėti naują gyvenimą. Taigi, Europos Komisija parengė 10 punktų veiksmų planą, įskaitant priemones, kurių privalo imtis Europos Komisija, ES agentūros ir valstybės narės, kad patenkintų nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių poreikius. Šį planą sudaro:

1. **Skubios pagalbos teikimas** – užtikrinant greitą ir efektyvią humanitarinę pagalbą, įskaitant maistą, vandenį, medicines paslaugas ir apgyvendinimą.
2. **Laikinosios apsaugos suteikimas** – siekiant, kad pabėgėliai greitai ir be kliūčių gautų laikinosios apsaugos statusą.
3. **Koordinavimas ir bendradarbiavimas** – koordinavimo stiprinimas tarp ES institucijų, valstybių narių ir tarptautinių organizacijų
4. **Finansinė parama** – teikti finansinę paramą priimančiosioms šalims ir regionams, siekiant pabėgėlių priėmimo ir integracijos išlaidas.
5. **Vienodas požiūris į transporto ir informacijos centrus** – užtikrinti veiksmingą transporto ir logistikos infrastruktūrą, siekiant palengvinti pabėgėlių judėjimą ir apgyvendinimą.
6. **Sveikatos apsauga** – užtikrinti, kad pabėgėliai turėtų prieigą prie sveikatos priežiūros paslaugų, įskaitant psichologinę pagalbą.
7. **Švietimas ir užimtumas** – sudaryti sąlygas pabėgėliams įgyti išsilavinimą ir įsitraukti į darbo rinką.
8. **Vaikų apsauga** – skirti ypatingą dėmesį vaikų apsaugai, užtikrinant jų saugumą ir gerovę.

⁴⁶ „Migracija ir prieglobstis: faktai ir skaičiai“, *Europos Parlamentas*, 2023 m. liepos 25 d., https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2019/7/story/20170629STO78630/20170629STO78630_lt.pdf

⁴⁷ „UNHCR Global Trends 2015“, UNHCR, žiūrėta 2024 m. birželio 23 d., <https://www.unhcr.org/media/unhcr-global-trends-2015>

9. **Informacijos sklaida** – užtikrinti, kad pabėgėliai gautų reikalingą informaciją suprantama kalba apie jų teises ir galimybes.

10. **Ilgalaikė integracija** – parengti strategijas ilgalaikiai pabėgėlių integracijai į priimančiąją visuomenę, skatinant jų socialinę ir ekonominę įtrauktį.⁴⁸

Šio veikslių plano tikslas – koordinuotai ir efektyviai reaguoti į nuo karo Ukrainoje bėgančių žmonių poreikius, užtikrinant jų saugumą, orumą ir galimybes integruotis į juos priimančiąsias bendruomenes, tačiau kiekvienas numatytas planas ar užsibrėžtas tikslas nepasiekiamas be tam tikrų pamokų, iššūkių ar pirmųjų trukdžių veikimo procese.

Prasidėjęs karas lėmė ne tik humanitarinės pagalbos poreikio padidėjimą, bet ir naujus iššūkius pabėgėlius priimančių šalių politinei ir socialinei sistemai, siekiant suteikti pagalbą ir integruoti didelį mastą atvykėlių per labai trumpą laiką. Remiantis Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros 2022 m. metinės ataskaitos dėl prieglobsčio padėties Europos Sąjungoje duomenimis, galima daryti išvadą, kad viena iš pagrindinių problemų, su kuria susidūrė visos ES pabėgėlius priimančios šalys – **vietų trūkumas prieglobsčio prašytojams**. ES šalių priėmimo sistemos susidūrė su dideliais iššūkiais dėl augančio tarptautinės apsaugos prašytojų ir laikinosios apsaugos reikalaujančių asmenų skaičiaus. Nepaisant didelių investicijų į priėmimo pajėgumų didinimą, trūko tinkamų apgyvendinimo vietų prieglobsčio prašytojams. Šią problemą dar labiau apsunkino **netinkami finansavimo metodai ir bendradarbiavimo su savivaldybėmis trūkumai**. Šalys ieškojo įvairių būdų prisitaikyti prie pabėgėlių poreikių, įtraukdamos naujus suinteresuotus subjektus, tokius kaip pilietinės visuomenės organizacijos, savivaldybės ir privatūs subjektai. Perpildytuose prieglobsčio prašytojų centruose priėmimo sąlygos tik blogėjo, kai kuriose pabėgėlių priėmimo centruose neatitiko ir reikalingų standartų.⁴⁹ Kita aktuali problema – **informacijos pateikimo**. 2022 m. Europos Sąjungos šalys pagerino informacijos teikimą prieglobsčio prašytojams, pasitelkdamos skaitmenines inovacijas, tokias kaip naujos platformos ir interneto svetainės.⁵⁰ Nacionalinės valdžios institucijos ir pilietinės visuomenės organizacijos dirbo kartu, siekdamos užtikrinti, kad tarptautinės apsaugos prašytojai gautų informaciją jiems suprantama kalba. Daugiausia dėmesio skirta turinio vertimui į ukrainiečių ir rusų kalbas, siekiant užtikrinti tinkamas sąlygas asmenims iš Ukrainos integruotis į kitas šalis.

⁴⁸ „Home Affairs Council: 10-Point Plan on stronger European coordination on welcoming people fleeing the war against Ukraine”, European Commission, žiūrėta 2024 m. birželio 21 d., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2152

⁴⁹ „2022 m. prieglobsčio ataskaita: Santrauka”, EUAA, žiūrėta 2024 m. birželio 22 d., https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2022-06/2022_Asylum_Report_Executive_Summary_LT.pdf

⁵⁰ „2022 m. prieglobsčio ataskaita: Santrauka”, *supra note*, 6.

Konkrečioms prašytojų grupėms buvo parengta specialiai pritaikyta informacija. Kelios ES šalys padidino vertėjų skaičių ir parengė daugiau informacinės medžiagos ukrainiečių ir rusų kalbomis, tačiau dėl vertimo žodžių paslaugų trūkumo ir prastos kokybės vertimų pasienyje, apsunkinamas migrantų supratimas apie jų teises ir pareigas.⁵¹ **Teisinės pagalbos suteikimas** taip pat tapo vienas iš iššūkių. 2022 m. kelios ES šalys susidūrusios su šia problema intensyviai stengėsi pagerinti teisinės pagalbos prieinamumą ir prieglobsčio suteikimo procedūros kokybę. Pradėtos įgyvendinti naujos iniciatyvos ir projektai, tokie kaip specializuotų teisininkų samdymas prieglobsčio srityje ir papildomos pagalbos teikimas specialiujų poreikių turintiems asmenims. Nors ir daug dėmesio buvo skiriama teisinės pagalbos paslaugų teikimui viso prieglobsčio proceso metu, pasitelkiant net įvairių platformų integraciją, tačiau prieglobsčio procedūrų direktyvos atitinkamų nuostatų įgyvendinimas išlieka susirūpinimą pasienyje keliantis klausimas, sulaikymo įstaigose ir skundų nagrinėjimo procedūroje dėl nepakankamos informacijos bei galimybės gauti teisinę pagalbą. Retkarčiais, dėl trumpų pasienio procedūroje, specialiose procedūrose arba Dublino sistemoje taikomų terminų teisinė pagalba buvo net ribojama, prastos kokybės arba apskritai nebuvo suteikiama.⁵² Pagrindinius iššūkius integracijos procese stengiamasi išsiaiškinti ir atliekant apklausas su pabėgėliais. Remiantis Jungtinių Tautų pabėgėlių agentūros atlikto tyrimo „Pristabdyti gyvenimai: pabėgėlių, asmenų, sugrįžusių į savo šalį, ir Ukrainos viduje savo namus palikti priverstų asmenų ketinimai ir perspektyvos“, duomenimis, 59 proc. iš apklausoje dalyvavusių Ukrainos pabėgėlių nurodė, kad jie gali būti priversti grįžti namo, nors dėl tebesitęsiančios situacijos Ukrainos teritorijoje to ir nenorėtų. Būtinybė grįžti atsiranda dėl sunkumų, su kuriais prieglobsčio prašytojai susiduria juos priimančiose šalyse. Pagrindiniai iššūkiai susiję su **darbo galimybėmis** ir **teisine padėtimi**.⁵³

Lenkija, Vokietija ir Vengrija yra vienos iš pagrindinių šalių, kuriose pastebėtas gausus Ukrainos pabėgėlių antplūdis. Šių šalių patirtys atspindi ne tik bendrus, bet ir unikalius iššūkius, susijusius su Ukrainos pabėgėlių integracija.⁵⁴

Vokietijos patirtis. Rusijos sukeltas karas privertė daugelį ukrainiečių ieškoti apsaugos ir Vokietijoje. Remiantis 2022 m. lapkričio mėn. duomenimis Centriniam užsieniečių registre buvo

⁵¹ „2023 m. prieglobsčio ataskaita: Santrauka“, EUAA, žiūrėta 2024 m. birželio 22 d., https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-07/2023_Asymlum_Report_Executive_Summary_LT.pdf

⁵² „2023 m. prieglobsčio ataskaita: Santrauka“, *supra note*, 9.

⁵³ „Didelio masto karas Ukrainoje įžengia į trečiuosius metus, o milijonai savo namus palikti priverstų asmenų tebegyvena nežinomybėje ir už savo šalies ribų“ UNHCR Lietuva, žiūrėta 2024 m. birželio 22 d., <https://www.unhcr.org/neu/lt/122089-didelio-masto-karas-ukrainoje-izengia-i-treciuosius-metus-o-milijonai-savo-namus-palikti-priverstu-asmenu-tebegyvena-nezinomybeje-ir-uz-savo-salies-ribu.html>

⁵⁴ „Pabėgėliai iš Ukrainos Europos Sąjungoje“, ES Taryba ir Europos Vadovų Taryba, žiūrėta 2025 m. sausio 13 d., <https://www.consilium.europa.eu/lt/infographics/ukraine-refugees-eu/#0>

užregistruota net 1 025 000 mln. Ukrainos pabėgėlių. Atsižvelgus į šiuos skaičius, galima teigti, kad Vokietija tapo trečia svarbiausia kryptimi Ukrainos pabėgėlių migracijai, po Rusijos ir Lenkijos.⁵⁵ Remiantis H. Brücker, A. Ette, M. M. Grabka ir kt., „Ukrainian Refugees in Germany: Evidence From a Large Representative Survey“ apklausos duomenimis, Vokietijos pabėgėlių integracijos procese išsiskiria keli pagrindiniai iššūkiai, kurie turi įtakos sėkmingai prieglobsčio prašytojų integracijai į šalies socialines, ekonomines ir kultūrinės sistemas:

1. **Kalbos barjerai** – Ukrainos pabėgėliams dažnai trūksta pakankamų kalbos įgūdžių, kurie yra būtini tiek kasdieniam gyvenimui, tiek sėkmingam įsitraukimui į darbo rinką. Egzistuojantys kalbos barjerai apsunkina komunikaciją su vietos institucijomis, mažina galimybę dalyvauti integracijos programose ir riboja profesinę perspektyvą.
2. **Darbo rinkos integracijos problemos** – nagrinėjamame straipsnyje atkreipiamas dėmesys į neatitikimus tarp ukrainiečių kvalifikacijų ir Vokietijos darbo rinkos poreikių. Nepaisant laikinų darbo leidimų įvedimo, iš esmės egzistuoja problemos, susijusios su užsienio kvalifikacijų pripažinimu, profesinio mokymo galimybėmis bei darbo vietų prieinamumu. Daugelis atvykusiųjų neturi tinkamos pagalbos, kad greitai pritaikytų savo įgūdžius prie vietinės rinkos reikalavimų, o tai lemia aukštesnį nedarbo arba nepakankamo užimtumo lygį.
3. **Būsto ir socialinių paslaugų prieinamumas** – staigus pabėgėlių antplūdis sukėlė didžiulį spaudimą būsto rinkai bei socialinių paslaugų sistemai. Remiantis analizuojamo šaltinio duomenimis, laisvų apgyvendinimo vietų atsargos ir socialinės apsaugos mechanizmai ne visada sugeba patenkinti sparčiai augančius poreikius, o tai lemia paslaugos suteikimo greitį ir ribotą prieigą prie sveikatos, švietimo bei socialinės pagalbos paslaugų. Būsto ir socialinių paslaugų trūkumas kelia papildomą psichologinį ir ekonominį stresą pabėgėliams, apsunkindamas jų integracijos procesą.
4. **Administracinės ir biurokratinės kliūtys** – esamos administracinės procedūros Vokietijoje dažnai yra pernelyg formalios ir lėtos, ypač ekstremalių situacijų atveju. Remiantis straipsnio duomenimis, pabėgėlių registracijos, asmens duomenų apdorojimo bei teisinio statuso nustatymo procesai susiduria su ilgomis laukimo eilėmis ir sudėtinga dokumentacija. Tai lemia, kad net ir greitai įvesta laikinų priemonių sistema ne visada sugeba taip pat greitai apdoroti didelio kiekio duomenų. Dėl šios priežasties ne tik stabdomas greitas pagalbos

⁵⁵ Brücker ir kt., *supra note*, 11.

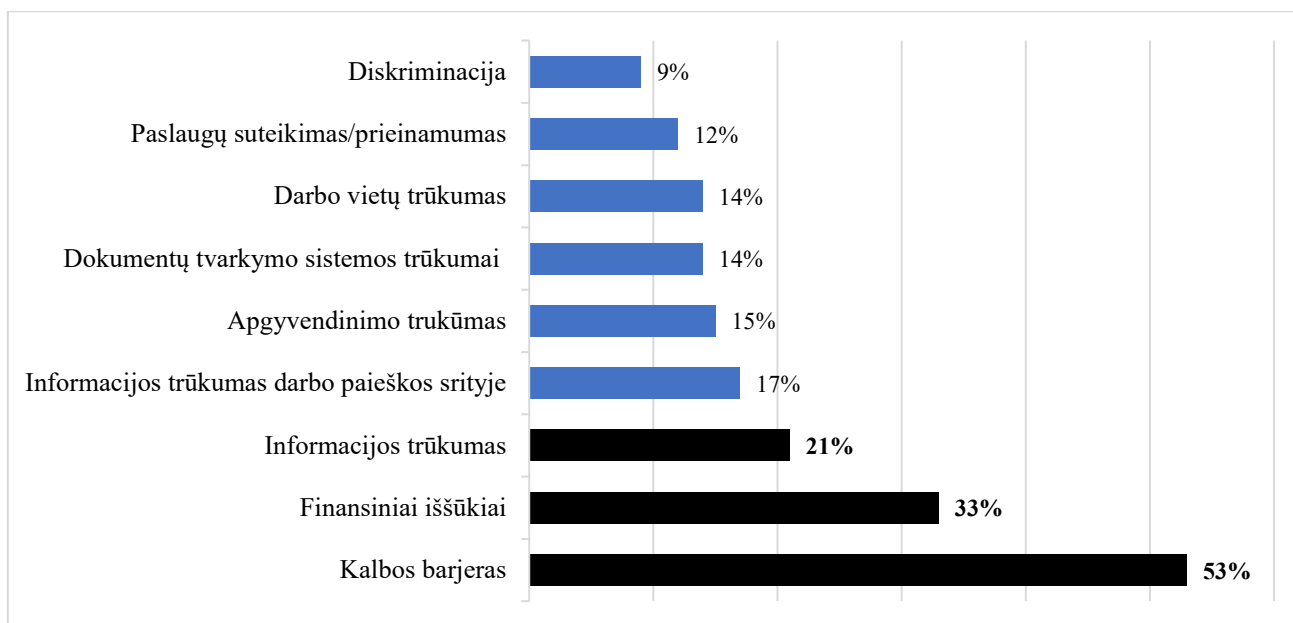
teikimas, bet ir pastebimas pabėgėlių pasitikėjimo valstybės institucijomis mažėjimas, turintis įtakos sėkmingam integracijos procesui.

5. **Socialinė integracija ir kultūriniai iššūkiai** – staigus prieglobsčio prašytojų antplūdis sukelia kultūrinių skirtumų bei stereotipų atsiradimą. Šaltinio duomenimis, tiek pabėgėlių, tiek vietos gyventojų tarpe pastebima tam tikra įtampa, kuri kyla dėl skirtingų socialinių normų, gyvenimo būdų ir kultūrinių vertybių susidūrimo. Tokiomis sąlygomis socialinė integracija tampa žymiai sudėtingesnė. Visa tai reikalauja tam tikrų tinkamai organizuotų programų, padedančių sumažinti įtampą tarp pabėgėlių ir vietos gyventojų bei prisidedančių prie visuomenės vieningumo.⁵⁶

Atsižvelgiant į pagrindinius Ukrainos pabėgėlių integracijos iššūkius Vokietijoje, galima teigti, kad sėkmingai pabėgėlių adaptacijai šalyje būtinas kompleksinis ir sistemingas požiūris. Kalbos barjerai, darbo rinkos iššūkiai, būsto ir socialinių paslaugų trūkumas, biurokratinės kliūtys bei kultūriniai skirtumai apsunkina tiek pabėgėlių, tiek priimančios visuomenės prisitaikymą prie naujos realybės. Siekiant užtikrinti tvarią ir ilgalaikę integraciją, būtina toliau akcentuoti dėmesį į esamas sistemas, spartinti administracinius procesus, mažinti socialinius barjerus bei skatinti bendruomenių tarpusavio supratimą į susiklosčiusią situaciją. Tik tokiu būdu galima sukurti palankią ir darnią aplinką pabėgėliams, kurioje būtų suteikiama ne tik būtinoji pagalba, bet ir palaikymas bei skatinimas įsilieti į Vokietijos visuomenę.

Vengrijos patirtis. Svarbu akcentuoti, Ukrainos pabėgėlių srautą ir per tarptautines sienas. Nuo karo pradžios apie 6,2 mln. žmonių saugiai pabėgo nuo karo į kitas, arčiausiai esančias, šalis. Viena iš šalių, turinčių sieną su Ukraina – Vengrija. Nuo karo pradžios tūkstančiai žmonių Vengrijoje gavo tiesioginę pagalbą iš Tarptautinės migracijos organizacijos (toliau – TMO), įskaitant maistą, higienos reikmenis, psichologinę paramą, taip pat laiku gavo reikiamą informaciją, padedančią užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir seksualiniu išnaudojimu. Remiantis TMO Vengrijoje atliktu tyrimu „Displacement Tracking Matrix (DTM) Survey with Refugees from Ukraine: Needs, Intentions and Integration Challenges Q2 2023“ išskiriami pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria Vengrijoje jau gyvenantys pabėgėliai iš Ukrainos (žr. 2 pav.)

⁵⁶ Herbert Brücker ir kt., „Ukrainian Refugees in Germany: Evidence From a Large Representative Survey“, *Comparative Population Studies* 48, (2023): 414 – 420, https://www.comparativepopulationstudies.de/index.php/CPoS/article/view/559/386?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR1Y1MBTrkIpkkfxqXGyi8C6jF9A9smpgR_8TY3KagRhFVUpGKRpPn9OOBU_aem_rIMjmSugI9KsDQu8t4eO6g

2 pav. Pagrindiniai pabėgėlių integracijos iššūkiai

Sudaryta autorės remiantis TMO Vengrija puslapyje pateikta ataskaita „Needs, Intentions and Integration Challenges for Ukrainian Refugees in Hungary”, <https://hungary.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1591/files/inline-files/iom-hungary-dtm-hungary-needs-and-intentions-q2.pdf>

2 paveikslėlyje pateikti pabėgėlių iš Ukrainos apklausos metu gauti atsakymai. Analizuojant apklausos duomenis, galima teigti, kad net 53 proc. apklaustųjų teigė, jog kalba yra pagrindinė problema, turinti įtakos sklandžiam integracijos procesui. Antroje vietoje, pagal svarbą yra finansiniai iššūkiai – 33 proc. apklaustųjų akcentavo šį punktą, kaip vieną iš aktualiausių problemų su kuria susiduria kasdienybėje. Šiek tiek mažesnė dalis apklausos dalyvių nurodė informacijos trūkumą (21 proc.). Ši problema akcentuojama ir darbo galimybių, paieškų srityje (17 proc.). Kiti išvardinti iššūkiai buvo susiję su būstu (15 proc.), dokumentacija, t.y. reikalingų dokumentų tvarkymo sistema, procesu (14 proc.), darbo vietų trūkumu (14%), paslaugų suteikimu ir (arba) prieinamumu (12%) ir diskriminacija (9 proc.).⁵⁷

Svarbu detaliau išanalizuoti ne tik jau minėtus iššūkius, bet ir jų sukeltus padarinius:

1. **Kalbos barjeras** – vengrų kalba yra viena sudėtingiausių kalbų Europoje ir labai skiriasi nuo ukrainiečių ar rusų kalbų, kurias dažniausiai moka atvykėliai. Daugelis pabėgėlių, net ir būdami kvalifikuoti specialistai, negali įsidarbinti dėl gimtosios kalbos nemokėjimo. Tai

⁵⁷ „Needs, Intentions and Integration Challenges for Ukrainian Refugees in Hungary”, IOM Hungary, žiūrėta 2024 m. birželio 23 d., <https://hungary.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1591/files/inline-files/iom-hungary-dtm-hungary-needs-and-intentions-q2.pdf>

apsunkina galimybę susirasti darbą, ypač aukštos kvalifikacijos pozicijose. Patiriami ir tam tikri sunkumai integruojantis į švietimo sistemą – tiek vaikams, tiek suaugusiems.

2. **Finansiniai iššūkiai** – dauguma pabėgėlių atvyksta su minimaliais finansiniais ištekliais, o valstybės pagalba yra ribota. Vengrija negali suteikti tokios didelės finansinės paramos kaip kitos šalys: Vokietija ar Lenkija. Dėl šios priežasties pabėgėliams sunku padengti kasdienes išlaidas – būsto nuomą, maistą, medicininės paslaugas. Kadangi ir darbo rinkoje yra kliūčių (pvz. kalbos barjerai, sudėtingos įdarbinimo procedūros), pabėgėliai ilgiau išlieka priklausomi nuo socialinės paramos.
3. **Informacijos trūkumas** – daugelis pabėgėlių nėra tinkamai informuoti apie savo teises, prieinamas paslaugas ir darbo galimybes. Žinių neturėjimas apie galimus socialinės paramos mechanizmus reiškia, kad kai kurie pabėgėliai lieka be paramos ir pagalbos. Informacijos trūkumas apsunkina ir įsidarbinimo procesą, o neaiškios administracinės procedūros sukelia biurokratinius trikdžius ir stresą.
4. **Informacijos trūkumas darbo paieškos srityje** – net jeigu ir pabėgėliai nori pradėti naują gyvenimą kitoje šalyje ir įsidarbinti, jiems trūksta informacijos apie tai, kaip susirasti darbą Vengrijoje. Daug atvykėlių negali rasti darbo vien dėl to, kad nežino, kur kreiptis. Dėl šios priežasties susiduriame net su apgavystėmis – nelegalūs darbdaviai išnaudoja pabėgėlius, nes jie nepažįsta vietinės darbo rinkos taisyklių.
5. **Apgyvandinimo trūkumas** – didelis pabėgėlių antplūdis sukėlė būsto krizę – nėra pakankamai laisvų ir įperkamų nuomos vietų ir pabėgėliai priversti glaustis laikinuose centruose ir būtent šis ilgalaikio būsto trūkumas stabdo integracijos procesą, taip stabdant ir pabėgėlių ateities planus Vengrijoje.
6. **Administracinės ir biurokratinės kliūtys** – ukrainiečiai susiduria su sudėtingais dokumentų tvarkymo procesais, kurie lėtina jų teisinį statusą ir socialinių paslaugų gavimą. Ilgos laukimo eilės dėl leidimų gyventi, dirbti ar gauti socialinę paramą, tai tik viena iš kliūčių integracijos procese. Be tinkamų dokumentų pabėgėliai negali legaliai įsidarbinti, gauti sveikatos draudimo ar registruoti vaikų mokykloje.⁵⁸

Vengrijos patirtis priimant ir integruojant Ukrainos pabėgėlius rodo, kad šalis susiduria su daugialypiais iššūkiais, darančiais tiesioginę įtaką pabėgėlių gyvenimo kokybei ir galimybėms integruotis į visuomenę. Kalbos barjerai, finansiniai sunkumai, informacijos trūkumas, būsto

⁵⁸„Ukraine refugee situation operational update”, UNHCR, žiūrėta 2025 m. vasario 24 d., <https://reporting.unhcr.org/hungary-ukraine-situation-update-2534>

neprieinamumas bei biurokratinės kliūtys apsunkina tiek pabėgėlių kasdienybę, tiek jų ilgalaikę integraciją. Nepakankama valstybės teikiama parama, ribotos darbo rinkos galimybės ir lėtos administracinės procedūros lemia, kad daugelis pabėgėlių ilgą laiką išlieka socialiai ir ekonomiškai pažeidžiami. Tik koordinuotas vyriausybės, nevyriausybinų organizacijų ir tarptautinių partnerių bendradarbiavimas gali užtikrinti tvarias ir ilgalaikes pabėgėlių integracijos priemones.

Lenkijos patirtis. Po 2022 m. įvykusių įvykių Ukrainoje Lenkija tapo viena iš pagrindinių pabėgėlius priimančių šalių, patirdama staigų ir didelį prieglobsčio prašytojų antplūdį. Remiantis autorių M. Duszczyk ir P. Kaczmarczyk straipsnio „The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges“ duomenimis, 2022 m. gegužės mėn. pabaigoje Lenkijoje registruota virš 1 mln. karo pabėgėlių iš Ukrainos.⁵⁹

Ši situacija privertė valdžios institucijas imtis įvairių priemonių, siekiant užtikrinti efektyvią, skirtingo amžiaus grupių, pabėgėlių integraciją į vietos visuomenę. Kaip ir kiekvienoje šalyje, taip ir Lenkijoje, integracijos procesas atskleidė keletą pagrindinių struktūrinių, administracinių ir socialinių kliūčių:

- **Administraciniai iššūkiai** – registracijos procedūrų sudėtingumas ir duomenų tvarkymo trūkumai. Pabėgėlių antplūdis privertė valstybės institucijas greitai reaguoti, tačiau esamos administracinės sistemos nebuvo pritaikytos apdoroti didelio srauto duomenų. Sudėtingos ir ilgos registracijos procedūros lėtino pabėgėlių įtraukimą į valstybines duomenų bazes, o tai turėjo įtakos tolimesnei pagalbai ir integracijos priemonių pritaikymui. Neišvengta informacinių sistemų klaidų, registruojant asmens duomenis, dėl kurių susidurta ir su duomenų neatitikimų. Šių neatitikimų sprendimas reikalavo papildomų resursų ir laiko, o tai sumažino operatyvumą, greitam pagalbos teikimo procese.
- **Darbo rinkos integracijos iššūkiai** – nepakankamas darbo vietų kūrimas, atitikimo tarp pabėgėlių įgūdžių ir darbo rinkos poreikių stoka bei ribota integracijos pagalba iš darbdavių pusės. Greitas pabėgėlių antplūdis padidino poreikį integruoti naujus specialistus, tačiau vietinei darbo rinkai ne visada pavyko sukurti pakankamai darbo vietų, atitinkančių pabėgėlių kvalifikaciją. Tai lėmė ekonominę integracijos problemą, kurioje daug kvalifikuotų specialistų negalėjo rasti atitinkamo užimtumo. Daug pabėgėlių turėjo specifinių kvalifikacijų, tačiau vietinė darbo rinka dažnai reikalavo kitokio pobūdžio įgūdžių, o tai sukeldavo neatitikimus.

⁵⁹ Duszczyk, ir Kaczmarczyk, *supra note*, 12.

Laikinių darbo leidimų suteikimas, nors ir pagreitino įdarbinimo procesą, tačiau nepadėjo pilnai išspręsti struktūrinių neatitikimų tarp darbo rinkos poreikių ir atvykusiųjų kompetencijų. Verslo sektorius dažnai buvo nepripratus prie tokio masto migracijos srautų, todėl reikėjo kurti naujas programų formas, tokias kaip mentorystės programos ar job matching paslaugos, siekiant užtikrinti abipusį pritaikymą.

- **Švietimo sistemos iššūkiai** – kalbos barjerai ir nepakankamos švietimo sistemos pritaikymo priemonės. Ukrainos mokiniai ir jaunimas susidūrė su sunkumais mokantis vietinės kalbos, o tai trukdė ne tik akademinę pažangą, bet ir socialinei integracijai. Minėti kalbos barjerai sudarė pagrindinę kliūtį sklandžiam mokymosi procesui bei integracijai į bendrą mokyklų sistemą. Mokyklos susidūrė su staigiu mokinių srauto padidėjimu, dėl kurio trūko tiek išteklių, tiek tinkamų metodikų, skirtų dvikalbiam ar kultūriškai integruotam ugdymui. Taip pat nepakankama mokytojų parama ir specializuotų ugdymo programų trūkumas dar labiau apsunkino situaciją, o tai turėjo įtakos mokinių adaptacijos laikui ir kokybei.
- **Socialinės integracijos iššūkiai** – kultūrinių skirtumų ir stereotipų problematika, socialinių paslaugų sistemos pajėgumų trūkumas bei socialinė įtampa tarp pabėgėlių ir vietos gyventojų. Staigus pabėgėlių antplūdis privertė vietos bendruomenes susidurti su nauja kultūrine įvairove, kuri ne visada buvo pasirengusi greitam prisitaikymui. Atsirado stereotipų, nepasitikėjimo ir kultūrinių skirtumų, kurie trukdė kurti abipusį supratimą ir bendruomenės vieningumą. Socialinės paramos sistemos, skirtos teikti pagalbą atvykusiems pabėgėliams, nuo pat pradžių negalėjo patenkinti visų reikiamų poreikių – ypatingai akcentuojant būstą, sveikatos priežiūrą ir psichologinę pagalbą. Vietos savivaldybės ir nevyriausybinės organizacijos dažnai neturėjo pakankamų resursų, kad greitai ir efektyviai prisitaikytų prie staigaus gyventojų skaičiaus padidėjimo, o tai dar labiau apsunkino integracijos procesą. Intensyvus naujų gyventojų antplūdis sukėlė tam tikrą konkurenciją dėl ribotų išteklių, pavyzdžiui, darbo vietų, būsto ir socialinių paslaugų. Šis konkurencijos atsiradimas lėmė įtampą tarp pabėgėlių ir vietinių gyventojų, kurią sunku greitai išspręsti, jei trūksta nuoseklių integracijos iniciatyvų.⁶⁰

Lenkijos patirtis priimant ir integruojant Ukrainos pabėgėlius atskleidžia tiek šalies institucijų gebėjimą greitai reaguoti į humanitarinę krizę, tiek ilgalaikius iššūkius, su kuriais susiduriama užtikrinant pabėgėlių sėkmingą integraciją. Administracinės kliūtys, darbo rinkos ir švietimo sistemos

⁶⁰ Maciej Duszczyk, ir Paweł Kaczmarczyk, „Poland and War Refugees from Ukraine – Beyond Pure Aid”, *CESifo Forum*, 23, (2022): 36 – 40, https://www.econstor.eu/bitstream/10419/263863/1/CESifo-Forum-2022-04-p36-40.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2NHwWorKmrXZzoIEV6vK9ZolkzyQKelnZuAXGp-Srs5K3puc4pzRBwVok_aem_xjHrvW35sCqVrFBK_QUPxQ

iššūkiai, socialinių paslaugų apkrova bei kultūriniai skirtumai lėmė, kad integracijos procesas tapo daugialypis ir reikalaujantis nuolatinio tobulinimo. Siekiant užtikrinti ilgalaikę pabėgėlių socialinę ir ekonominę integraciją, būtina toliau stiprinti administracinių procedūrų efektyvumą, darbo rinkos pritaikymą prie naujų specialist bei švietimo įtraukties priemones.

Taigi, remiantis išanalizuotų šaltinių informacija, galima teigti, kad *kalbos barjeras* ir *informacijos trūkumas bei pateikimas*, siekiant prisitaikyti prie pabėgėlių gimtosios kalbos akcentuojami kaip pagrindiniai iššūkiai prieglobsčio prašytojams ir įstaigoms, prisidedančioms prie jų integracijos. Pabėgėliams sunku bendrauti ir integruotis į visuomenę, mokantis vietos kalbos ir tuo pačiu metu dalyvaujant darbo rinkoje. Įstaigos susiduria su vertimo specialistų trūkumu. Kadangi informacija yra teikiama apie pabėgėlių teises, jiems prieinamas paslaugas ir integracijos galimybes, tai įvardijama kaip viena iš aktualiausių problemų įstaigų veikloje. Dažnai informacijos trūkumas apsunkina pabėgėlių prisitaikymą ir integraciją, nes jie nežino, kur kreiptis pagalbos ar kaip naudotis vietos infrastruktūra. Finansiniai iššūkiai pabrėžiami kaip dar viena svarbi problema. Suprantama, kad vykstant priverstinei migracijai pabėgėliai atvyksta be lėšų, o jų integracija reikalauja reikšmingų finansinių išteklių iš priimančiųjų šalių, įskaitant socialinę paramą, sveikatos priežiūrą ir švietimą.

1.5. Ukrainos pabėgėlių integracija ir pirmieji iššūkiai nacionalinio lygio mastu

Apžvelgus ES teisės aktus reglamentuojančius prieglobsčio sistemą ir pasaulinio masto iššūkius pabėgėlių integracijos procese, šioje potemėje svarbu išnagrinėti, kaip nagrinėti teisės aktai yra taikomi Lietuvos įstaigų praktinėje veikloje ir su kokiomis pagrindinėmis integracijos problemomis 2022 – 2023 metais susidūrė Lietuva.

Rusijos ir Ukrainos karas tapo vienu iš aktualiausių įvykių ne tik pasaulyje, bet ir Lietuvoje, kai šalis susidūrė su masišku pabėgėlių antplūdžiu prie valstybės sienų. Tai patvirtina Migracijos Departamento pateikti duomenys, kad nuo 2022 m. vasario 24 d. iki 2025 m. vasario 3 d. užregistruotų karo pabėgėlių iš Ukrainos skaičius siekia net 93 195.⁶¹ Kiekviena ištikusi krizė, ar pabėgėlių banga yra unikali, atnešanti naujus pokyčius, o kartu su savimi ir naujus iššūkius. Taigi, prasidėjus staigiam pabėgėlių antplūdžiui jau ankstesnėse potemėse minėtas pabėgėlio statusas tapo ypatingai svarbus, suteikiant teisinį pagrindą, apsaugą ir prieigą prie būtinųjų paslaugų prieglobsčio prašytojams. Tai vienas iš pagrindinių atskaitos taškų integracijos procesui.

Viena iš pirmųjų įstaigų, susidūrusi su prieglobsčio prašytojų antplūdžiu – Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VSAT), kuri prižiūri valstybės sieną ir vykdo neteisėtos migracijos kontrolę. VSAT sulaiko, neteisėtai kirtusius valstybės sieną, užsieniečius ir atlieka asmens identifikaciją. Pabėgėlių antplūdžio metu rūpinosi vizų išdavimu pasienyje, sprendimų priėmimu dėl užsieniečių išvykimo iš Lietuvos bei svarstė prašymus dėl prieglobsčio suteikimo.⁶² Sekanti įstaiga Lietuvoje, kuri susiduria su prieglobsčio prašytojais – Užsieniečių registracijos centras (toliau – URC), kuris įsteigtas Pabradėje vykdant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugsėjo 30 d. nutarimą Nr. 1133 „Dėl užsieniečių registravimo centro steigimo“. Šiame centre laikomi sulaikyti užsieniečiai, kol URC atlieka užsieniečių asmens tapatybės tyrimą, aiškindamasi jų esamos situacijos aplinkybes. Susidūrus su masiniu pabėgėlių antplūdžiu, iškilo poreikis Pabradėje esančiame Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centre statyti daugiafunkcinį centrą, kuriame yra net du naujoviški pastatai, skirti užsieniečių apgyvendinimui. Naujai pastatytas ir įrengtas daugiafunkcinis centras pagerins gyvenimo sąlygas URC sulaikytiems bei prieglobsčio prašantiems užsieniečiams. Didesniuose nei 5000 kv. m. ploto pastatuose įrengti gyvenimui skirti kambariai migrantams,

⁶¹ „Statistika“, LRV, žiūrėta 2024 m. birželio 2 d., <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/>

⁶² „Pagrindinės VSAT veiklos sritys“, LRV, žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d., <https://vsat.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/pagrindines-vsata-veiklos-sritys/>

valgykla, socialinių darbuotojų ir psichologų kabinetai. Taip pat įrengti kambariai skirti poilsiui, sportui bei maldoms.⁶³

Praėjus patikros ir asmenybės identifikavimo procesus, ypatingai svarbi tapo prieglobsčio prašytojų sėkminga integracija ir adaptacija į naująją visuomenę. Išskiriamos dvi Lietuvos Respublikos ministerijos ir šioms atitinkamoms ministerijoms pavaldžios institucijos, kurios atsakingos už prieglobsčio prašytojų priėmimą ir pabėgėlių integraciją Lietuvoje. Viena iš jų – Vidaus reikalų ministerija (toliau – VRM), kurios pagrindinės atsakomybės yra prieglobsčio prašytojų priėmimo procedūros sklandumo užtikrinimas, migracijos politikos formavimas bei įgyvendinimo priežiūra. Pasitelkdama Viešojo saugumo politikos departamentą, nustato valstybės politiką migracijos (išskyrus ekonominę migraciją) srityje, planuoja, prižiūri ir koordinuoja jos įgyvendinimą, taip pat užtikrina valstybės politikos įgyvendinimą vizų klausimu. VRM atsakinga ir už fondų veiklą. Remiantis Europos Sąjungos Solidarumo ir migracijos srautų valdymo bendrąja programa ministerija (arba VRM) administruoja išorės sienų bei Europos gražinimo fondus. Susidūrus su netikėtu Rusijos ir Ukrainos karu, visi VRM veiksmai buvo nukreipti sklandžiam ukrainiečių priėmimui Lietuvoje ir pagalbai savo laisvę ginančiai Ukrainai. Vidaus reikalų ministerijos pastangomis net 75 tūkstančiai ukrainiečių Lietuvoje turi antrus namus, tačiau prasidėjus Rusijos Federacijos karinei agresijai pastebėtas *neteisėtos migracijos suaktyvėjimas*. Dėl šios priežasties, atidžiai stebėtas padidėjęs neteisėtai valstybės sieną kertančių ir Lietuvoje prieglobsčio prašančių asmenų skaičius. Ministerija norėdama užtikrinti griežtą valstybės sienos kontrolę, tinkamai valdyti migracijos srautus ir užkirsti kelią prasidėjusiam piktnaudžiavimui prieglobsčio sistema, įvykdė teisės aktų pakeitimus. Norėdama pasirūpinti, kad į Lietuvą nepatektų priešišku užsienio valstybių piliečių, nurodyti reikalavimai pateikti papildomus dokumentus ar informaciją tam tikroms užsieniečių kategorijoms. Nepateikta reikalinga informacija ar pateikti klaidingi duomenys, vertinami kaip neteisėtos migracijos rizika, turinti įtaką sprendimams dėl dokumentų išdavimo ar jų panaikinimo. Remiantis Vidaus reikalų ministerijos 2022 metų pateiktais veiklos ataskaitos duomenimis, galima teigti, kad susidūrusi su šia ekstremalia situacija kruopščiai analizuoja kiekvieną dabartinės padėties detalę ir kuria ateities planus bei perspektyvas greitesniam problemų sprendimui ir tvirtesniam pasiruošimui, užtikrinant veiksmingą ir ilgalaikį valstybės saugumą. Taigi, pradėta *ekstremaliųjų situacijų valdymo reforma* – parengtas ir Seimo priimtas įstatymų paketas, siekiant sukurti efektyvią ir integruotą krizių ir

⁶³ „Pabradės Užsieniečių registracijos centre gerinamos priėmimo sąlygos“, LRV, žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d., <https://vsat.lrv.lt/lt/vsat/vykdomi-projektai/prieglobscio-migracijos-ir-integracijos-fondo-20212027-m-programos-projektai/pabrades-uzsienieciu-registracijos-centre-gerinamos-priemimo-salygos/>

ekstremaliųjų situacijų valdymo sistemą. Šios sistemos pagrindinis tikslas – užtikrinti koordinuotą ir veiksmingą pasirengimą valdyti ekstremalias situacijas, atlikti nuolatinę stebėseną ir vertinimą bei sąveikauti su NATO ir Europos Sąjungos atitinkamomis institucijoms

Nesibaigiant Rusijos karinei invazijai Ukrainoje, šalys, kurios nuo pat pradžių rūpinosi tik trumpalaikę pagalbą, laikui bėgant pradėjo taikyti daugiau integracijos priemonių. Dėl šios priežasties pradėtas vertinti poreikis pereiti iš laikinų paramos priemonių į bendrąsias šalyse taikomas priemones. Įsitraukdama į šios situacijos sprendimą Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2023 m. vasario 3 d. patvirtino „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“ projektą. Šio projekto tikslas – tobulinti pabėgėlių registracijos ir leidimų gyventi išdavimo procesą, gerinti jų priėmimo sąlygas, įsitraukti į savivaldybėse vykdomų ankstyvosios pabėgėlių integracijos veiklas, tinkamai pasirengti trečiųjų valstybių piliečių antplūdžiui, užtikrinti greitus ir sklandžius duomenų mainus tarp institucijų naudojantis Valstybės duomenų valdymo platforma.⁶⁴ Nagrinėjant 2023 m. valstybės kontrolės atlikto audito ataskaitą pastebėta, kad SADM susiduria su *duomenų trūkumu* pabėgėlių integracijos aspektu. Ministerijai reikalingi duomenys apie asmenis, kurie leistų stebėti ir vertinti, kaip pabėgėliams sekasi integruotis į Lietuvos visuomenę.⁶⁵ Taigi, susiduriama su dar viena pabėgėlių integracijos problema, nes pasak Nacionalinės švietimo agentūros, duomenys yra renkami tik bendrai apie visus užsieniečius, neakcentuojant jų pagal buvimo Lietuvoje teisinį statusą.⁶⁶

Svarbų vaidmenį atlieka ir Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – MD), kuris atsakingas už imigraciją bei leidimų gyventi suteikimą. Taip pat prižiūri užsieniečių buvimą bei gyvenimą Lietuvoje ir analizuoja nelegalios migracijos priežastis. Migracijos departamento prie VRM 2023 m. veiklos ataskaitoje pabrėžiama, jog departamentas įgyvendino užsieniečių kontrolės stiprinimo priemones, vykdydamas sustiprintą Baltarusijos ir Rusijos piliečių teisėto gyvenimo Lietuvoje kontrolę, analizavo ir vertino net studijų tikslu atvykusius užsieniečius, ar jie atitinka leidimų laikinai gyventi Lietuvoje išdavimo sąlygas.⁶⁷ Remiantis minėtu 2023 m. atliktu Valstybės kontrolės auditu, kurio metu buvo vertinama Lietuvos įstaigų, vykdančių pabėgėlių integraciją, veikla, pastebima, kad MD, kaip ir SADM, neturi tikslių duomenų, kiek iš viso prieglobstį

⁶⁴ „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“, LRV, žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d., <https://vda.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/projektai/vykdomi/pabegeliu-is-ukrainos-priemimas-ir-ankstyva-integracija/>

⁶⁵ „Pagalba pabėgėliams, jų socialinė integracija“, Valstybės kontrolė, žiūrėta 2024 m. gegužės 9 d., [file:///C:/Users/NedaKirjanovaite/Downloads/pagalba-pabegeliams-ju-socialine-integracija%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/NedaKirjanovaite/Downloads/pagalba-pabegeliams-ju-socialine-integracija%20(1).pdf)

⁶⁶ „Pagalba pabėgėliams, jų socialinė integracija“, *supra note*, 25: 12.

⁶⁷ „Migracijos departamento prie VRM 2023 m. veiklos ataskaita“, LRV, žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d., <https://migracija.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/9s6Q8ISOyBc.docx>

ir laikinąją apsaugą gavusių asmenų gyvena Lietuvoje.⁶⁸ Taigi, susiduriama su pasikartojančia ***bendrų duomenų rinkimo problema***. Šie duomenys apie Lietuvoje gyvenančius pabėgėlius padėtų įvertinti integracijos priemonių rezultatyvumą ir priimti sprendimus jų tobulinimui.

Su prieglobsčio prašytojų integracija dirba ir nevyriausybinės organizacijos. Viena iš jų – ankstesniuose skyriuose jau minėta Tarptautinė migracijos organizacija, kuri vykdo užsieniečių informavimo ir konsultavimo programas apie:

- teisės aktuose nustatytas užsieniečių teises ir pareigas Lietuvos Respublikoje;
- organizuojamą veiklą, skirtą užsieniečių socialinei – kultūrinei ir pilietinei integracijai;
- savitarpio pagalbos grupių veiklas;
- teikiamą pagalbą susirandant darbą ir tobulinant asmenines bei profesines kompetencijas;
- edukacinių mokymų vykdymą darbdaviams apie migrantų įdarbinimo galimybes ir sąlygas Lietuvoje.

Nuo Ukrainos ir Rusijos karo pradžios TMO vykdo įvairias veiklas siekdama padėti pabėgėliams. Viena iš jų – nemokama emocinės paramos linija bei individualios psichologinės konsultacijos. Organizuojami ne tik anglų, bet ir lietuvių kalbos kursai Ukrainos piliečiams, esantiems Lietuvoje. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras ir apgyvendinimą teikianti platforma „Airbnb“ per šešis mėnesius nuo karo pradžios suteikė 2615 nemokamų nakvynių. Šiuo metu TMO skiria vienkartinę išmoką būsto nuomos kompensacijai užsiregistravusiems asmenims. Taip pat siekdama sklandesnės integracijos iš Ukrainos atvykusiems vaikams Lietuvos mokyklose, aktyviai bendradarbiavo su Vytauto Didžiojo universitetu švietimo klausimais. Atliko tyrimus, skirtus išsiaiškinti Lietuvos švietimo bendruomenės ir ukrainiečių poreikius bei lūkesčius, o naudojantis surinktais atliktų tyrimų rezultatais rengė seminarus bei organizavo praktinius užsiėmimus pedagogams. Ši organizacija, atkreipdama dėmesį į ukrainiečių poreikius, vykdo nuotolinius seminarus bei kartu su Lietuvos institucijų atstovais atsako į labiausiai rūpimus klausimus. 2022 m. rugsėjo ir spalio mėnesiais atliko Ukrainos karo pabėgėlių ketinimų ir poreikių tyrimą Lietuvoje. Šio tyrimo metu apklausta daugiau nei 600 ukrainiečių, nustatytos pagrindinės jų atvykimo į Lietuvą

⁶⁸ „Pagalba pabėgėliams, jų socialinė integracija“, *supra note*, 25: 11.

priežastys, tolimesni ateities planai bei pagrindinės problemos ir iššūkiai patirti integracijos metu. Remiantis šio tyrimo atsakymais, **išskiriami pagrindiniai iššūkiai:**

- **Finansinės problemos** – pabėgėliams trūksta pakankamos paramos, sudėtinga susirasti stabilų pajamų šaltinį. Daugelis asmenų negali savarankiškai išsilaikyti dėl didelių būsto nuomos kainų ir ribotų galimybių dirbti.
- **Įsidarbinimo iššūkiai** – dalis pabėgėlių negali rasti darbo dėl kalbos barjero, profesinių kvalifikacijų ar tinkamų darbo vietų trūkumo. Įsidarbinusių pabėgėlių darbo vietos dažnai neatitinka jų kvalifikacijos, todėl jie dirba mažai apmokamus ar nekvalifikuotus darbus.
- **Ilgalaikio būsto trūkumas** – dauguma pabėgėlių gyvena laikinuose būstuose, nes ilgalaikio būsto nuoma yra brangi ir sunkiai prieinama. Kai kurie susiduria su diskriminacija būsto rinkoje, o tai apsunkina galimybę rasti gyvenamąją vietą.
- **Kalbos barjerai** – nors daug pabėgėlių planuoja mokytis lietuvių kalbos, nemokamos ar lengvai prieinamos kalbos mokymo programos yra ribotos. Kalbos nemokėjimas apsunkina galimybes naudotis viešosiomis paslaugomis ir rasti darbą.
- **Socialinių paslaugų ir administracinės pagalbos prieinamumas** – pabėgėliai patiria sunkumų gaunant reikiamą informaciją apie socialines paslaugas, įsidarbinimą, sveikatos priežiūrą. Sudėtingos biurokratinės procedūros trukdo greitam prisitaikymui prie naujos aplinkos.⁶⁹

Kita, aktyviai dalyvaujanti ir savo veikla prisidedanti prie integracijos proceso, nevyriausybinė organizacija – Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija. Prieglobsčio ir migracijos programa Lietuvos Raudonajame Kryžiuje veikia nuo 1997 metų, kai Lietuva tapo prieglobsčio valstybe. Pradėjusi savo veiklą tik nuo teisinės pagalbos teikimo prieglobsčio prašytojams, šiandien jau aktyviai dalyvauja prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos procese:

- dirbant individualiai su kiekvienu prieglobstį gavusiu žmogumi, padedant ieškoti būsto bei darbo, profesinių kursų ar studija;
- organizuojant lietuvių kalbos kursus;
- konsultuojant įvairiais kasdieniais klausimais;
- vertinant pasirinktų integracijos priemonių, būdų ir paslaugų veikimą/įtaką.

⁶⁹ „Surveys with Refugees from Ukraine: Needs, Intentions, and Integration Challenges”, IOM, žiūrėta 2025 m. vasario 24d., https://lithuania.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1336/files/lithuania_q1-4.pdf

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, prisidėdama prie Ukrainos pabėgėlių sėkmingos integracijos 2023 m. atliko tyrimą, apklausdama Lietuvoje gyvenančius pabėgėlius iš Ukrainos ir pateikė apklausos rezultatų duomenis, išskirdama pagrindinius pabėgėlių iššūkius:

- **Sveikatos priežiūra** – daugiau nei 85% apklaustų pabėgėlių nurodė, kad jiems buvo aktualios sveikatos priežiūros paslaugos. Tačiau trečdalis jų, kurie kreipėsi į gydymo įstaigas, teigė, jog jų poreikiai nebuvo visiškai patenkinti arba buvo patenkinti tik iš dalies. O 60% respondentų, kuriems buvo paskirti vaistai, susidūrė su nekompensuojamų ar iš dalies kompensuojamų vaistų problema, o tai kėlė papildomą finansinę naštą.
- **Psichologinė pagalba** – kas penktam pabėgėliui prireikė psichologo paslaugų, tačiau beveik 60% iš jų teigė, kad jų poreikiai nebuvo visiškai atliepti arba buvo atliepti tik iš dalies, o tai atskleidžia nepakankamą psichologinės pagalbos prieinamumą ir kokybę.
- **Informacijos prieinamumas** – daugiau nei trečdalis respondentų teigė, kad gaunama informacija nėra suprantama ir aiški arba yra suprantama tik iš dalies.
- **Darbo ir pajamų užtikrinimas** – beveik pusė apklaustų pabėgėlių neturėjo darbo, o daugiau nei trečdalis nurodė, kad jų namų ūkio mėnesinės pajamos nesiekia 500 eurų. Dar apie 10% teigė negaunantys jokių pajamų ir neturintys santaupų, kas rodo finansinio saugumo trūkumą ir integracijos į darbo rinką sunkumus.⁷⁰

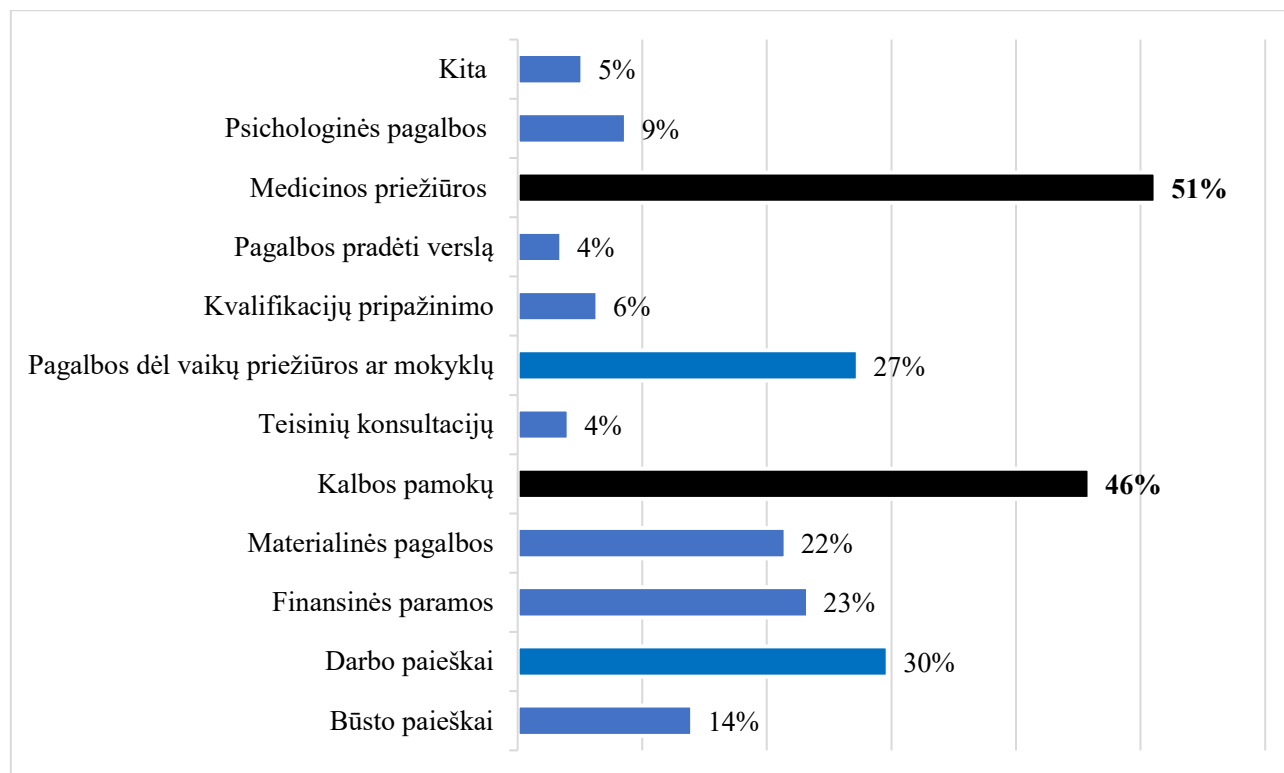
Savo veikla, prie pabėgėlių integracijos proceso, taip pat prisideda – Vilniaus arkivyskupijos Caritas. Remiantis šios organizacijos 2022 m. veiklos ataskaita, pagalba suteikta net 20 103 asmenims, kuriais rūpinosi 115 darbuotojų ir net 1346 savanoriai. Vos per kelias dienas nuo karo pradžios, naujuose pagalbos centruose, suorganizuotas maisto, drabužių, higienos priemonių suteikimas. Padėdami priverstinai migravusiems asmenims, organizacija tarpininkavo su valstybės ir visuomeninėmis institucijomis, ieškant būsto bei darbo vietos. Intencyviai įsitraukiant į pabėgėlių integraciją Vilniaus arkivyskupijos Caritas susidūrė ir su pirmaisiais iššūkiais. Vienas iš jų – **patalpų trūkumas**. Teikdami pagalbą ne tik Lietuvos žmonėms, bet ir Ukrainos pabėgėliams organizacija susidurdavo su 300 žmonių vienu metu, o tai buvo net 10 kartų didesnis žmonių srautas nei įprastai.

Analizuota ir Rytų Europos studijų centro, Anastasijos Tkachuk, Svitlanos Kostyrykinos ir Tomo Janeliūno, pateikta ataskaita „Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje“. Ši

⁷⁰ „Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių iš Ukrainos poreikių vertinimas: apklausos rezultatai“, Lietuvos Raudonasis Kryžius, žiūrėta 2025 m. vasario 25 d., https://redcross.lt/wp-content/uploads/2022/09/LIETUVOJE-GYVENANCIU-PABEGELIU-IS-UKRAINOS-POREIKIU-VERTINIMAS-APKLAUSOS-REZULTATAI-LT-2023.pdf?utm_source=chatgpt.com

nagrinėjama publikacija parengta remiantis internetinės apklausos rezultatais, kurioje dalyvavo daugiau nei 200 respondentų bei pusiau struktūruoto interviu atsakymais iš aštuonių ukrainiečių, atvykusių į Lietuvą po 2022 m. vasario 24 d. Tyrime daugiausia dėmesio skiriama įvairiems kasdienio gyvenimo aspektams, akcentuojant įsidarbinimo galimybes, sveikatos priežiūros ir švietimo paslaugas, socialinę adaptaciją bei integracijos iššūkius.

Remiantis apklaustųjų atsakymais, tarp dažniausiai minimų sunkumų (respondentai atsakydami galėjo pasirinkti kelis atsakymų variantus) išsiskyrė šie aspektai (žr. 3 pav.):

3 pav. Kokio tipo pagalba Lietuvoje yra labiausiai reikalinga Ukrainos pabėgėliams?

Sudaryta autorės remiantis Anastasijos Tkachuk, Svitlanos Kostrykinos ir Tomo Janeliūno pateikta ataskaita „Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje“

3 lentelėje pateikti duomenys akcentuoja, kokios pagalbos sritys yra labiausiai reikalingos Ukrainos pabėgėliams Lietuvoje. Taigi, galima teigti, kad didžiausia pagalba yra reikalinga medicinos bei kalbos įgūdžių srityse. Taip pat išlieka aktualūs klausimai, susiję su darbo paieškomis, vaikų integracija į švietimo sistemą, finansine parama ir būsto paieška. Nors tik mažesnioji dalis respondentų akcentuoja psichologinės pagalbos, kvalifikacijų pripažinimo ir teisinės konsultacijos

svarbą, šios sritys vis tiek reikalauja dėmesio siekiant užtikrinti sklandžią pabėgėlių integraciją į Lietuvos visuomenę.

Kaip vieną pagrindinių adaptacijos iššūkių Lietuvoje interviu dalyviai įvardijo – ***kalbos kursų prieinamumą***. Kalbos barjero klausimu vyrauja bendras siekis mokytis lietuvių kalbos, tačiau trūksta tam reikalingų išteklių. Vieninteliai apklausos dalyviai, kurie neplanuoja mokytis lietuvių kalbos, buvo vyresnio amžiaus pora, ketinanti kuo greičiau sugrįžti į Ukrainą, bet vis dėlto didžiąjai daliai respondentų svarbiausias aspektas yra prieinami ir nebrangūs būdai mokytis lietuvių kalbos. Nepaisant to, kad Užimtumo tarnybos finansuojamų lietuvių kalbos kursų pasiūla auga, ji vis dar nepajėgi patenkinti didelio esamo poreikio. 2022 metais šiems kursams buvo skirta 120 tūkst. eurų, o pirmąjį 2023 metų pusmetį finansavimas padidėjo iki 470,4 tūkst. eurų. Vis dėlto per šį laikotarpį lietuvių kalbos mokymus pradėjo lankyti tik 824 ukrainiečiai, o tai sudaro vos 1–2 proc. visų nuo 2022 m. vasario 24 d. į Lietuvą atvykusių Ukrainos piliečių. Nedidelis Užimtumo tarnybos finansuojamų kursų dalyvių skaičius gali būti susijęs su tuo, kad tik mažuma ukrainiečių naudojami šios tarnybos teikiamomis įdarbinimo paslaugomis. 2023 m. liepos 24 d. duomenimis, Užimtumo tarnyboje buvo registruota 3,1 tūkst. ukrainiečių. Be to, kompensacijos už kalbos kursus gavimo procesas ne visada yra paprastas. Dirbantys ukrainiečiai, siekdami šios kompensacijos, privalo sudaryti trišalę sutartį su Užimtumo tarnyba ir darbdaviu. Nors kai kurie darbdaviai sutinka pasirašyti tokią sutartį, yra ir tokių atvejų, kai jie atsisako tai daryti, taip apsunkindami darbuotojams galimybę mokytis kalbos. Be Užimtumo tarnybos, lietuvių kalbos kursus nemokamai organizuoja ir įvairios valstybinės institucijos bei labdaros fondai, pavyzdžiui, Tautinių bendrijų namai, tačiau informacija apie juos nėra plačiai žinoma tarp ukrainiečių. Taigi, galima teigti, kad išsamios ir plačiai skleidžiamos informacijos apie šiuos mokymus trūkumas akcentuoja dar vieną, jau ankstesniuose šaltiniuose minėtą, problemą – ***informacijos trūkumas***.

Antra reikšminga problema, su kuria susiduria ukrainiečiai Lietuvoje – ***ilgos laukimo eilės norint patekti pas gydytojus***. Respondentai, išsakiusieji nuomonę apie medicininės priežiūros paslaugas, šį aspektą nurodo kaip pagrindinį sunkumą. Nors apskritai, gydytojų konsultacijas jie vertina teigiamai, visgi didžiausią nepasitenkinimą kelia ilgas laukimo laikas – medicininė paslauga tenka laukti mažiausiai tris savaites. Be ilgo laukimo pas gydytojus, respondentai taip pat pabrėžia, jau minėtą, ***informacijos trūkumą apie jų teises ir galimybes Lietuvos sveikatos sistemoje*** bei su tuo

susijusias kalbos barjero problemas. Nepaisant to, Lietuvos sveikatos priežiūros specialistai vertinami palankiai.⁷¹

Apibendrinant, Ukrainos pabėgėlių integracija Lietuvoje, galima teigti, kad išsiskiria keli pagrindiniai iššūkiai, kurie apsunkina prieglobsčio prašytojų galimybes tinkamai įsitvirtinti naujoje aplinkoje. Vienas iš svarbiausių aspektų – kalbos mokymosi galimybės, nes, nepaisant didėjančio finansavimo, nemokami kursai vis dar nepatenkina esamo poreikio, o sudėtingos biurokratinės procedūros trukdo kompensacijų gavimui. Taip pat itin aktuali problema – sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas. Ilgi laukimo terminai pas gydytojus, informacijos apie sveikatos sistemą trūkumas bei kalbos barjeras apsunkina pabėgėlių galimybes gauti reikiamą pagalbą. Nors Lietuvos sveikatos priežiūros specialistai vertinami palankiai, dėl lėtų procedūrų ir finansinių kliūčių daugelio pabėgėlių medicininiai poreikiai nėra pilnai patenkinami. Be to, akivaizdus informacijos trūkumas apie galimas paramos priemones, įsidarbinimo galimybes ir socialines paslaugas tampa papildomu iššūkiu, stabdančiu efektyvią integraciją. Visi šie veiksniai rodo, kad, siekiant palengvinti pabėgėlių prisitaikymą Lietuvoje, būtina ne tik didinti paslaugų prieinamumą, bet ir užtikrinti aiškia, lengvai prieinamą informaciją apie esamas galimybes.

Iki šių dienų besitęsianti didžiulio masto Rusijos invazija į Ukrainą kasdien didina aukų skaičių. Intensyvūs kariniai veiksmai daro reikšmingą žalą šalies infrastruktūrai – naikinami gyvenamieji pastatai, transporto tinklai, energetikos objektai, įskaitant elektrines, bei vandens tiekimo sistemas. Ši situacija kelia didelę grėsmę humanitarinės krizės atsiradimui. Dėl karo veiksmų Ukrainos gyventojai susiduria su būtiniausių išteklių, įskaitant maisto produktus ir vaistus, stygiumi, o jų prieiga prie medicininių bei socialinių paslaugų – apribota. Minėta situacija sukelia ir rimtų ekonominių padarinių – pastebimas nedarbo lygio augimas, o kartu ir skurdo rodiklių didėjimas. Dėl šių veiksnių šalyje skatinama socialinė ir ekonominė krizė, dar labiau apsunkinanti gyventojų gyvenimo sąlygas ir stiprinanti ilgalaikes karo pasekmes. Išanalizavus ir aptarus pagrindinius iššūkius, su kuriais susidūrėme nuo 2022 m. prasidėjus Rusijos karinei invazijai į Ukrainą, svarbu įvertinti dabartinę situaciją ir nustatyti, kaip šie iššūkiai buvo sprendžiami per pastaruosius trejus metus. 2025 m., kai karas vis dar tęsiasi, kyla klausimas, ar vis dėl to pasiekėme reikšminga pažangą įveikiant pradinis sunkumus, ar vis dar susiduriame su tomis pačiomis problemomis. Atliekami tyrimai Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybėse suteikia galimybę pagrįstai akcentuoti, per kiek laiko visuomenė ir institucijos prisitaiko prie staigių geopolitinių ir humanitarinių pokyčių. Ji taip pat leidžia

⁷¹ Tkachuk, Kostrykina ir Janeliūnas, *supra note*, 13.

nustatyti, kokį dėmesį skiriame pabėgėlių integracijos procesui, įskaitant jų įtraukimą į darbo rinką, švietimo sistemą ir socialines paslaugas. Vertinant šiuos aspektus, galima geriau suprasti, ar priimtos priemonės yra pakankamai veiksmingos ir tvarios, ar vis dar būtina tobulinti esamas politikos strategijas bei didinti paramą ilgalaikės integracijos užtikrinimui.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Interviu metodo teorinės prielaidos

Siekiant išanalizuoti Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybių pabėgėlių integracijos situaciją, atliekamas kokybinis interviu. Kaip pažymi M. Alvesson, interviu yra kertinis kokybinių tyrimų elementas – vienas iš dažniausiai naudojamų metodų žinioms apie individus, grupes ir organizacijas gauti.⁷² „*Interviu, kaip ir pokalbis, yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų. Reikiamos žodinės informacijos gaunama tiesioginiu kryptingu interviu su respondentu. Pokalbio kryptį ir turinį sąlygoja tyrimo problema. Ji sprendžiama apklausiant respondentą. Tai individualus pokalbis, garantuojantis didesnę patikimumą negu anketinis metodas ar kiti apklausos būdai*“.⁷³ Remiantis šiais teiginiais, pabrėžiama, kad interviu metodas yra atviras tarpusavio pokalbis tarp tyrėjo ir asmens, kuris garantuoja gautų atsakymų patikimumą. Tyrėjas užduoda klausimus dalyviui, norint išanalizuoti tam tikrą temą ir gauti profesionalia patirtimi surinktą informaciją. Interviu metu gilinamasi į nuomones, nuostatas, patirtis, motyvus bei darbuotojų jausmus. Į pateikiamus klausimus tikimasi gauti kiek įmanoma platesnius, išsamesnius, atviresnius atsakymus, suformuluotus ir pateiktus paties tyrimo dalyvio, atspindinčius jo perspektyvą. Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį, kad esminis aspektas – tinkamas tyrėjo pasirengimas.⁷⁴

Svarbu pabrėžti, kad interviu gali būti organizuojamas skirtingai, atsižvelgiant į tam tikrus tipus. Interviu gali būti struktūruotas, pusiau struktūruotas ir nestruktūruotas. Kadangi šiame darbe bus atliekamas struktūruotas ir pusiau struktūruotas interviu, verta paminėti kuo šie metodai išsiskiria iš kitų. Remiantis iš dalies struktūruotu interviu iš anksto apsvarstomos pagrindinės tokio klausimyno pokalbio temos, tačiau klausimyno struktūra yra lanksti, ji reaguoja į realaus interviu eigą. Pagal ją gali keistis užduodamų klausimų tvarka, jų formuluotės, kilti papildomų klausimų ir pan. Struktūruotas interviu remiasi ta pačia įdėja, kuriame tyrėjas naudoja iš anksto parengtą klausimyną su nustatyta klausimų seka ir formuluotėmis. Tik šis metodas užtikrina, kad visi respondentai gautų vienodus klausimus, pateiktus ta pačia tvarka ir formuluote.⁷⁵

Akcentuojama, kad pagal tikslinės grupės savybes arba tyrimo paskirties specifiką, interviu metodas gali būti skirstomas į ekspertų interviu, interviu su vaikais ar su kitos kultūros žmonėmis ir

⁷² Mats Alvesson, *Interpreting Interviews* (Los Angeles: Sage Publications, 2011), 96.

⁷³ Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003), 464-465, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15459/Tidikis_tyrimu_metodologija.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁷⁴ Gaižauskaitė ir Valavičienė, *supra note*, 19: 18.

⁷⁵ Gaižauskaitė ir Valavičienė, *supra note*, 19: 18-20.

t.t. Pabrėžtina, jos šis tyrimas bus atliekamas remiantis ekspertų nuomonėmis ir patirtimis, tad svarbu išskirti pagrindinius bruožus, būdingus būtent šiam metodui. I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės teigimu: „paprastai ekspertų interviu vadinami individualūs interviu naudojant klausimyną – gaires, o tyrimo dalyvis yra ekspertas – kokios nors srities profesionalas, žinovas, turintis išskirtinių (specifinių) žinių ir patirties savo srityje“.⁷⁶ Remiantis šių autorių mintimis, galima teigti, kad būtent tokio tipo interviu leidžia gauti kompleksiškos informacijos apie nagrinėjamą reiškinį, kadangi pateikia skirtingus profesionalų, išmanančių savo darbą požiūrius.

Taigi, apibendrinant, galima teigti, kad interviu metodas yra skirtingų tipų: struktūrizuotas, pusiau struktūrizuotas, nestruktūrizuotas ir gali būti atliekamas su įvairių tipų žmonių grupėmis. Taip pat, svarbu paminėti, kad daugelis autorių teigiamai vertina interviu metodą, kuris leidžia kritiškai įvertinti nagrinėjamo objekto ypatumus, remiantis specialistų pateiktomis išvalgomis bei jų patirtimi.

⁷⁶ Gaižauskaitė ir Valavičienė, *supra note*, 19: 19

2.2. Tyrimo metodika ir organizavimas

Validumo ir patikimumo užtikrinimas. Tyrimo validumas užtikrinamas pasitelkiant trianguliacijos principą, t.y. tyrimo metu užsibrėžto tikslo pasiekimui integruojami skirtingi tyrimo metodai ir įvairūs duomenų šaltiniai (ekspertų apklausa, mokslinės literatūros analizė ir vertinimas), kurie suteikia pilną ir įvairiapusę informaciją apie nagrinėjamą fenomeną. Ekspertinių vertinimų patikimumas priklauso nuo ekspertų skaičiaus, sudėties pagal jų specialybes ir ekspertų savybių. Tyrimo patikimumą lemia tyrimo instrumentų savybės, jo kokybė, preciziškumas ir tikslumas. Empirinio tyrimo etapai loginėje tyrimo schemoje papildoma vienas kitą, kadangi metodų pagalba yra gaunama informacija apie empirinio tyrimo objektų (viešųjų paslaugų vartotojų pasitenkinimo ir organizavimo praktikų) turinį formuojančių veiksnių realųjį būvį.

Svarbu akcentuoti, kad pasirinktas interviu metodas sąlygoja labai intensyvią sąveiką tarp tyrėjo ir tyrimo dalyvio, dėl to yra būtina apibrėžti tam tikrus tyrimo etikos principus, kuriais bus vadovaujama viso tyrimo eigoje. Išskiriami šie tyrimo etikos principai:

1. *Asmens laisvė ir nepriklausomybė* – gerbti tiriamųjų nepriklausomybę bei jų savanorišką laisvę dalyvauti tyrime. Tiriamasis turi teisę atsisakyti dalyvauti tyrime.
2. *Informacijos suteikimas* – tyrimo dalyviams detalizuotai paaiškinamas tyrimo tikslas, metodai ir tyrimo dalyvio vaidmuo.
3. *Privatumas* – saugoti tyrimo dalyvio anonimiškumą bei konfidencialumą, koduojant tiriamųjų tapatybes.⁷⁷

Tyrimo imties pagrindimas: Pasak P. Libby „nustatant priimtina ekspertų skaičių, vadovaujama metodologinėmis prielaidomis, suformuluotomis klasikinėje testų teorijoje, kurioje teigiama, jog agreguotų sprendimų patikimumą ir priimančių sprendimą (šiuo atveju ekspertų) skaičių sieja greitai gėstantis netiesinis ryšys. Įrodyta, jog agreguotų ekspertinių vertinimų moduliuose su vienodais svoriais nedidelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumas nenusileidžia didelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumui“.⁷⁸

Siekiant užtikrinti tyrimo patikimumą ir pagrįstumą yra apibrėžiami ekspertų atrankos kriterijai, kuriais remiantis buvo atrenkami tyrimo dalyviai. Išskiriami šie ekspertų atrankos kriterijai:

⁷⁷ Gaižauskaitė ir Valavičienė, *supra note*, 15, 60.

⁷⁸ Alvydas Baležentis ir Martyna Žalimaitė, „Ekspertinių vertinimų taikymas inovacijų plėtros veiksnių analizėje: Lietuvos inovatyvių įmonių vertinimas“, *Vadybos mokslas ir studijos - kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai = Management theory and studies for rural business and infrastructure development: mokslo darbai*, no. 3 (2011): 23-31.

1. **Universitetinis išsilavinimas.** Tyrimo dalyviai turi pakankamai teorinių ir praktinių žinių, ir geba profesionaliai įvertinti tiriamojo objekto aspektus: kritiškai vertinti esamą situaciją ir identifikuoti tobulintinas sritis, susisteminti svarbiausias išvalgas ir argumentuotai jas pagrįsti.
2. **Mažiausiai 3 metų patirtis Panevėžio ir Vilniaus miestų savivaldybėse.** Kiekvienas iš dalyvių padeda įvertinti savivaldybės veiklą, remiantis savo profesionaliomis išvalgomis, sukauptomis per darbo patirtį. Jų atsakymai užtikrina informacijos patikimumą.
3. **Tiesioginis santykis su nagrinėjimu objektu.** Interviu dalyviai atrenkami atsižvelgiant į jų darbo specifiką t.y. ekspertai dirbantys su pabėgėlių integracijos projektais, veikla.

Tyrimo dalyvių darbo patirtis Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybėse.

Vilniaus miesto savivaldybės ekspertų darbo patirtis:

1. *VP1 – 3 metų patirtis*
2. *VP2 – 5 metų patirtis*
3. *VP3 – 15 metų patirtis*
4. *VP4 – 3 metų patirtis*
5. *VP5 – 12 metų patirtis*

Panevėžio miesto savivaldybės ekspertų darbo patirtis:

1. *BP1 – 5 metų patirtis*
2. *BP2 – 17 metų patirtis*
3. *BP3 – 15 metų patirtis*

Interviu klausimų pagrindimas. Pasak Ingos Gaižauskaitės ir Natalijos Valavičienės, mokslinės literatūros, teorinių šaltinių ir ankstesnių tyrimų analizė tyrimo pradžioje padeda aiškiau suprasti, kokios temos dar nėra pakankamai ištytos, kokie aspektai galėtų būti nagrinėjami naujai, o kurios žinios jau yra nebeaktualios. Ši analizė leidžia geriau įsigilinti į tyrimo objektą, susidaryti vaizdą apie taikomas teorines prieigas bei nustatyti esamus tyrimų trūkumus. Tai padeda argumentuoti tyrimo aktualumą bei pasirinkti tinkamą tyrimo kryptį ir metodus. Autorių nuomone, tyrimo kryptį apibrėžia bendrieji klausimai, kurie atspindi tyrimo tikslą bei pasirinktas teorines ir metodologines nuostatas. Kokybinio tyrimo klausimai veikia kaip tyrimo ašis – jie nurodo tyrimo kryptį, ribas ir esminius aspektus, į kuriuos orientuojamasi.⁷⁹ Taigi, naudojami interviu klausimai yra sukurti remiantis

⁷⁹ Gaižauskaitė ir Valavičienė, *supra note*, 15, 26.

nagrinėtais teoriniais šaltiniais, ankstesnių tyrimų analizėmis ir skirti išsamiai išnagrinėti įvairius integracijos proceso aspektus – nuo bendros situacijos vertinimo, naudojamų rodiklių, informacijos sklaidos ir komunikacijos kanalų iki specifinių iššūkių, tokių kaip kalbos barjerai, įsidarbinimo sunkumai, socialinė integracija ir grįžtamojo ryšio mechanizmai. Jie padeda ne tik atskleisti, ar Lietuva daro pažangą sprendžiant pradinis integracijos iššūkius, bet ir identifikuoti naujus, kintančius iššūkius bei pateikti rekomendacijas, kaip tobulinti integracijos paslaugų sistemą. Taip pat šio tyrimo klausimai orientuoti į skirtingų urbanistinių kontekstų (didelių ir mažesnių miestų) poreikių analizę, kas padeda suprasti, ar integracijos priemonės yra pritaikytos konkrečioms vietos iššūkiams. Šiame tyrime nagrinėtos dviejų skirtingų miestų savivaldybės: Panevėžio ir Vilniaus miesto. Organizuojamų interviu metu buvo taikomi tie patys klausimai, kiekvienai iš savivaldybių.

Kiekvienam sukurtam klausimui pateikiamas pagrindimas:

1. Kokie pagrindiniai pasikeitimai pabėgėlių integracijos procese įvyko nuo karo pradžios? – šis klausimas suteikia bendrą vaizdą apie integracijos procesą, leidžia įvertinti pradinės krizės metu iškilusių problemų pokyčius bei pasiektą pažangą. Tai svarbu, nes padeda nustatyti, ar sprendžiami anksčiau pastebėti iššūkiai.

2. Kokie rodikliai ar duomenys naudojami vertinant integracijos priemonių veiksmingumą jūsų savivaldybėje? – šis klausimas leidžia įvertinti, kokie kiekybiniai ir kokybiniai rodikliai yra naudojami, ir ar jų pokyčiai rodo teigiamą tendenciją. Tai padeda objektyviai nustatyti integracijos priemonių efektyvumą bei aptikti sritis, kuriose dar reikia tobulinimų.

3. Ar Jūsų nuomone, informacijos apie pabėgėlių teises, galimybes ir esamas integracijos programas teikimas yra aiškus ir prieinamas ukrainiečiams? Kokie komunikacijos kanalai (pvz., interneto svetainės, socialiniai tinklai, tiesioginė konsultacija) yra naudojami informacijos apie integracijos paslaugas pateikimui, ir kaip įvertinate, ar jie yra aiškiai suprantami ir teikiantys naudą pabėgėliams? – šis klausimas padeda nustatyti, ar ukrainiečiai gauna visą reikiamą informaciją apie savo teises ir paslaugas bei ar naudojami komunikaciniai kanalai yra tinkamai pritaikyti, ir padeda pasiekti tikslingą auditoriją, o tai yra būtina efektyviam integracijos procesui.

4. Kokios priemonės, be kalbos kursų, padeda sumažinti kalbos barjerus (pvz., informacinės medžiagos, individualios konsultacijos)? – šis klausimas leidžia įvertinti, ar esama pagalba neapsiriboja vien kalbos mokymu, bet ir apima kitas strategijas, kurios sumažina kalbos barjerus ir padidina paslaugų naudojimo efektyvumą.

5. Kokie pagrindiniai įsidarbinimo iššūkiai aktualūs ukrainiečiams jūsų savivaldybėje? Ar esama specialių programų ar bendradarbiavimo su tam tikrų įstaigų darbdaviais, skirtų palengvinti darbo paiešką? – šis klausimas padeda atskleisti konkrečius įsidarbinimo sunkumus ir įvertinti, ar veikiančios programos bei partnerystės prisideda prie užimtumo didinimo bei ar tikslingai sprendžiami darbo rinkos iššūkiai.

6. Kaip bendradarbiaujama su nevyriausybinėmis organizacijomis siekiant pagerinti integracijos procesą? Ar šios iniciatyvos padeda sumažinti socialinius barjerus? – šis klausimas leidžia nustatyti, ar bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis prisideda prie sėkmingo integracijos rezultatų gerinimo.

7. Kaip Jūsų savivaldybė, ar konkrečiau, jūsų skyrius, organizuoja tiesioginius kontaktus su ukrainiečiais? – šis klausimas atskleidžia, ar savivaldybė aktyviai organizuoja susitikimus, konsultacijas ar kitas iniciatyvas, kurios padeda palaikyti tiesioginį ryšį su Ukrainos pabėgėliais.

8. Kokius naujus pabėgėlių integracijos iššūkius pastebėjote per pastaruosius trejus metus, kurių nebuvo 2022 metais? – šis klausimas leidžia identifikuoti kintančias sąlygas ir iššūkius, kurie gali kilti vėliau integracijos procese. Tai svarbu, nes integracijos aplinkybės nuolat keičiasi, ir būtina stebėti naujas tendencijas bei prisitaikyti prie jų, užtikrinant, kad integracijos priemonės išliktų aktualios.

9. Kokios naujos iniciatyvos ar projektai numatyti ateityje, siekiant plėsti paslaugų spektrą ir gerinti ukrainiečių integracijos procesą Jūsų savivaldybėje? – šis klausimas leidžia sužinoti, ar yra planuojamos naujos priemonės, kurios prisidės prie integracijos proceso gerinimo ir kaip savivaldybė planuoja adaptuoti esamas strategijas, kad integracija būtų nuolat tobulinama ir atitiktų besikeičiančius poreikius.

Empirinio tyrimo organizavimas ir eiga.

Prieš organizuojant šiuos tyrimus buvo analizuojama įvairi mokslinė literatūra, veiklos ataskaitos ir kiti šaltiniai, suteikiantys išsamios informacijos apie Ukrainos pabėgėlių integraciją ir pagrindinius iššūkius, su kuriais susidurta 2022 – 2024 metais. Interviu metu nagrinėjamų savivaldybių ekspertams buvo pateikiami tie patys klausimai. Tyrimas su Vilniaus miesto savivaldybės, socialinės integracijos poskyrio, ekspertais buvo atliekamas 2025 m. balandžio 14 d. nuotoliniu būdu, naudojantis „Microsoft Teams“ platforma. Interviu metu buvo atliekamas įrašas ir transkripcija. Šiame tyrime dalyvavo 5 ekspertai, dirbantys socialinės integracijos poskyryje su užimtumo didinimo programomis ir kitų socialinės integracijos programų koordinavimu. Kadangi Vilniaus miesto savivaldybės ekspertai

sutiko dalyvauti nuotoliniame susitikime buvo atliekamas pusiau struktūruotas kokybinis interviu, kurio metu buvo vystoma diskusija ir skatinamas išsamesnis patirčių pasidalijimas. Kitaip nei Vilniaus, Panevėžio miesto savivaldybės ekspertai, sutiko atsakyti į klausimus raštu, dėl šios priežasties atliktas struktūruotas interviu. Šiame tyrime dalyvavo 3 ekspertai, dirbantys investicijų projektų skyriuje ir turintys tiesioginę prieigą prie pabėgėlių integracijos projektų. Atsakymai iš ekspertų gauti 2025 m. kovo 24 d. Kadangi nepavyko atlikti interviu gyvai ar nuotolinio susitikimo metu, atsakymai į klausimus labai struktūruoti, trumpi, be papildomų apmąstymų, įsigilininimų ar temos išplėtojimo.

3. PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJA PANEVĖŽIO IR VILNIAUS MIESTŲ SAVIVALDYBĖSE

3.1. Ekspertinių interviu rezultatų analizė Panevėžio miesto savivaldybėje

Interviu metodu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip Panevėžio miesto savivaldybės, investicijų projektų skyriaus ekspertai, vertina Ukrainiečių integracijos situaciją ir pagrindinius pokyčius, įvykusius nuo karo pradžios. *Kategorijoje „Pagrindiniai pokyčiai pabėgėlių integracijoje“* ekspertai išskyrė teiginius, apibūdinanti pagrindinius pasikeitimus pabėgėlių integracijos procese, prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Kategorija: „Pagrindiniai pokyčiai pabėgėlių integracijoje“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Lietuvių kalbos kursų organizavimas</i>	„(...) nuo karo pradžios, 2022 m. iki dabar integracijos situacija mūsų mieste ženkliai pagerėjo (...) pradžioje susidūrėme su iššūkiais (...) daugelis atvykusiųjų neturėjo lietuvių kalbos žinių, o tai apsunkino jų galimybes integruotis į darbo rinką ir visuomenę (...) savivaldybė 2023 m. birželio 1 d. pradėjo įgyvendinti projektą „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“, kuriame numatyti lietuvių kalbos kursai trijuose lygmenyse: pradedantiesiems, pažengusiems ir besiruošiantiems laikyti lietuvių kalbos egzaminą.“ [BP1].
<i>Mokymai specialistams ir savitarpio pagalbos grupių organizavimas</i>	„(...) pabėgėliai dažnai patyrė psichologinį stresą ir traumas (...) jau minėtame projekte numatyta teikti psichosocialinę pagalbą, organizuoti savitarpio pagalbos grupes bei mokymus specialistams, kad jie galėtų atpažinti ir spręsti priklausomybių bei prekybos žmonėmis problemas.“ [BP2].
<i>Konsultacijos apie pabėgėliams priklausančias paslaugas</i>	„(...) pabėgėliai dažnai nežinojo, kur kreiptis dėl sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų ar teisinės pagalbos (...) šiame projekte taip numatyta teikti konsultacijas apie užsieniečių teises ir pareigas, sveikatos priežiūrą, socialines, švietimo ir kitas paslaugas, siekiant užtikrinti, kad atvykusieji gautų reikiamą informaciją.“ [BP3].
<i>Viešojo transporto lengvatos</i>	„(...) taip pat nuo 2022 m. pavasario ukrainiečiams taikomos viešojo transporto lengvatos: pirmąjį mėnesį suteikiama 100% nuolaida 30 dienų bilietui, o vėliau – 50% nuolaida.“ [BP3].

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

1 lentelėje ekspertai išskyrė teiginius, apibūdinančius pabėgėlių integracijos procesą, iššūkius ir jiems spręsti planuojamus ar jau įvykdytus veiksmus 2022 – 2025 m. laikotarpyje. Apibendrinant tyrimo dalyvių išvalgas, pastebėta, jog beveik visi pabrėžė reikšmingus pokyčius Ukrainos pabėgėlių integracijos procese nuo 2022 m. pradžios. Pirmaisiais karo metais iššūkiai buvo susiję su lietuvių kalbos žinių stoka, psichologinėmis traumomis, informacijos apie paslaugas trūkumu ir apgyvendinimo problemomis. Šiems iššūkiams išspręsti įgyvendinti ar planuojami įgyvendinti įvairūs

projektai, kurie akcentuojasi į lietuvių kalbos kursus, psichosocialinė pagalba, konsultacijas apie teikiamas paslaugas ir viešojo transporto lengvatas, kurios prisidėjo prie efektyvesnės integracijos.

Kategorijoje „Integracijos priemonių veiksmingumo vertinimas“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, kurie pabrėžia kaip vertinamas teikiamų paslaugų veiksmingumas, siekiant sėkmingos ir sklandžios pabėgėlių integracijos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Kategorija: „Integracijos priemonių veiksmingumo vertinimas“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Vertinimo „įrankio“ neturėjimas</i>	„(...) kol kas neturime „įrankio“, kuriuo naudojantis galėtume atlikti analizę ar įvertinti.“ [BP1].
<i>Projektų metu pasiekti veiklų rodikliai</i>	„(...) išmatuoti naudojami projekto „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“ metu pasiekti veiklų rodikliai.“ [BP2].
<i>Duomenys iš kitų įstaigų</i>	„(...) kreipdavausi į MiCenter, SADM ar Migracijos departamentą, kad gaučiau duomenis apie pabėgėlius.“ [BP1].
<i>Vertinimo sistemos sukūrimas</i>	„Šiuo metu kuriama sistema, kurios pagrindu galėsime atlikti užsieniečių analizę (...) iki šiol niekas tokios analizės neatlikinėjo.“ [BP3].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

2 lentelėje ekspertai išskyrė teiginius, kuriais remiantis galima teigti, kad šiuo metu veiksmingas integracijos paslaugų vertinimas vis dar susiduria su reikšmingais iššūkiais. Pastebima, kad kol kas nėra aiškios sistemos, leidžiančios analitiškai įvertinti teikiamų integracijos paslaugų efektyvumą – tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu požiūriu. Nors tam tikri rodikliai fiksuojami įgyvendinant specifinius projektus, pavyzdžiui, „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“, šie duomenys neatskleidžia tikrosios situacijos apie integracijos priemonių poveikį. Visgi pastebima teigiama kryptis – šiuo metu kuriama analizės sistema, kuri ateityje galėtų tapti pagrindu tikslingesniai užsieniečių integracijos procesų vertinimui.

Kategorijoje „Informacijos sklaida“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, apibūdinantys teikiamos informacijos apie pabėgėlių teises, galimybes ir esamas integracijos programas prieinamumą, naudojant skirtingus komunikacijos kanalus (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Kategorija: „Informacijos sklaida“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Teikiamos informacijos aiškumas</i>	„Šiuo metu negalime įvertinti, ar teikiama informacija tikrai aiški ir jos užtenka pabėgėliams, nes neturime nurodymų, kokios ir kiek informacijos reikia pateikti (...) kiekviena savivaldybė informaciją teikė pagal savo supratimą.“ [BP3].

<i>Informacijos pateikimas svetainėje</i>	„(...) svetainėje pateikti duomenys periodiškai atnaujinami bei pateikiami lietuvių ir anglų kalbomis.” [BP2].
<i>Planuojamas bendros sistemos sukūrimas</i>	„(...) kol kas neturime gairių, kuriomis galėtumėme remtis, pateikiant informaciją pabėgėliams, tačiau šiuo metu kuriama bendra sistema, įgyvendinant projektą „Užsienio kilmės Lietuvos gyventojų integracijos procesų koordinavimo plėtra Lietuvos Respublikos savivaldybėse“, kurio tikslas gerinti Lietuvos Respublikoje esančių ne ES valstybių narių piliečių arba asmenų, be pilietybės, integracijos savivaldos lygmenyje procesus bei stiprinti ilgalaike šių asmenų integracijos procesų stebėseną.“ [BP1].

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

3 lentelėje ekspertai išskyrė teiginius, kurie atskleidžia, kad informacijos apie pabėgėlių teises, galimybes ir integracijos programas pateikimas šiuo metu vis dar nėra pakankamai koordinuotas ir vieningas. Pabrėžiama, jog nėra aiškių gairių ar kriterijų, kurie padėtų nustatyti, kokia informacija turi būti pateikiama ir kiek jos turėtų būti, todėl skirtingos savivaldybės teikdamos informaciją remdavosi savo individualiu supratimu. Tai lemia nevienodą informacijos kokybę bei prieinamumą skirtingose Lietuvos vietose. Nors Panevėžio miesto savivaldybėje informacija pateikiama internetinėse svetainėse lietuvių ir anglų kalbomis bei periodiškai atnaujinama – visgi nėra galimybės įvertinti, ar ši informacija iš tikrųjų atitinka pabėgėlių poreikius ir ar vis dėl to netrūksta informacijos vertimo į rusų ar ukrainiečių kalbą. Žingsnis į priekį – šiuo metu kuriama bendra sistema pagal projektą, orientuotą į integracijos koordinavimą ir stebėseną savivaldos lygmenyje, kuri ateityje galėtų užtikrinti didesnę informacijos prieinamumą ir nuoseklumą.

Kategorijoje „Kalbos barjerų sumažinimas“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai atskleidžiantys, kokiomis priemonėmis be kalbos kursų, siekiama sumažinti pabėgėlių kalbos barjerus (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Kategorija: „Kalbos barjerų sumažinimas“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Ryšio sukūrimas su vietos bendruomene</i>	„(...) glaudesni ryšiai su vietos bendruomene padėtų prieglobsčio gavėjams geriau išmokti kalbą.” [BP1]; (...) užimtumas ir bendravimas darbo vietoje padidintų praktinį kalbos naudojimą ir žinias.” [BP2]; „ (...) prieglobsčio gavėjai pasidalino savo gerąja patirtimi, kad, atsiradus draugams, pažįstamiems, klientams, praktinio kalbos vartojimo padaugėjo ir tai sustiprino kalbinius įgūdžius kur kas labiau negu darbas su mokytoju ir vadovėliu.“ [BP3].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

4 lentelėje ekspertai išskyrė teiginius, kurie atskleidžia, kad greta formalių kalbos kursų, efektyviu būdu gerinti pabėgėlių kalbinius įgūdžius laikomos įvairios praktinės ir socialinės

integracijos formos. Ekspertai akcentavo, kad glaudesni ryšiai su vietos bendruomene padeda natūraliau ir greičiau įsisavinti kalbą, o bendravimas kasdienėse situacijose, ypač darbo aplinkoje, stiprina praktinį kalbos vartojimą. Ekspertai taip pat išskiria, jog asmeniniai ryšiai – draugai, pažįstami, klientai – tampa svarbiais motyvaciniais ir praktiniais šaltiniais, padedančiais efektyviau įvaldyti kalbą nei vien tik formalus mokymas. Šie aspektai rodo, kad kalbos barjerų mažinimas glaudžiai susijęs su socialiniu įsitraukimu ir aktyviu dalyvavimu vietos gyvenime.

Kategorijoje „Pabėgėlių įsitraukimas į darbo rinką“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, apie pabėgėlių įsidarbinimą Lietuvoje (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Kategorija: „Pabėgėlių įsitraukimas į darbo rinką“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Užimtumo tarnybos veikla</i>	„Šis klausimas užimtumo tarnybai.“ [BP1], [BP2], [BP3].

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Remiantis 5 lentelėje pateiktomis ekspertų išvalgomis, galima teigti, kad klausimai ir informacija, susijusi su pabėgėlių įtraukimu į darbo rinką, nėra pasiekama ar suteikiama Panevėžio miesto savivaldybėje dirbantiems ekspertams.

Kategorijoje „Bendradarbiavimas su NVO“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, apibūdinantys įvairiapusį bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, Ukrainiečių integravimo kontekste (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Kategorija: „Bendradarbiavimas su NVO“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Stovyklų, išvykų, akcijų ir renginių organizavimas</i>	„(...) su nevyriausybinėmis organizacijomis bendraujama lanksčiai ir intensyviai (...) kartu organizuojame įvairias stovyklas, išvykas, akcijas ir kitas veiklas, skatinančias pažinti Lietuvos kultūra.“ [BP1].
<i>Dalijimasis informacija ir patirtimis</i>	„(...) padedame vieni kitiems sprendžiant įvairius pabėgėlių klausimus, organizuojant renginius, dalijamės nuomonėmis arba informacija, teisės aktų įgyvendinimo klausimais.“ [BP2]; „(...) projektų įgyvendinimas be NVO yra neįmanomas, nes pastarieji turi didžiausią patirtį ir informaciją, žino ko pabėgėliams reikia.“ [BP3].

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis interviu rezultatais

6 lentelėje ekspertai išskyrė teiginius, kurie atskleidžia glaudų ir įvairiapusį bendradarbiavimą tarp savivaldos institucijų ir nevyriausybinių organizacijų, siekiant efektyvesnės Ukrainos pabėgėlių integracijos. Pabrėžiama, kad bendrosios veiklos – stovyklos, išvykos, kultūrinės akcijos – ne tik skatina pabėgėlių įsitraukimą į visuomenę, bet ir stiprina tarpinstitucinį ryšį. Ekspertai išskiria, kad informacijos ir patirties mainai, teisinių klausimų derinimas bei bendras renginių

organizavimas sudaro pagrindą veiksmingam ir operatyviam reagavimui į kylančius iššūkius. Taip pat akcentuojama, kad be NVO įsitraukimo sėkmingas projektų įgyvendinimas būtų sunkiai įmanomas, nes būtent jos turi tiesioginį ryšį su tikslinėmis grupėmis ir geriausiai žino jų realius poreikius.

Kategorijoje „Kontaktas su Ukrainos pabėgėliais“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, atskleidžiantys pagrindinius kontaktavimo su Ukrainos pabėgėliais būdus, siekiant gauti grįžtamąjį ryšį, jį pritaikant sklandesnės integracijos kūrimui (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Kategorija: „Kontaktas su Ukrainos pabėgėliais“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Tiesioginis kontaktavimas tik projekto apimtyje</i>	„(...) Panevėžio miesto savivaldybė tokių tiesioginių kontaktų neorganizuoja.“ [VP1]; „(...) tiesioginis kontaktavimas vyko projekto „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“ apimtyje.“ [VP2];
<i>Informacijos teikimas bendruoju telefonu</i>	„ (...) paprastai ukrainiečiai skambina bendruoju telefonu (0 665 898 58) ir informuoja apie problemą (...) visų, skambinusių asmenų problemos buvo išspręstos.“ [VP3].
<i>Konsultantas registratūroje</i>	„(...) atvykus į savivaldybę registratūroje dirba asmuo galintis atsakyti į klausimus, ar nukreipti pas kitus kolegas.“ [VP1].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 7 lentelėje pateiktas ekspertų įžvalgas, pastebėta, kad kontaktavimo su pabėgėliais būdai savivaldybėse nėra vienodi. Nurodoma, jog Panevėžio miesto savivaldybėje tiesioginis kontaktas nėra aktyviai organizuojamas, tačiau užtikrinama, kad atvykę asmenys galėtų gauti informaciją registratūroje arba būtų nukreipti pas atsakingus specialistus. Kai kuriais atvejais tiesioginis bendravimas su pabėgėliais vyko tik konkretaus projekto rėmuose arba kontaktas užmezgamas telefonu, sprendžiant iškilusias problemas individualiai. Šie duomenys rodo, kad kontaktavimo būdai vis dar individualus kiekvieno savivaldybės supratimas, o ne nuolat veikiančios aiškios ir sklandžios sistemos vienas iš veiksmų.

Kategorijoje „Pabėgėlių integracijos iššūkiai po pirmųjų karo metų“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, atskleidžiantys naujus pabėgėlių integracijos iššūkius, vertinant laikotarpį po 2022 metų (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Kategorija: „Pabėgėlių integracijos iššūkiai po pirmųjų karo metų“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Apgyvendimo trūkumas</i>	„(...) karo pradžioje pabėgėliams buvo suteiktas laikinas būstas (...) laikui bėgant gyvenamosios vietos trūkumas tapo viena iš pagrindinių problemų.“ [VP1].

<i>Gyvenamosios vietos deklaravimas</i>	„Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato, kad užsienietis, pateikiantis prašymą išduoti leidimą gyventi šalyje, turi nurodyti gyvenamąją vietą, kurią ketina deklaruoti. Tačiau užsieniečiui deklaruoti gyvenamąją vietą nuomojamame būste dažniausiai tampa iššūkiu, nes tik nedidelė dalis būstų savininkų sutinka, kad nuomininkai deklaruotų gyvenamąją vietą jų nuosavybėje, o kai kurie jų naudojami tokiais reikalavimais ir kelia būsto nuomos kainą arba kelia įvairias papildomas sąlygas.“ [VP2].
<i>Finansinė našta valstybės biudžetui</i>	(...) ilgiau praleidžiamas laikas valstybės išlaikomoje infrastruktūroje didina biudžeto išlaidas.“ [VP1].
<i>Pabėgėlių įsitraukimo į vietos bendruomenę ribojimas</i>	(...) nugalina atvykusius asmenis patiems save išlaikyti ir dalyvauti visuomenėje kuriant pridėtinę vertę, taip pat tai stabdo socialinių ryšių kūrimąsi su vietos bendruomene, skatina uždarų užsieniečių bendruomenių formavimąsi.“ [VP1].
<i>Valstybės paramos ir paslaugų suteikimo problematika</i>	„(...) gyvenamosios vietos deklaravimas tampa barjeru pažeidžiamiems užsieniečiams pasiekti paramos sistemą Lietuvoje (nuomos kompensacijas, mokesčius).“ [VP3].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Remiantis 8 lentelėje pateiktomis ekspertų įžvalgomis, galima teigti, kad po pirmųjų karo metų išryškėjo nauji, ilgalaikiai pabėgėlių integracijai reikšmingi iššūkiai, susiję su gyvenamosios vietos trūkumu ir teisinių reikalavimų sudėtingumu. Ekspertai pažymi, kad laikinasis būstas, skirtas pirmajame integracijos etape, ilginiui tampa netinkamas – ilgalaikis apsisistojimas valstybės finansuojamame būste ne tik kelia finansinę naštą valstybės biudžetui, bet ir stabdo pabėgėlių savarankiškumą bei jų įsitraukimą į vietos bendruomenę, didindamas atskirties riziką. Kitas esminis iššūkis – gyvenamosios vietos deklaravimo problema: nors įstatymai reikalauja deklaruoti gyvenamąją vietą, nuomininkai dažnai susiduria su būsto savininkų nenoru tai leisti. Dėl šios priežasties, gyvenamosios vietos deklaravimo iššūkis tampa rimta kliūtimi, norintiems gauti valstybės paramą ar pasinaudoti integracijos paslaugomis. Šios problemos rodo būtinybę sistemiškai spręsti būsto prieinamumo ir deklaravimo procesų klausimus, kad būtų užtikrintas sklandesnis pabėgėlių perėjimas nuo laikino prie ilgalaikio gyvenimo Lietuvoje.

Kategorijoje „Numatomi pabėgėlių integracijos projektai“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, atskleidžiantys naujas iniciatyvas ar projektus, numatytus ateityje, siekiant plėsti paslaugų spektrą ir gerinti ukrainiečių integracijos procesą (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Kategorija: „Numatomi pabėgėlių integracijos projektai“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
----------------------	--

<i>Paslaugų teikimas užsieniečiams</i>	(...) šių metų rugsėjo mėn. planuojamas pradėti įgyvendinti projektas „Paslaugų teikimas užsieniečiams“ (...) tikimės gauti tikslias gaires dėl informacijos pateikimo pabėgėliams.” [VP1]; „ (...) kol minėtas projektas dar nevykdomas negalime plėstis apie jo specifiką ar detales.“ [VP2]; „(...) šiuo metu vykdomas „Užsienio kilmės Lietuvos gyventojų integracijos procesų koordinavimo plėtra Lietuvos Respublikos Savivaldybėse“ projektas, kurio trukmė iki 2028 metų (...) pagrindinis tikslas – Užsienio kilmės Lietuvos gyventojų integracijos procesų koordinavimo sistemos Lietuvos Respublikos savivaldybėse kūrimas.” [VP3].
--	--

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Remiantis 9 lentelėje pateiktomis ekspertų išvalgomis, galima teigti, kad Panevėžio miesto savivaldybė ir toliau planuoja plėsti paslaugų spektrą užsieniečiams, siekdama efektyvesnės jų integracijos, tačiau atskleidžia ir gana ribotą informacijos apie būsimų projektų ar iniciatyvų Panevėžio miesto savivaldybėje žinojimą iš ekspertų pusės. Nors minima, kad nuo 2025 m. rugsėjo planuojama pradėti įgyvendinti projektą „Paslaugų teikimas užsieniečiams“, aiškių detalių apie jo turinį, apimtį ar numatomas veiklas šiuo metu nepateikiama.

Apibendrinant Panevėžio miesto savivaldybėje atlikto tyrimo rezultatus, galima daryti išvadą, kad Ukrainos pabėgėlių integracija nuo 2022 iki 2025 metų buvo nuosekliai plėtojama, tačiau susidūrė su įvairiais iššūkiais, kurie dažnai lėmė integracijos proceso lėtėjimą. Pirmieji karo metai buvo pažymėti kalbos barjerų ir informacijos stokos, tačiau savivaldybė išitraukė į aktyvias integracijos priemones, siekdama pagerinti pabėgėlių gyvenimo sąlygas ir suteikti jiems reikiamą pagalbą. Tarp pagrindinių iniciatyvų buvo kalbos mokymo programos, taip pat įvairios socialinės ir kultūrinės veiklos, įskaitant stovyklas ir renginius, kurie leido pabėgėliams geriau susipažinti su Lietuvos kultūra ir integruotis į vietos bendruomenę. Nors kalbos barjerai buvo viena iš pagrindinių kliūčių, ekspertai akcentavo, kad praktinis kalbos vartojimas kasdienėse situacijose, ypač darbo aplinkoje, daug efektyviau padėjo spręsti šią problemą nei tik formalių kursų lankymas. Kita svarbi problema buvo gyvenamosios vietos trūkumas ir su tuo susiję teisės aktų sudėtingumai. Pabėgėliams buvo sudėtinga deklaruoti gyvenamąją vietą ir pasinaudoti socialinėmis paslaugomis, tokiais kaip nuomos kompensacijos. Nors Panevėžio savivaldybė teikė informaciją registratūroje ir organizavo projektus, skirtus pabėgėlių informavimui ir integracijai, tiesioginis kontaktavimas su pabėgėliais buvo dažnai organizuojamas tik per specifinius projektus arba telefonu, o tai ne visada užtikrino efektyvų ir nuoseklų informacijos pateikimą. Ekspertai taip pat nurodė, kad bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO) buvo itin svarbus, nes šios organizacijos dažnai turėjo geriausią tiesioginę patirtį dirbant su pabėgėliais ir žinojo jų poreikius. NVO atliko esminį vaidmenį

organizuojant kultūrinės ir socialinės veiklos, taip pat teikė praktinę pagalbą, kuri padėjo pabėgėliams geriau integruotis į Lietuvos visuomenę. Nauji iššūkiai, susiję su ilgalaikiu gyvenamuoju būstu ir gyvenamosios vietos deklaravimu, tapo rimtais barjerais, ypač kai pabėgėliai susidurdavo su būsto savininkų nenoru leisti deklaruoti gyvenamąją vietą jų nuomojamame būste, kas riboja galimybę gauti paramą ir socialines paslaugas. Atsižvelgiant į ateitį, savivaldybė numato pradėti naujus projektus, kurie turėtų toliau plėsti pabėgėlių integracijos paslaugų spektrą ir spręsti šiuos iššūkius. Nors planuojami projektai, kaip „Paslaugų teikimas užsieniečiams“, dar nebuvo įgyvendinti, tai rodo savivaldybės siekį užtikrinti tvaresnę pabėgėlių integracijos procesą ateityje. Nepaisant to, kad integracijos procesas pasistūmėjo, vis dar trūksta nuoseklaus koordinavimo ir sisteminių sprendimų, kurie leistų užtikrinti, kad visi pabėgėliai galėtų pilnavertiškai integruotis ir dalyvauti Lietuvos visuomenės gyvenime. Reikia daugiau pastangų, kad būtų išspręstos teisinių ir praktinių integracijos kliūčių, tokių kaip gyvenamosios vietos ir būsto deklaravimas, bei stiprinamas tiesioginis ir sklandus kontaktavimas su pabėgėliais, siekiant geresnio informavimo ir paslaugų teikimo.

3.2. Ekspertinių interviu rezultatų analizė Vilniaus miesto savivaldybėje

Interviu metodu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip Vilniaus miesto savivaldybės, socialinės integracijos poskyrio ekspertai, vertina Ukrainiečių integracijos situaciją ir pagrindinius pokyčius, įvykusius nuo karo pradžios. **Kategorijoje „Pagrindiniai pokyčiai pabėgėlių integracijoje“** ekspertai išskyrė teiginius, apibūdinanti pagrindinius pasikeitimus pabėgėlių integracijos procese, prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Kategorija: „Pagrindiniai pokyčiai pabėgėlių integracijoje“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Teikiamos socialinės paslaugos, psichologų konsultacijos</i>	„(...) įvyko tai, kad su laiku ir tų paslaugų poreikis keitėsi (...) pradžioje pradinis buvo dalykas priimti žmones, juos apgyvendinti, jiems suteikti būtiniausių reikmenų (...) po to atsirado jau kita problematika (...) prireikia ir socialinių paslaugų, psichologų konsultacijų (...) šnekant apie dvidešimt trečių metų pabaigą (...) pradėjo iš tų pačių ukrainiečių atiminėti vaikus už netinkamą elgesį.“ [VP3]; „ (...) visas pagalbos planas vis augo ir didėjo, nes vis reikėjo skirtingų paslaugų (...) dabar nebeliko tos problematikos šiai dienai (...) tas pagrindas, kaip ir yra (...) dabar jau daugiau socialiniai klausimai, kaip ir kur susirasti darbą, kur vaiką vesti darželį.“ [VP4].
<i>Bendradarbiavimas su kitomis įstaigomis ir individualiais asmenimis</i>	„(...) pradžioje buvo naudojamos turimos sistemos (...) jos visos gavo labai didelę perkrovą (...) laikui bėgant visi greitai patobulino savo sistemas (...) pradėjo atsirasti bendradarbiavimas ir su kitom įstaigom (...) individualiais asmenimis, kas gali, pavyzdžiui, pasiūlyti kažkokią tai vietą apsistoti.“ [VP1].
<i>Informacinės svetainės sukūrimas</i>	„(...) to pasekoje, netgi buvo kuriama informacinė svetainė ukraina.vilnius.lt su pagrindiniais atsakymais, klausimais kurie kildavo atvykusiems ukrainiečiams.“ [VP2]; (...) jau iš tikrųjų žinotumėm, ką ir kaip daryti, kur žmonės nukreipti, kuriamos visokios minėtos informacinės sistemos, kad žmogus galėtų pasižiūrėti.“ [VP5].
<i>Integracinių projektų vykdymas</i>	„(...) vėliau jau atsirado tie integraciniai projektai: į darbo rinką, visuomenę, vaikų į mokyklą integracija (...) jau rengiamos integracinės programos, kad jau būtumėm daugiau pasiruošę.“ [VP5].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 1 lentelėje pateiktas ekspertų išvalgas, pastebėta, jog beveik visi tyrimo dalyviai pabrėžė, kad 2022–2025 m. laikotarpiu ukrainiečių integracijos procesas patyrė reikšmingų pokyčių. Prasidėjus karui integracija buvo sudėtinga dėl staigaus pabėgėlių antplūdžio ir nepasirengimo, o tai lėmė iššūkius apgyvendinant atvykusiuosius, tvarkant dokumentus ir koordinuojant paslaugas. Laikui bėgant, buvo patobulintos esamos sistemos, užmegztas bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis ir sukurta informacinė svetainė bei kitos socialinių

tinklų grupės, skirtos atsakyti į dažniausiai kylančius klausimus. Su laiku keitėsi ir paslaugų poreikis. Pirmajame etape svarbiausia buvo suteikti būtiniausią pagalbą, tačiau vėliau išryškėjo socialinių paslaugų, psichologinės pagalbos ir vaikų apsaugos poreikis. Galiausiai, pradėti inicijuoti integraciniai projektai, skirti įtraukti pabėgėlius į darbo rinką, švietimo sistemą ir visuomenę, taip pat parengtos programos, padedančios efektyviau nukreipti žmones į reikiamas paslaugas.

Kategorijoje „Integracijos priemonių veiksmingumo vertinimas“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, kurie pabrėžia kaip vertinamas teikiamų paslaugų veiksmingumas, siekiant sėkmingos ir sklandžios pabėgėlių integracijos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Kategorija: „Integracijos priemonių veiksmingumo vertinimas“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Statistiniai duomenys ir jų tikslumas</i>	„(...) šituo klausimu mes patys labai dažnai diskutuojame (...) galime pasakyti, kokie yra fiksuojami duomenys, tačiau manome, kad tai visiškai neatspindi integracijos priemonių veiksmingumo.“ [VP1]; „(...) keliamo klausimą, kas yra teisinga integracija, ar mes turėtumėm nusimatyti kažkokį kriterijų, kada asmuo yra integruotas? (...) pavyzdžiui, yra daug žmonių, kurie dirba, kurie mokosi kalbos, bando pažinti kultūrą (...) tai mes tokius statistinius duomenis galime susiskaičiuoti (...) labai didelė ukrainiečių dalis gyvena, dirba, moka mokesčius (...) bet jie visi tik tais ir laukia, kada baigsis karas ir jie visi važiuos namo.“ [VP4]; „ (...) šiuo metu naudojasi ir džiaugiasi, suteikiamomis paslaugomis, bet kiek tai prisidės prie tolimesnės integracijos ir koks bus tas pokytis (...) manau, mes ta pamatysim po penkių ar dešimt metų.“ [VP5].
<i>Rodikliai iš organizuojamų projektų</i>	„Kaip tik va dabar ir baigiam vykdyti vieną projektą, skirtą ukrainiečių integracijai (...) buvo nurodytos priemonės ir tų priemonių rodikliai, pavyzdžiui, kiek suteiktų paslaugų (...) kiek žmonių apmokyta lietuvių kalbos.“ [VP2]; „ (...) matuojame tai suteiktas paslaugas, ar tai asmenų skaičių, kurie dalyvavo ir naudojasi paslaugomis (...) atliekame apklausas.“ [VP3].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 2 lentelėje pateiktas ekspertų įžvalgas, pastebėta, jog beveik visi tyrimo dalyviai pabrėžė, kad integracijos priemonių veiksmingumo įvertinimas kelia nemažai iššūkių. Nors fiksuojami statistiniai duomenys, tokie kaip suteiktų paslaugų skaičius ar lietuvių kalbos kursų dalyvių skaičius, šie rodikliai ne visada atspindi tikrąją integracijos situaciją. Ekspertai atkreipia dėmesį į tai, kad dauguma ukrainiečių, nors ir dirba, mokosi kalbos bei dalyvauja bendruomenės veiklose, vis dar laiko savo buvimą Lietuvoje laikinu ir planuoja grįžti į Ukrainą pasibaigus karui. Todėl, nors dabartiniai rodikliai rodo aktyvų paslaugų naudojimą, jų ilgalaikė įtaka integracijai išliks neaiški, kol nebus atlikti ilgalaikiai stebėjimai ir analizės.

Kategorijoje „Teikiamos informacijos prieinamumas“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, apibūdinantys teikiamos informacijos apie pabėgėlių teises, galimybes ir esamas integracijos programas prieinamumą, naudojant skirtingus komunikacijos kanalus (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Kategorija: „Informacijos sklaida“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Informaciniai lankstinukai</i>	„(...) dalinami įvairiausi lankstinukai.“ [VP2].
<i>Svetainė</i>	„(...) ar informacija yra aiški ir prieinama tai gal pradėsiu nuo to dalyko, kad tai labai individualus reikalas (...) turime minėtą atskirą svetainę, kurioje skelbiame aktualiausia informaciją, tačiau, ar ji aiškiai suprantama kiekvienam, negalime to užtikrinti.“ [VP1]; „(...) stengiamės viską pateikti kuo paprasčiau, aiškiau (...) minėta svetainė išversta į anglų, rusų ir ukrainiečių kalbas.“ [VP3].
<i>Konsultacijos gyvai ir telefonu</i>	„(...) taigi stengiamės tai užtikrinti kitais būdais (...) turime įdarbinę ukrainietę, kuri pas mus dirba, savivaldybės pirmajame aukšte (...) ukrainiečiai turi galimybę gyvai pasikonsultuoti (...) informacija prieinama lietuvių, anglų, rusų ir ukrainiečių kalbomis.“ [VP2]; „(...) konsultuotis atvykus (...) konsultacijos telefonu.“ [VP3].
<i>Socialiniai tinklai ir platformos</i>	„(...) iš tikrųjų daugiausia naudojasi facebook ir jame esančiomis tam tikromis grupėmis (...) sukurtos atskiros grupės ir „Telegram“ platformoje (...) jie sako, jeigu jūs norit, kad mus informacija pasiektų, tai rašykite į šias grupes (...) ten greičiau vyksta tas pasidalinimas informacijos vienas kitam.“ [VP4]; „(...) matom, kad tas grįžtamasis ryšys yra mažas, tai socialiniuose tinkluose sukurtos grupės tampa pagalba mums juos pasiekti.“ [VP5].
<i>Renginių metu</i>	„(...) renginių metu prašome esamų Ukrainiečių paplatinti informaciją ir kitiems, paskatinti prisijungti.“ [VP5].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 3 lentelėje pateiktas ekspertų įžvalgas, pastebėta, jog beveik visi tyrimo dalyviai pabrėžė, kad vien tik informacijos pateikimas internetinėje svetainėje, net ir išverstoje į kelias kalbas, nėra pakankamas užtikrinti, jog pabėgėliai supranta pateiktą informaciją. Dėl skirtingų kalbinių ir kultūrinių kontekstų, taip pat individualių supratimo gebėjimų, negalima užtikrinti, kad informacijos pateikimas internetiniame tinklapyje prisideda prie sėkmingos integracijos. Ekspertai minėjo, kad užtikrinti informacijos aiškumą ir supratimą, specialistai organizuoja gyvas konsultacijas, teikia informaciją telefonu bei aktyviai dalyvauja socialinių tinklų grupėse, tokiose kaip „Facebook“ ir „Telegram“. Šios platformos leidžia tiesiogiai bendrauti su pabėgėliais, atsakyti į jų klausimus realiu laiku ir pateikti aktualią informaciją suprantama forma, nes pastebėta, kad daugiausia ukrainiečiai informaciją gauna per socialinius tinklus, kur jie dalijasi ja tarpusavyje. Tai rodo, kad nors oficialūs

informacijos kanalai egzistuoja, neoficialūs kanalai dažnai yra efektyvesni pasiekiant tikslią auditoriją.

Kategorijoje „Kalbos barjerų sumažinimas“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai atskleidžiantys, kokiomis priemonėmis be kalbos kursų, siekiama sumažinti pabėgėlių kalbos barjerus (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Kategorija: „Kalbos barjerų sumažinimas“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Praktikos trūkumas</i>	„(...) šiuo klausimu išskirčiau ir problemą, su kuria susiduriame (...) viena pagrindinė problema būtų mūsų visuomenė (...) dažniausiai patys lietuviai, iš geranoriškumo, pradeda kalbėti jiems suprantama kalba (...) tada tos praktikos pabėgėliams kalbėti lietuviškai pradeda trūkti.“ [VP1].
<i>Bendruomeninių renginių organizavimas</i>	„(...) ne tiek kiek išvykos organizuojamos, o pramoginiai renginiai (...) stengiamasi, kad atvykę vieni su kitais bendrautų, susitiktų, pabūtų, nes tos kalbos mokymasis dažnai atsiranda per bendravimą vieniems su kitais.“ [VP3]; „(...) International house Vilnius organizuoja bendruomeninius renginius, kurių metu užmezgami kontaktai ir iš to gali vystytis kažkokios veiklos.“ [VP4].
<i>Susitikimai poilsio dienomis</i>	„(...) kalbos mokymasis vyksta, per tokias, kaip ir pasikalbėjimų grupes (...) šeštadienio susitikimai, kur visi susitinka (...) žaidimų pagalba (...) kalba lietuviškai (...) bibliotekose organizuojami renginiai (...) kur susirinkę mokosi lietuvių kalbos dainas.“ [VP2].
<i>Savanorių organizuojami gyvi susitikimai</i>	„(...) palaikome ir savanorių įsitraukimą padėti (...) viena savanorė per socialinių tinklų grupes organizuodavo tokius gyvus susitikimus, kurių metu praktikuodavosi kalbėti lietuviškai.“ [VP5].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 4 lentelėje pateiktas ekspertų išvalgas, pastebėta, kad beveik visi tyrimo dalyviai akcentavo, jog formalių kalbos mokymosi priemonių neužtenka – svarbus ir neformalus kalbos vartojimas kasdienėse situacijose. Didelės įtakos turi net lietuvių noras „padėti“. Pastebima tendencija, kad visuomenė stengiasi vystyti pokalbį ukrainiečiams suprantama kalba (dažniausiai rusų), taip sumažinant pabėgėlių galimybes praktikuoti lietuvių kalbą realiose situacijose. Siekiant to išvengti, organizuojami įvairūs neformalus užsiėmimai, kaip pokalbių grupės, susitikimai savaitgaliais, žaidimų ar lietuviškų dainų mokymosi vakarai bibliotekose bei pramoginiai renginiai, kurie skatina natūralų kalbinį bendravimą. Ekspertai akcentuoja ir savanorių įsitraukimą. Kai kurie savanoriai inicijuoja gyvus susitikimus per socialinių tinklų grupes, sudarydami sąlygas praktikuoti lietuvių kalbą draugiškoje aplinkoje. Tokios priemonės padeda ne tik mokytis kalbos, bet ir stiprina socialinius ryšius, kurie yra esminiai sėkmingai integracijai.

Kategorijoje „Pabėgėlių įsitraukimas į darbo rinką“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, apibūdinantys pagrindinius iššūkius, įtakojančius sklandų ir sėkmingą įsidarbinimą Lietuvoje (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Kategorija: „Pabėgėlių įsitraukimas į darbo rinką“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Pabėgėlių diplomų pripažinimo iššūkiai</i>	„(...) didelė problematika, kad daugumos pabėgėlių diplomai nėra pripažįstami Lietuvoje (...) bandant įsidarbinti kartais kildavo problema dėl išsilavinimo.“ [VP1]; „(...) esmė pasidarė diplomai ir jų pripažinimas, kad žmogus galėtų įsidarbinti (...) esi kvalifikuotas specialistas, turi diplomą, bet ukrainietiškas diplomai gali ir negalioti Lietuvoje, ypatingai norint įsidarbinti medicinos srityje.“ [VP2];
<i>Užimtumo tarnybos vykdoma programa</i>	„(...) užimtumo tarnyba taip pat vykdė programą, kad kiekvienas būtų registruotas užimtumo tarnyboje.“ [VP3].
<i>Visuomenės palaikymas/priėmimas</i>	„(...) buvo atsiradę ir tų įmonių, kurios pačios savanoriškai pasisiūlė, kad gali priimti ukrainiečius „ (...) jeigu darbe privaloma lietuvių kalba, tada tenka praeiti nemokamus kursus, kad galėtų įsidarbinti.“ [VP4]; „(...) mūsų žiniomis, šiuo klausimu, diskriminacija ar pabėgėlių „nepriėmimas“ iš visuomenės pusės nepasireiškė.“ [VP5].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 5 lentelėje pateiktas ekspertų įžvalgas, pastebėta, kad pabėgėlių įsitraukimą į darbo rinką Lietuvoje labiausiai apsunkina diplomų nepripažinimas – net ir turint aukštą kvalifikaciją, ypač tokiose srityse kaip medicina, ukrainietiški išsilavinimą patvirtinantys dokumentai dažnai nėra galiojantys, todėl tampa kliūtimi siekiant įsidarbinti pagal turimą specialybę. Taip pat akcentuojami lietuvių kalbos reikalavimai tam tikrose darbo vietose, dėl ko pabėgėliams tenka lankyti papildomus nemokamus kalbos kursus, kurie prailgina pabėgėlių integravimosi laikotarpį į darbo rinką. Visgi pažymima, kad dalis įmonių savanoriškai inicijavo ukrainiečių įdarbinimą, o Užimtumo tarnyba vykdė programas, skatinančias registraciją ir įdarbinimo galimybių paiešką. Ekspertai taip pat pastebi, kad visuomenės neigiamos nuostatos ar diskriminacija darbo kontekste nebuvo plačiai išreikštos.

Kategorijoje „Bendradarbiavimas su NVO“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, apibūdinantys įvairiapusį bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, Ukrainiečių integravimo kontekste, kuris atskleidžia ne tik NVO pagrindinę veiklą, bet ir vidinius tarpusavio ryšius (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Kategorija: „Bendradarbiavimas su NVO“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Tarpusavio konkurencija</i>	„(...) įdomus faktas, kad netiesiogiai, bet lygtais jaučiama, kad jos konkuruotų viena su kita (...) mes visi dirbame vardan vieno tikslo (...)

	negali būti tame konkurencijos, nes tikrai tų paslaugų įvairiausių reikės ir tos pagalbos įvairiausių reikės.” [VP2].
<i>NVO veiklos sričių išsiaiškinimas</i>	„(...) buvo daug nevyriausybinė organizacijų, kurios ir pačios daug ką vykdo, bet buvo kaip ir nežinojimas, kas ką ištikrųjų veikia (...) praeitais metais pradėjome organizuoti renginį pavadinimu kontaktų mugė (...) susikvietėme nevyriausybines organizacijas ir institucijas (...) prisistatėme vieni kitiems, ką mes veikiam ukrainiečių integracijos klausimais.” [VP1].
<i>Suteikiama pagalba ir jos padariniai</i>	„(...) bendradarbiaujama su pagrindinėmis nevyriausybėmis organizacijomis: Caritas, Raudonasis kryžius, Maltos ordinas, Maisto bankas (...) nueidamas žmogus gauna visą reikiamą pagalbą, netgi teises konsultacijas.“ [VP3]; „(...) kalbant tik apie naudą ir pagalbą, pastebimas ir to gerumo išnaudojimas (...) nemokama būsto nuoma, neieškoma darbo (...) jaučiamas nedėkingumas iš jų pusės (...) iš tokių blogų patirčių dabar visuomenė truputėlį pradeda juos kritiškiau vertinti.“ [VP4]; „(...) visos tos nevyriausybines organizacijos, kiek gali tiek padeda (...) padeda net paprasčiausiais dalykais: prašymus užpildyti, suteikia rūbų, jeigu reikia dar kitokią pagalbą.“ [VP5].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 6 lentelėje pateiktas ekspertų įžvalgas, pastebėta, kad bendradarbiavimas su nevyriausybėmis organizacijomis (NVO) Ukrainos pabėgėlių integracijos kontekste yra daugiasluoksnis ir apima tiek teigiamus, tiek probleminius aspektus. Ekspertai akcentavo, kad pabėgėlių integracijos klausimais bendradarbiaujama su pagrindinėmis organizacijomis, tokiomis kaip „Caritas“, „Raudonasis kryžius“, „Maltos ordinas“ ir „Maisto bankas“, kad tai leidžia pabėgėliams gauti tiek humanitarinę, tiek teisinę pagalbą. Vis dėlto kai kurie ekspertai pabrėžia, kad visuomenėje atsiranda ir kritiškesnis požiūris į pagalbos gavėjus, ypač kai susiduriama su atvejais, kai asmenys naudojami suteiktais ištekliais (pvz., nemokamu būstu), tačiau neieško darbo ar nerodo dėkingumo. Tokios patirtys, anot respondentų, prisideda prie didėjančio visuomenės skeptiškumo. Taip pat pastebėta, kad vyrauja neaiškus veiklų pasiskirstymas tarp organizacijų ir informacijos trūkumas apie tai, kokias funkcijas vykdo skirtingos NVO. Tarp organizacijų jaučiama ir netiesioginė konkurencija, kuri nors ir nėra atvira, vis dėlto egzistuoja. Interviu dalyviai pabrėžia, kad tokia konkurencija nėra pageidautina, nes visos institucijos ir organizacijos turėtų veikti dėl bendro tikslo – pagalbos ukrainiečiams.

Kategorijoje „Kontaktai su Ukrainos pabėgėliais“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, atskleidžiantys pagrindinius, kontaktavimo su Ukrainos pabėgėliais, būdus, siekiant gauti grįžtamąjį ryšį, jį pritaikant sklandesnės integracijos kūrimui (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Kategorija: „Kontaktas su Ukrainos pabėgėliais”

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Tiesioginis kontaktas</i>	„(...) vienas yra tas konkretus, tiesioginis kontaktas, kai renginių metu ar teikdamas paslaugą susitinki su konkrečiais asmenimis ir su juo kontaktuoji, bendrauji, domiesi, kas ir kaip vyksta.“ [VP3]; „ (...) renginių metu mes su jais kalbame, komunikuojame, klausiamo jų, kaip jie iš tikrųjų jaučiasi, ko jie dar norėtų.“ [VP3]; „ (...) dabar irgi planuojamas naujas projektas (...) svarbu sužinoti iš tikrųjų, ko reikia sėkmingai integracijai (...) turim paklausti tų pačių žmonių, o ko jiems reikia, ko jie tikisi.“ [VP4].
<i>Netiesioginis kontaktas</i>	(...) kitas – atgalinio ryšio gavimas iš kolegų, ar tų pačių minėtų NVO, kurie konkrečiai dirba su pabėgėliais.” [VP1]; (...) vienas, iš sklandžią integraciją stabdančių veiksnių – paauglių atsiskyrimas, neįsitraukimas (...) buvimas savose grupėse, narkotikų, alkoholio vartojimas, mokyklos nelankymas (...) sprendžiant šią problemą inicijuojame susitikimus su kitomis institucijomis, kurių metu šnekam su kokiais iššūkiais jos susiduria, ką pastebi, pavyzdžiui vaikų elgesyje (...) vyksta daug visokių konferencijų (...) šiuo atveju, kontaktuojame tiesiogiai ne su jais, bet apie juos.” [VP2]; „ (...) nevyriausybinių organizacijų minėta pagalba ir įsitraukimu bandome pasiekti juos ir išpildyti jų poreikius (...) jau minėjome, kad net socialiniuose tinkluose stengiamės susisiekti su jais ir perduoti svarbią informaciją, ar atsakyti į būtiniausius klausimus.“ [VP5].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 7 lentelėje pateiktas ekspertų įžvalgas, pastebėta, kad kontaktas su Ukrainos pabėgėliais siekiant užtikrinti sklandesnę jų integraciją vyksta tiek tiesioginiais, tiek netiesioginiais būdais. Tiesioginis kontaktas dažniausiai užmezgamas renginių metu ar teikiant konkrečias paslaugas, kai specialistai individualiai bendrauja su pabėgėliais, domisi jų patirtimi, savijauta bei poreikiais. Akcentuojamas poreikis tiesiogiai iš pačių pabėgėlių išgirsti, ko jiems reikia sėkmingai integracijai, todėl planuojami nauji projektai orientuoti į tikslingą grįžtamojo ryšio rinkimą. Kita svarbi forma – netiesioginis kontaktas, kai grįžtamasis ryšys gaunamas iš nevyriausybinių organizacijų ar kitų institucijų, dirbančių su pabėgėliais. Tokiu būdu siekiama identifikuoti integracijos kliūtis ir į jas reaguoti. Vienas iš paminėtų iššūkių – paauglių atsiskyrimas, žalingų įpročių formavimasis ir mokyklos nelankymas. Ši problema sprendžiama per tarpinstitucinius susitikimus, kuriuose aptariamos pastebėtos tendencijos ir ieškoma būdų jas suvaldyti. Be to, kaip papildoma priemonė kontaktui užtikrinti, pasitelkiami socialiniai tinklai, per kuriuos teikiama aktuali informacija ir atsakoma į pabėgėliams svarbius klausimus.

Kategorijoje „Pabėgėlių integracijos iššūkiai po pirmųjų karo metų“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, atskleidžiantys naujus pabėgėlių integracijos iššūkius, vertinant laikotarpį po 2022 metų (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Kategorija: „Pabėgėlių integracijos iššūkiai po pirmųjų karo metų“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Dėmesys socialinėms paslaugoms ir psichikos sveikatai</i>	„(...) saugi nakvynė, maistas, rūbai (...) buvo tokie pagrindiniai poreikiai ir iššūkis mums (...) vėliau tie iššūkiai truputėlį plečias (...) dvidešimt antraisiais metais mes tik pradėjom nuo bazinių poreikių, o dabar viskas išaugo į aukštesnį lygį (...) socialinės paslaugos, dėmesys psichikos sveikatai.“ [VP1].
<i>Pabėgėlių viltys grįžti į Ukrainą</i>	„ (...) šiuo metu vienas pagrindinių iššūkių, ir manau man kolegės pritaro, pabėgėlių viltis grįžti atgal ir to padarinys – nepilnas išitraukimas į mūsų visuomenę (...) iššūkis jiems sakyti, jog mes suprantam, kad jie čia planuoja būti laikinai, bet gal niekas nesikeis ir būnant čia vis tiek yra svarbu, kad jie bandytų, kiek galima daugiau integruotis į visuomenę.“ [VP4]; „ (...) jie nekuria tokių ilgalaikių planų (...) jiems tarsi nelabai aktualu skirti laiko pasimokyti lietuvių kalbos (...) vaikams tampa nebeaktualu planuoti savo ateitį Lietuvoje ir galvoti, kaip pavyzdys, į kokį universitetą stos (...) nors prasidėjo viskas dvidešimt antrais metais, o dabar jau dvidešimt penktieji metai ir dar vis tiek neaišku, kada viskas baigsis, o sakyčiau, kad trys metai yra ganėtinai ilgas laiko tarpas.“ [VP5].
<i>Sistemos supaprastinimas</i>	„ (...) visą laiką bus kur pasitempti, visą laiką bus ką tobulinti, bet aš manau, kad mes jau esame tikrai pasistūmėję (...) jau yra daugelis sistemų sukurta (...) jau turime pilną veikimo programą (...) apgyvendinimas jau nebėra tokia didelė problema (...) jeigu vėl kažkas atsitiktų, mes jau žinom, kaip ką kur daryti, kur kreiptis.“ [VP2]; „ (...) šnekant apie šiandieninę integraciją, mes jau esame išgryninę sritis, kas yra būtinausia ir kas yra reikalingiausia (...) anksčiau būdavo, kad užtikrinam bazinius poreikius ir tada pereiname į kitus lygius (...) tai dabar tą visą procesą mes jau bandom „sustumti“ (...) žmogui viskas vyksta daug greičiau ir, kad jam būtų daug paprasčiau adaptuotis.“ [VP3].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 8 lentelėje pateiktas ekspertų įžvalgas, pastebėta, kad pabėgėlių integracijos iššūkiai Lietuvoje laikui bėgant kito. Jeigu 2022 metais prioritetu buvo bazinių poreikių tenkinimas, tokių kaip maistas, nakvynė ar apranga, tai dabar vis dažniau susiduriama su aukštesnio lygmens iššūkiais, apimančiais socialinių paslaugų plėtrą, psichikos sveikatos užtikrinimą ir ilgalaikės integracijos skatinimą. Pastebima, kad institucijos įgijo daugiau patirties ir jau turi sukurtas veikimo schemas, kurios leidžia efektyviau reaguoti į naujus iššūkius. Tačiau kartu išryškėja ir nauja problema – dalies pabėgėlių motyvacijos stoka pilnavertiškai integruotis, kurią lemia neapibrėžtumas dėl ateities bei viltis grįžti į Ukrainą. Dėl to kai kurie pabėgėliai linkę nesiekti ilgalaikės adaptacijos – mažiau mokosi lietuvių kalbos, neplanuoja tolimesnių studijų ar profesinės karjeros Lietuvoje. Šis neapibrėžtumas tampa svarbiu veiksniu, ribojančiu tvarią integraciją, net ir esant išplėtotoms pagalbos sistemoms.

Kategorijoje „Numatomi pabėgėlių integracijos projektai“ yra išskirti ekspertų pateikti teiginiai, atskleidžiantys naujas iniciatyvas ar projektus, numatytus ateityje, siekiant plėsti paslaugų spektrą ir gerinti ukrainiečių integracijos procesą (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Kategorija: „Numatomi pabėgėlių integracijos projektai“

Subkategorija	Empirinio tyrimo teiginiai (indikatoriai)
<i>Planuojamų projektų specifiška</i>	„(...) neužilgo prasidės naujų projektų paraiškų teikimas.“ [VP1]; „(...) planuojamas naujas projektas, didelis, trijų metų apimties, kuris ir kalbės apie trečiųjų šalių piliečių integraciją.“ [VP2]; „ (...) kaip ir minėjome, šiuo metu akcentuojamės į psichikos sveikatą, planuojamos tokios netgi privalomos integracinės programos (...) nesinori per daug išpasakoti dar viešai neskelbiamų projektų.“ [VP3].

Pastaba: Interviu kalba taisyta

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis interviu rezultatais

Apibendrinant 9 lentelėje pateiktas ekspertų išvargas, pastebėta, kad artimiausiu metu toliau aktyviai planuojami nauji pabėgėlių integracijos projektai, siekiant dar labiau išplėsti teikiamų paslaugų spektrą ir reaguoti į augančius Ukrainos pabėgėlių bei kitų trečiųjų šalių piliečių poreikius. Ekspertų teigimu, netrukus prasidės naujų projektų paraiškų teikimas, o vienas iš jau planuojamų projektų – truks trejus metus ir apims trečiųjų šalių piliečių integracijos stiprinimą. Akcentuojamas dėmesys ir psichikos sveikatai. Planuojamos privalomos integracinės programos, kurios dar labiau prisidėtų prie sėkmingesnės socialinės adaptacijos. Nors projektų detalės dar nėra viešai skelbiamos, aišku, kad Vilniaus miesto savivaldybė siekia sistemingo, ilgalaikio ir kompleksiško požiūrio į pabėgėlių integraciją.

Apibendrinant pateiktus tyrimo rezultatus, galima teigti, jog prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui Vilniaus miesto savivaldybė susidūrė su reikšmingais iššūkiais, kurių sprendimas pareikalavo greitos reakcijos, tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir naujų integracinių priemonių kūrimo. Tyrimo duomenys atskleidė, kad integracijos procesas nuo pat karo pradžios vyko dviem etapais – pradiniame buvo siekiama užtikrinti bazinius poreikius (apgyvendinimas, dokumentų sutvarkymas, pirminės informacijos suteikimas), o vėliau nukreipiamas dėmesys prie tvarių priemonių, orientuotų į ilgalaikę socialinę įtrauktį, švietimą, psichologinę gerovę ir pabėgėlių įtraukimą į darbo rinką. Analizuojant Vilniaus miesto savivaldybės taikytas priemones, paaiškėjo, kad nors ir egzistuoja daugybė informacinių kanalų, tačiau jų veiksmingumas priklauso ne tik nuo turinio prieinamumo, bet ir nuo asmeninės komunikacijos bei gyvo kontakto. Ekspertų išvargos atskleidė, kad neformalus tinklai ir tiesioginis bendravimas dažnai pasirodo esą veiksmingesni nei formalios informavimo formos. Be to, vertinant integracijos sėkmę, svarbu atsižvelgti į tai, kad daug ukrainiečių Lietuvoje savo buvimą vis

dar laiko laikinu. Todėl statistiniai rodikliai, tokie kaip registracija Užimtumo tarnyboje ar dalyvavimas kalbos kursuose, ne visada pilnai atspindi realų socialinės integracijos mastą. Ypatingas dėmesys skiriamas ir kalbos barjerų mažinimui – tiek formalių lietuvių kalbos kursų plėtojimui, tiek neformalių socialinių praktikų skatinimui. Tyrimo rezultatai parodė, kad sėkminga kalbinė adaptacija glaudžiai susijusi su bendruomeniškumu, savanoryste ir neformaliosiomis bendravimo erdvėmis, kurios stiprina pabėgėlių motyvaciją mokytis kalbos ir integruotis į visuomeninį gyvenimą. Pabėgėlių įsitraukimas į darbo rinką – vienas esminių sklandžiai integracijai įtaką turinčių aspektų. Nors Užimtumo tarnyba vykdo programas, o kai kurios įmonės savanoriškai prisideda prie ukrainiečių įdarbinimo, remiantis tyrimo rezultatais, labiausiai akcentuojami ukrainiečių diplomų nepripažinimai bei lietuvių kalbos reikalavimai. Kontaktas su pabėgėliais – tiek tiesioginis, tiek netiesioginis – atsiskleidė kaip būtinoji sąlyga tikslingai integracijai. Tyrime dalyvavę ekspertai pabrėžia, kad svarbu ne tik siūlyti pagalbą, bet ir aktyviai klausti pačių pabėgėlių, ko jiems reikia. Grįžtamasis ryšys padeda tiksliau nustatyti problemas, o joms spręsti taikoma aktyvi komunikacija per socialinius tinklus. Aptariamą integracijos iššūkius po pirmųjų karo metų rodo integracijos proceso perėjimą į gilesnį lygmenį – nuo bazinių poreikių patenkinimo prie socialinės ir psichologinės gerovės, tačiau pagrindinė vyraujanti problema, kad didelė dalis pabėgėlių vis dar gyvena laikino Lietuvoje apsistojimo nuotaikomis, todėl stokoja motyvacijos kalbos mokymuisi, švietimui ar ilgalaikiai integracijai. Numatomi projektai parodo sisteminių pasirengimą ateities iššūkiams: planuojami nauji, ilgalaikiai projektai, orientuoti į psichikos sveikatą ir privalomas integracines programas. Tai įrodo institucijų mokymąsi iš patirties ir siekį optimizuoti esamas priemones bei jų taikymą praktikoje.

DISKUSIJOS

Kaip jau minėta, šio magistrinio darbo tikslas – ne tik išanalizuoti Ukrainos pabėgėlių integracijos pagrindinius iššūkius, bet ir atskleisti, ar praėjus 3 metams, kai karo tema iki šiol šmėžuoja pagrindiniuose žinių portaluose, vis dar susiduriame su tomis pačiomis problemomis, kurios mus lydėjo karui prasidėjus. Vertinant Lietuvos pažangą šių prieglobsčio prašytojų integracijos procese, atliekamas tyrimas Vilniaus bei Panevėžio miestų savivaldybėse ir lyginamoji analizė. Duomenų lyginimas atliekamas atsižvelgiant į teorinėje dalyje išnagrinėtą Lietuvos situaciją Ukrainos pabėgėlių integracijoje 2022 – 2024 metų laikotarpyje ir tyrimo metu gautus rezultatus.

Teorinėje dalyje akcentuojama, kad Lietuva, reaguodama į 2022 m. Rusijos pradėtą karą Ukrainoje, susidūrė su netikėtu ukrainiečių pabėgėlių srautu, kuris atskleidė daugelį integracijos iššūkių – nuo būsto trūkumo ir kalbos barjero iki įsitraukimo į darbo rinką, švietimo sistemos prieinamumo bei psichosocialinės pagalbos stokos. Teorinėje dalyje nagrinėtuose šaltiniuose pabrėžiama, kad Lietuva ėmėsi aktyvių teisinių ir socialinių priemonių, įskaitant laikinojo apsaugos statuso suteikimą, siekdama sudaryti sąlygas sklandžiai pabėgėlių integracijai, tačiau ilgalaikės integracijos iššūkiai – ypač susiję su pabėgėlių kvalifikacijų pripažinimu bei sveikatos priežiūros suteikimu – išliko aktualūs. Tuo tarpu remiantis tyrimo metu gautais rezultatais, paaiškėjo, kad Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybėse, nuo 2022 iki 2025 m. padaryta akivaizdi pažanga – ypač Vilniuje. Pastebėtas visapusiškas įsitraukimas, siekiant užtikrinti reikalingos informacijos prieinamumą bei aiškumą. Atsiskleidžia ir pabėgėlių grįžtamojo ryšio vertinimas, bendruomeninių renginių ir gyvų susitikimų organizavimas bei nevyriausybinių organizacijų veiklos sričių išsiaiškinimas, siekiant sklandaus ir aiškaus tarpusavio bendradarbiavimo. Ypatingas dėmesys buvo skirtas ir jau teorinėje dalyje minėtam kalbos barjero mažinimui – tiek plėtojant formalius lietuvių kalbos kursus, tiek skatinant neformalią socialinę praktiką. Lyginant teorinėje dalyje pateiktus Ukrainos pabėgėlių integracijos iššūkius, po pirmųjų karo metų, su Vilniaus miesto savivaldybėje atlikto tyrimo duomenimis, atsiskleidžia integracijos proceso perėjimas į gilesnį lygmenį – nuo bazinių poreikių patenkinimo prie socialinės ir psichologinės gerovės. Pagrindinė vyraujanti problema – didelė dalis pabėgėlių, vis dar gyvenančių laikino Lietuvoje apsistojimo nuotaikomis. Dėl šios priežasties pastebimas motyvacijos stokojimas kalbos mokymuisi, švietimui ar ilgalaikiai integracijai. Vilniaus miesto savivaldybės numatomi projektai parodo sisteminių pasirengimą ateities iššūkiams: planuojami nauji, ilgalaikiai projektai, orientuoti į psichikos sveikatą ir privalomas integracines

programas. Tai atskleidžia Vilniaus miesto institucijų mokymąsi iš patirties ir siekį optimizuoti esamas priemones bei jų taikymą praktikoje. Išanalizavus Panevėžio miesto savivaldybės ekspertų pateiktas išvalgas, galima teigti, kad minėta kalbos barjero problema sprendžiama lietuvių kalbos kursų organizavimu. Siekiant sklandesnio pabėgėlių integravimosi teikiamos viešojo transporto lengvatos. Akcentuojant sklandumą, organizuotos savitarpio pagalbos grupės bei mokymai specialistams, dirbantiems su pabėgėlių klausimais. Pastebėtas ir nuolatinis bendradarbiavimas su NVO informacijos ir patirties pasidalijimo kontekste. Visgi, reikalingos informacijos prieinamumas ir tinkamumas, integracijos priemonių efektyvumo įvertinimo stygius, grįžtamojo ryšio siekimo trūkumas, turėjo įtakos vertinant dabartinę Ukrainos pabėgėlių integraciją. Nors ir reikalingos informacijos teikimas vykdomas bendruoju telefonu, konsultacijos suteikiamos gyvai, savivaldybės registratūroje, lyginant su Vilniaus miesto savivaldybės veikla, pastebėtas tiesioginio ir netiesioginio kontakto trūkumas. Ši spraga turi įtakos ir grįžtamojo ryšio gavimui, ir tuo pačiu minėtam teikiamų paslaugų veiksmingumo įsivertinimui bei pabėgėlių poreikių išpildymui. Kaip jau minėta, kalbos barjeras buvo vienas iš pagrindinių iššūkių, tačiau Panevėžio miesto savivaldybės ekspertai akcentavo, kad praktinis kalbos vartojimas kasdienėse situacijose, ypač darbo aplinkoje, daug efektyviau padėjo spręsti šią problemą nei tik formalių kursų lankymas. Visgi, bendruomeninių renginių periodišką organizavimą netapo šios problemos sprendimo būdu, atsižvelgiant į Vilniaus miesto savivaldybės veiklą šiuo klausimu. Lyginant su teorinėje dalyje išskirtais iššūkiais, galima daryti išvadą, kad per trijų metų laikotarpį Lietuva žengė reikšmingus žingsnius tobulinant pabėgėlių integracijos sistemą – buvo stiprinamas ryšys tarp nevyriausybinių organizacijų ar kitų institucijų. Vilniaus mieste, kur didžiausias atvykusiųjų pabėgėlių skaičius, siekiama gauti kuo daugiau informacijos ir grįžtamojo ryšio iš Ukrainos pabėgėlių, organizuojant bendruomeninius renginius, gyvus susitikimus bei komunikuojant su prieglobsčio prašytojais socialinėje erdvėje. Vis dėlto, iššūkiai mažesniuose regionuose, tokiuose kaip Panevėžys, rodo, kad organizuojamų projektų veikla, skiriamos lengvatos bei specialistų išankstinis paruošimas neužtikrina augimo ar padarytos pažangos pabėgėlių integracijos kontekste. Tai reiškia, kad ateityje svarbu orientuotis į regioninės integracijos stiprinimą, socialinių paslaugų tolygų užtikrinimą bei tikslingą gairių/nurodymų suteikimą visoms savivaldybėms.

IŠVADOS

1. Išanalizavus migracijos atsiradimo priežastis bei padarinius, galima teigti, kad nors migracija dažnai suvokiama kaip sąmoningas individo sprendimas siekti geresnių gyvenimo sąlygų, vis didesnę reikšmę įgauna priverstinė migracija, kylanti dėl ginkluotų konfliktų, persekiojimo ar žmogaus teisių pažeidimų. Augant migracijos mastui, vis plačiau pradėta vartoti „pabėgėlio“ sąvoka, kuri grindžiama aiškiu tarptautiniu teisiniu reguliavimu. Dėl šios situacijos pabėgėliai dažnai susiduria su įvairiais sunkumais – nuo integracijos iššūkių naujoje visuomenėje iki sudėtingo teisinio statuso įgijimo ir asmeninio saugumo užtikrinimo.
2. Išnagrinėjus teisės aktus ir dokumentus, reglamentuojančius pabėgėlių teisinį statusą, galima daryti išvadą, kad vienas svarbiausių šio proceso etapų yra 1951 m. Jungtinių Tautų konvencijos dėl pabėgėlių statuso priėmimas. Šios konvencijos tikslas – sukurti nuolatinę ir tarptautiniu mastu pripažįstamą teisinę sistemą, kuri užtikrintų pabėgėlių apsaugą. Minėta tarptautinė sutartis įtvirtino pagrindinius pabėgėlių teisių apsaugos principus, įskaitant *pabėgėlio sąvoką, prieglobsčio suteikimo pareigą* bei *negražinimo principą*. Laikui bėgant, 1951 m. konvenciją papildė 1967 m. įsigaliojęs protokolas dėl pabėgėlių statuso, o šį protokolą – 1999 m. sukurta Europos prieglobsčio sistema. Visa tai atlikta, siekiant užtikrinti veiksmingą prieglobsčio politiką, skatinant atsakomybės pasidalijimą, bendradarbiavimą tarp valstybių narių, sprendžiant migracijos ir pabėgėlių apsaugos klausimus, aktualius koordinuotai bei sklandžiai pabėgėlių integracijai pasiekti.
3. Atsižvelgus teorinėje dalyje į autorių J. W. Berry, T. Martikainen ir N. Statkus įžvalgas apie integracijos sampratą, galima teigti, kad integracija suprantama skirtingai ir pagrindinis akcentas yra integracijos proceso sklandumas bei kas už tai atsakingas. Pasak minėtų autorių, proceso sklandumas priklauso nuo asmens prisitaikymo prie visuomenės arba imigranto, ir jį priimančios visuomenės veiksmų. Akcentuojama, kad integracijos politika turi būti pagrįsta struktūrinėmis sąlygomis ir paslaugomis, kurios palengvintų imigrantų įsitraukimą į visuomenę. Siekiant išsiaiškinti integracijos proceso eigą, nagrinėtas Lietuvos institucijų bei nevyriausybinių organizacijų vaidmuo, užtikrinantis nuoseklų prieglobstį gavusių užsieniečių paramos bei integracijos procesą nuo pradinio apgyvendinimo etapo iki ilgalaikės integracijos.
4. Išnagrinėjus *Vokietijos, Vengrijos ir Lenkijos* mastu pabėgėlių integracijos procesą ir pagrindinius iššūkius prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui, galima teigti, kad kalbos barjeras ir informacijos trūkumas bei jos pateikimas, akcentuojami kaip pagrindiniai iššūkiai prieglobsčio prašytojams ir įstaigoms, prisidedančioms prie jų integracijos. Įsidarbinimo

klausimas taip pat akcentuojamas kaip vienas iš iššūkių dėl pabėgėlių diplomų ar kvalifikacijų nepripažinimo aspekto. Akcentuojant *Lietuvos patirtį* Ukrainos pabėgėlių integracijos procese, galima teigti, kad išsiskiria keli pagrindiniai iššūkiai, kurie apsunkina prieglobsčio prašytojų galimybes tinkamai įsitvirtinti naujoje aplinkoje. Pasikartojantis ir akivaizdus informacijos trūkumas apie galimas paramos priemones, įsidarbinimo galimybes ir socialines paslaugas išlieka problema, stabdančiu efektyvią integraciją ir Lietuvos mastu. Ypač aktuali – sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo problema. Ilgi laukimo terminai pas gydytojus, informacijos apie sveikatos sistemą trūkumas bei, jau minėtas, kalbos barjeras apsunkina pabėgėlių galimybes gauti reikiamą pagalbą. Visi šie veiksniai rodo, kad, siekiant palengvinti pabėgėlių integraciją ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų, būtina ne tik didinti paslaugų prieinamumą, tačiau ir užtikrinti aiškia, lengvai prieinamą informaciją apie esamas galimybes.

5. Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais paaiškėjo, kad Panevėžio ir Vilniaus savivaldybėse, nuo 2022 iki 2025 m. padaryta akivaizdi pažanga – ypatingai Vilniuje. Pastebėtas visapusiškas įsitraukimas, siekiant užtikrint reikalingos informacijos prieinamumą bei aiškumą. Atsiskleidžia ir pabėgėlių grįžtamojo ryšio vertinimas, bendruomeninių renginių ir gyvų susitikimų organizavimas bei nevyriausybinių organizacijų veiklos sričių išsiaiškinimas, siekiant sklandaus ir aiškaus tarpusavio bendradarbiavimo. Išanalizavus Panevėžio miesto savivaldybės ekspertų pateiktas išvalgas, galima teigti, kad minėta kalbos barjero problema sprendžiama lietuvių kalbos kursų organizavimu. Siekiant sklandesnio pabėgėlių integravimosi teikiamos viešojo transporto lengvatos. Akcentuojant sklandumą, organizuotos savitarpio pagalbos grupės bei mokymai specialistams, dirbantiems su pabėgėlių klausimais. Taip pat pastebėtas nuolatinis bendradarbiavimas su NVO informacijos ir patirties pasidalijimo kontekste. Visgi, reikalingos informacijos prieinamumas ir tinkamumas, integracijos priemonių efektyvumo įvertinimo stygius, grįžtamojo ryšio siekimo trūkumas, turėjo įtakos vertinant dabartinę Ukrainos pabėgėlių integraciją.
6. Taigi, lyginant su teorinėje dalyje išskirtais iššūkiais, galima daryti išvadą, kad per trijų metų laikotarpį Lietuva žengė reikšmingus žingsnius tobulinant pabėgėlių integracijos sistemą. Buvo stiprinamas ryšys tarp nevyriausybinių organizacijų ar kitų institucijų, organizuojami aktualūs lietuvių kalbos kursai ir kitos veiklos, skatinančios pabėgėlių įsitraukimą. Vilniaus mieste, kur didžiausias atvykusiųjų pabėgėlių skaičius, siekiama gauti kuo daugiau informacijos ir grįžtamojo ryšio iš Ukrainos pabėgėlių, organizuojant bendruomeninius renginius, gyvus susitikimus bei komunikuojant su prieglobsčio prašytojais socialinėje

erdvėje. Vis dėlto, iššūkiai mažesniuose regionuose, tokiuose kaip Panevėžys, rodo, kad organizuojamų projektų veikla, skiriamos lengvatos bei specialistų išankstinis paruošimas neužtikrina augimo ar padarytos pažangos pabėgėlių integracijos kontekste. Tai reiškia, kad ateityje svarbu orientuotis į regioninės integracijos stiprinimą, socialinių paslaugų tolygų užtikrinimą bei tikslingą gairių/nurodymų suteikimą visoms savivaldybėms.

REKOMENDACIJOS

Panevėžio miesto savivaldybei:

1. Kadangi vienas pagrindinių iššūkių yra *informacijos trūkumas* – rekomenduojama sukurti atskirą svetainę, ar jau egzistuojančioje svetainėje „3 mygtukų paspaudimu“ prieinamą skiltį, išverstą anglų, rusų ir ukrainiečių kalbomis, kurioje pabėgėliai galėtų rasti visą aktualią informaciją apie paslaugas, dokumentų tvarkymą, įdarbinimo galimybes bei užduoti rūpimus klausimus.
2. Ilgalaikėje perspektyvoje – skatinti vietos bendruomenių įtraukimą, organizuojant kultūrinius, švietėjiškus, bendruomeninius renginius bent du kartus per mėnesį, skatinančius susipažinti, komunikuoti tarpusavyje ir lavinti lietuvių kalbos žinias.
3. Siekiant išspręsti pabėgėlių integracijos vertinimo ir rodiklių/kriterijų nebuvimo problematiką, siūloma pradėti organizuoti gyvus susitikimus su pabėgėliais ir įvertinti jų metu gaunamą grįžtamojo ryšio naudą. Taip pat kaip vieną iš susisiekiimo ar informacijos pateikimo būdų – naudoti socialinius tinklus ar susisiekiimo programas („Facebook“, „Telegram“ ir t.t.), kuriose, per jau egzistuojančias Ukrainos pabėgėlių grupes, išsiaiškinti pabėgėlių poreikius, pagrindinius trūkumus ar netgi teigiamus integracijos aspektus, atskleidžiančius ir savivaldybės pažangą pabėgėlių integravimo procese.

Vilniaus miesto savivaldybei:

1. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad nagrinėtame laikotarpyje susidurta su neaiškumu/informacijos trūkumu NVO ir kitų organizacijų veiklos vykdymo kontekste. Norint išsaugoti ir palaikyti ryšį su nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitomis įstaigomis, turinčiomis įtakos Ukrainos pabėgėlių sklandesnei integracijai, rekomenduojama organizuoti periodiškus susitikimus (kartą į mėnesį), siekiant nuolatinio tarpusavio informacijos pasidalijimo užtikrinimo bei organizacijų veiklos ir pagrindinių iššūkių sekimo, ir tuo pačiu jų bendro išsprendimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. „2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų, Nr. 2011/95/ES“. EUR – Lex. Žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32011L0095>
2. „2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendrosios tvarkos Nr. 2013/32/ES“. EUR – Lex. Žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32013L0032>
3. „2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES), kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, Nr. 604/2013“. EUR – Lex. Žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0604>
4. „2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) dėl „Eurodac“ sistemos pirštų atspaudams lyginti sukūrimo siekiant veiksmingai taikyti Reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, ir dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų bei Europolo teisėsaugos tikslais teikiamų prašymų palyginti duomenis su „Eurodac“ sistemos duomenimis ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011, kuriuo įsteigiama Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra, Nr. 603/2013“. EUR – Lex. Žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A32013R0603>
5. „Dėl Prieglobsčio Lietuvos Respublikoje suteikimo ir panaikinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2024 m. gegužės 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a918630dc0311e59019a599c5cbd673/asr>

6. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo“. TAR. Žiūrėta 2024 m. gegužės 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.063105D57221>
7. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. sausio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.35371?jfwid=>
8. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties“. E-seimas. Žiūrėta 2024 m. birželio 2 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>
9. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. sausio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.35371?jfwid=>

Kiti internetiniai šaltiniai:

10. „Home Affairs Council: 10-Point Plan on stronger European coordination on welcoming people fleeing the war against Ukraine“. European Commission. Žiūrėta 2024 m. birželio 21 d. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2152
11. „2022 m. prieglobsčio ataskaita: Santrauka“. EUAA. Žiūrėta 2024 m. birželio 22 d. https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2022-06/2022_Aylum_Report_Executive_Summary_LT.pdf
12. „2023 m. prieglobsčio ataskaita: Santrauka“. EUAA. Žiūrėta 2024 m. birželio 22 d. https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2023-07/2023_Aylum_Report_Executive_Summary_LT.pdf
13. „Aktuali informacija prieglobstį gavusiems užsieniečiams“. Priėmimo ir integracijos agentūra. Žiūrėta 2025 m. vasario 1 d. <https://piia.lt/aktuali-informacija-prieglobscio-prasytojams/>
14. „Duomenys ir išteklių“. UNHCR. Žiūrėta 2023 m. spalio 25 d. <https://www.unhcr.org/neu/lt/duomenys-ir-istekliai>.
15. „Karo pabėgėliai iš Ukrainos“. Oficialiosios statistikos portalas. Žiūrėta 2023 m. spalio 24 d. <https://osp.stat.gov.lt/ukraine-dashboards>
16. „Konvencija dėl pabėgėlių statuso“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2024 m. gruodžio 11 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32581>
17. „Lietuvoje gyvenančių pabėgėlių iš Ukrainos poreikių vertinimas: apklausos rezultatai“. Lietuvos Raudonasis Kryžius. Žiūrėta 2025 m. vasario 25 d. <https://redcross.lt/wp-content/uploads/2022/09/LIETUVOJE-GYVENANCIU-PABEGELIU-IS-UKRAINOS->

[POREIKIU-VERTINIMAS-APKLAUSOS-REZULTATAI-LT-2023.pdf?utm_source=chatgpt.com](#)

18. „Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos tyrimas“. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Žiūrėta 2025 m. sausio 23 d. https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/12124_sppd-pabegeliu_socialines_integracijos_tyrimas2013.pdf
19. „Migracija ir prieglobstis: faktai ir skaičiai“. Europos Parlamentas, 2023 m. liepos 25 d. https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2019/7/story/20170629STO78630/20170629STO78630_lt.pdf
20. „Migracija“. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2024 m. balandžio 13 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/migracija/>
21. „Migracijos departamento prie VRM 2023 m. veiklos ataskaita“. LRV. Žiūrėta 2024 m. gegužės 2 d. <https://migracija.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/3/9s6Q8ISOyBc.docx>
22. „Migracijos priežastys“. Europos Parlamentas. Žiūrėta 2025 m. vasario 1 d., <https://www.europarl.europa.eu/topics/lt/article/20200624STO81906/migracijos-priežastys>
23. „Needs, Intentions and Integration Challenges for Ukrainian Refugees in Hungary“. IOM Hungary. Žiūrėta 2024 m. birželio 23 d. <https://hungary.iom.int/sites/g/files/tmzbd11591/files/inline-files/iom-hungary-dtm-hungary-needs-and-intentions-q2.pdf>
24. „Pabėgėliai iš Ukrainos Europos Sąjungoje“. ES Taryba ir Europos Vadovų Taryba. Žiūrėta 2025 m. sausio 13 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/infographics/ukraine-refugees-eu/#0>
25. „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“. LRV. Žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d. <https://vda.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/projektai/vykdomi/pabegeliu-is-ukrainos-priemimas-ir-ankstyva-integracija/>
26. „Pabėgėlių priėmimo centras tapo Priėmimo ir integracijos agentūra“. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Žiūrėta 2025 m. sausio 23 d. https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/pabegeliu-priemimo-centras-tapo-priemimo-ir-integracijos-agentura/?utm_source=chatgpt.com
27. „Pabradės Užsieniečių registracijos centre gerinamos priėmimo sąlygos“. LRV. Žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d. <https://vsat.lrv.lt/lt/vsat/vykdomi-projektai/prieglobscio-migracijos-ir-integracijos-fondo-20212027-m-programos-projektai/pabrades-uzsienieciu-registracijos-centre-gerinamos-priemimo-salygos/>

28. „Pagalba pabėgėliams, jų socialinė integracija“. Valstybės kontrolė. Žiūrėta 2024 m. gegužės 9 d. [file:///C:/Users/NedaKirjanovaite/Downloads/pagalba-pabegeliams-ju-socialine-integracija%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/NedaKirjanovaite/Downloads/pagalba-pabegeliams-ju-socialine-integracija%20(1).pdf)
29. „Pagalba Ukrainos piliečiams“. IOM Lietuvoje. Žiūrėta 2024 m. birželio 3 d. <https://lithuania.iom.int/lt/pagalba-ukrainos-pilieciams>
30. „Pagrindinės VSAT veiklos sritys“. LRV. Žiūrėta 2024 m. gegužės 16 d. <https://vsat.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/pagrindines-vsata-veiklos-sritys/>
31. „Pasaulinis susitarimas dėl pabėgėlių“. UNHCR. Žiūrėta 2025 m. vasario 1 d. <https://www.unhcr.org/what-we-do/protect-human-rights/asylum-and-migration/new-york-declaration-refugees-and-migrants>
32. „Prieglobsčio politika“. Europos Parlamentas. Žiūrėta 2024 m. balandžio 25 d. https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/lt/FTU_4.2.2.pdf
33. „Prieglobsčio suteikimo procedūra“. MIGRIS. Žiūrėta 2024 m. gegužės 4 d. <https://www.migracija.lt/noriu-gauti-prieglobst%C4%AF-lr>
34. „Prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių integracija: teisinis reguliavimas ir situacija“. Tarptautinė migracijos organizacija. Žiūrėta 2025 m. sausio 22 d. https://www.emn.lt/uploads/Products/product_1448/Studija-LT.pdf?utm_source=chatgpt.com
35. „Statistika“. LRV. Žiūrėta 2024 m. birželio 2 d. <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/>
36. „Surveys with Refugees from Ukraine: Needs, Intentions, and Integration Challenges“. IOM. Žiūrėta 2025 m. vasario 24d. https://lithuania.iom.int/sites/g/files/tmzbd11336/files/lithuania_q1-4.pdf
37. „Taryba priėmė ES migracijos ir prieglobsčio pakta“. Europos Sąjungos Taryba. Žiūrėta 2025 m. vasario 1 d. <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/>
38. „UNHCR Global Trends 2015“. UNHCR. Žiūrėta 2024 m. birželio 23 d. <https://www.unhcr.org/media/unhcr-global-trends-2015>
39. „Vidaus reikalų ministerijos 2022 m. veiklos ataskaita“. LRV. Žiūrėta 2024 m. gegužės 8 d. https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/00000_VRM_2022%20m_veiklos_ataskaita_skelbti.pdf

Moksliniai šaltiniai:

40. Berry, W. John. *Immigration, acculturation and adaptation*. Applied psychology: An international Review, 1997.

41. Brücker, Herbert, Andreas Ette, Markus M. Grabka, Yuliya Kosyakova, Wenke Niehues, Nina Rother, C. Katharina Spiess, Sabine Zinn, Martin Bujard, Adriana R. Cardozo Silva, Jean Philippe Décieux, Amrei Maddox, Nadja Milewski, Lenore Sauer, Sophia Schmitz, Silvia Schwanhäuser, Manuel Siegert, Hans Steinhauer, ir Kerstin Tanis. „Ukrainian Refugees in Germany: Evidence From a Large Representative Survey“. *Comparative Population Studies* 48, (2023): 414 – 420. https://www.comparativepopulationstudies.de/index.php/CPoS/article/view/559/386?fbclid=IwZ_Xh0bgNhZW0CMTAAAR1Y1MBTrkIpkkfxqXGyi8C6jF9A9smpgR_8TY3KagRhFVUpGKrQPn9OQBU_aem_rIMjmSugl9KsDQu8t4eO6g
42. Brücker, Herbert, Andreas Ette, Markus M. Grabka, Yuliya Kosyakova, Wenke Niehues, Nina Rother, C. Katharina Spiess, Sabine Zinn, Martin Bujard, Adriana R. Cardozo Silva, Jean Philippe Décieux, Amrei Maddox, Nadja Milewski, Lenore Sauer, Sophia Schmitz, Silvia Schwanhäuser, Manuel Siegert, Hans Steinhauer, ir Kerstin Tanis. „Ukrainian refugees in Germany: Escape, arrival and everyday life“. *IAB-Forschungsbericht* 24, (2022): 20 – 23. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/274560/1/1853875996.pdf>
43. Duszczuk, Maciej, ir Paweł Kaczmarczyk. „Poland and War Refugees from Ukraine – Beyond Pure Aid“. *CESifo Forum*, 23, (2022): 36 – 40. https://www.econstor.eu/bitstream/10419/263863/1/CESifo-Forum-2022-04-p36-40.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2NHwWorKmrXzZoIEV6vK9ZolkzyQKelnZuAXGp-Srs5K3puc4pzRBwVok_aem_xjHrvW35sCqVrFBK_QUPxQ
44. Duszczuk, Maciej, ir Paweł Kaczmarczyk. „The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges“. *Intereconomics* 57(3), (2022): 164 – 170. <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html>
45. Harzig, Christiane, Dirk Hoerder, ir Donna Gabaccia. *What is migration history?*. University of Hawai'i Press: 2011.
46. Kunz, Egon. „The refugee in flight: Kinetic models and forms of displacement“. *International migration review*, 2 (1973): 130 – 131.
47. Lloyd, Annemaree. „Researching fractured (information) landscapes: Implications for library and information science researchers undertaking research with refugees and forced migration studies“. *Journal of Documentation*, 73 (2017): 39 – 40.
48. Malkki, Liisa. „REFUGEES AND EXILE: From „Refugee Studies“ to the National Order of Things“. *Annual review of anthropology*, 24 (1995): 497 – 498.

49. Martikainen, Tuomas. *Religion, Immigrants and Integration*. Leiden/Boston: Brill, 2013.
50. Shacknove, Andrew. „Who Is a Refugee?“. *Ethics*, 95 (1985): 281–282.
51. Statkus, Nortautas. *Tapatybės politika etniniams konfliktams reguliuoti*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2018.
52. Tkachuk, Anastasiia, Svitlana Kostyrykina ir Tomas Janeliūnas. „Migrantų iš Ukrainos adaptacija ir integracija Lietuvoje. *Rytų Europos studijų centras*, (2023): 5 – 10. https://www.gssc.lt/wp-content/uploads/2023/11/v01_Ukrainian-report_Janeliunas_LT_A4.pdf

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema: „Ukrainos pabėgėlių integracija: Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybių atvejai”

Temos aktualumas. 2022 m. vasario 24 d. prasidėjus Rusijos karinei invazijai į Ukrainą, vis daugiau žmonių priverstinai turėjo palikti savo namus, nedelsiant susirasti darbą, gyvenamąjį būstą, ar mokyklą savo vaikams ir pradėti kurti savo gyvenimą iš naujo kitoje šalyje. Lietuva, kaip ir daugelis kitų Europos Sąjungos valstybių narių tapo įpareigota teikti materialinę, humanitarinę ir finansinę paramą Ukrainai bei jos žmonėms. Dėl augančio pabėgėlių skaičiaus Lietuvoje, integracijos tema tapo labai svarbi, nes nesugebėjimas tinkamai integruoti atvykusiųjų Ukrainos piliečių daro įtaką socialinės atskirties didėjimui taip pat didina įtampą ir nelygybę visuomenėje. Taigi, atsižvelgiant į nuo 2022 m. egzistuojančią ir jau 3 metus gyvuojančią pasaulio politinę situaciją bei migracijos tendencijas svarbu analizuoti ne tik teorines prielaidas, bet ir praktinę situaciją Lietuvos savivaldybių veikloje.

Problema. Kokia pažanga pasiekta pabėgėlių integracijos iššūkių kontekste, vertinant 2022 – 2025 metų laikotarpį?

Tikslas – išanalizuoti Ukrainos pabėgėlių adaptacijos pagrindinius iššūkius ir įvertinti Lietuvos pažangą šių prieglobsčio prašytojų integracijos procese, atliekant tyrimą Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybėse.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti migracijos atsiradimo priežastis ir jos pasekmes.
2. Išnagrinėti teisės aktus ir dokumentus, reglamentuojančius pabėgėlių teisinį statusą.
3. Aptarti integracijos sampratą ir jos procesą.
4. Tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu išnagrinėti pabėgėlių integracijos procesą ir iššūkius prasidėjus Rusijos ir Ukrainos karui.
5. Atskleisti Ukrainos pabėgėlių integracijos iššūkius Panevėžio bei Vilniaus miestų savivaldybėse ir įvertinti pasiektą pažangą pabėgėlių integravimo kontekste.

Metodai. Mokslinių šaltinių analizė, pusiau struktūruotas ir struktūruotas interviu ir lyginamoji analizė.

Tyrimo rezultatai ir išvados.

- Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais, paaiškėjo, kad Vilniaus ir Panevėžio miestų savivaldybėse, nuo 2022 iki 2025 m. padaryta akivaizdi pažanga – ypatingai Vilniuje. Pastebėtas visapusiškas įsitraukimas, siekiant užtikrinti reikalingos informacijos prieinamumą bei aiškumą. Atsiskleidžia ir pabėgėlių grįžtamojo ryšio vertinimas, bendruomeninių renginių ir gyvų susitikimų organizavimas bei nevyriausybinių organizacijų veiklos sričių išsiaiškinimas, siekiant sklandaus ir aiškaus tarpusavio bendradarbiavimo.
- Išanalizavus Panevėžio miesto savivaldybės ekspertų pateiktas įžvalgas, galima teigti, kad minėta kalbos barjero problema sprendžiama lietuvių kalbos kursų organizavimu. Siekiant sklandesnio pabėgėlių integravimosi teikiamos viešojo transporto lengvatoms. Akcentuojant sklandumą, organizuotos savitarpio pagalbos grupės bei mokymai specialistams, dirbantiems su pabėgėlių klausimais. Fiksuotas ir nuolatinis bendradarbiavimas su NVO informacijos ir patirties pasidalijimo kontekste. Visgi, reikalingos informacijos prieinamumas ir tinkamumas, integracijos priemonių efektyvumo įvertinimo stygius, grįžtamojo ryšio siekimo trūkumas, turėjo įtakos vertinant dabartinę Ukrainos pabėgėlių integraciją.
- Lyginant su teorinėje dalyje išskirtais iššūkiais, galima daryti išvadą, kad per trijų metų laikotarpį Lietuva žengė reikšmingus žingsnius stiprinant pabėgėlių integracijos sistemą – buvo stiprinamas ryšys tarp nevyriausybinių organizacijų ar kitų institucijų, didmiestyje, kur didžiausias atvykusiųjų pabėgėlių skaičius, siekiama išgauti kuo daugiau informacijos ir grįžtamojo ryšio iš Ukrainos pabėgėlių pusės, organizuojant bendruomeninius renginius ir gyvus susitikimus su pabėgėliais. Visgi iššūkiai mažesniuose regionuose, tokiuose kaip Panevėžys, rodo, kad pažanga nors ir yra, ji tebėra netolygiai pasiskirsčiusi, o tai reiškia, kad ateityje svarbu orientuotis į regioninės integracijos stiprinimą ir socialinių paslaugų tolygų užtikrinimą visoje šalyje.

SUMMARY

The topic of Master's thesis: "Integration of Ukrainian refugees: cases of Vilnius and Panevėžys city municipalities"

Relevance of the topic. 2022. February 24. With the beginning of the Russian military invasion of Ukraine, more and more people were forced to leave their homes, immediately find work, housing, or school for their children and start building their lives anew in another country. Lithuania, like many other European Union member states, has become obliged to provide material, humanitarian and financial support to Ukraine and its people. Due to the growing number of refugees in Lithuania, the topic of integration has become very important, because the inability to properly integrate Ukrainian citizens who have arrived affects the increase in social exclusion and also increases tension and inequality in society. Thus, taking into account the global political situation and migration trends that have existed since 2022 and have existed for 3 years, it is important to analyze not only theoretical assumptions, but also the practical situation in the activities of Lithuanian municipalities.

Problem. What progress has been achieved in the context of refugee integration challenges, assessing the period 2022 – 2025?

The aim is to analyze the main challenges of the adaptation of Ukrainian refugees and assess Lithuania's progress in the integration process of these asylum seekers, conducting a study in the municipalities of Vilnius and Panevėžys cities.

Objectives:

1. Analyze the causes of migration and its consequences.
2. Analyze legal acts and documents regulating the legal status of refugees.
3. Discuss the concept of integration and its process.
4. Analyze the refugee integration process and challenges at the international and national levels after the start of the Russia-Ukraine war.
5. Reveal the challenges of the integration of Ukrainian refugees in the municipalities of Panevėžys and Vilnius cities and assess the progress achieved in the context of refugee integration.

Methods. Analysis of scientific sources, semi-structured and structured interviews and comparative analysis.

Research results and conclusions.

- Based on the results obtained during the research, it turned out that in Vilnius and Panevėžys city municipalities, from 2022 to 2025. obvious progress was made - especially in Vilnius. Comprehensive involvement was observed, in order to ensure the accessibility and clarity of the necessary information. The assessment of refugee feedback, the organization of community events and live meetings, and the clarification of the areas of activity of non-governmental organizations are also revealed, in order to achieve smooth and clear mutual cooperation.
- After analyzing the insights provided by the experts of the Panevėžys city municipality, it can be stated that the aforementioned language barrier problem is solved by organizing Lithuanian language courses. In order to achieve smoother integration of refugees, public transport benefits are provided. With an emphasis on smoothness, mutual aid groups and training for specialists working with refugee issues have been organized. Fixed and continuous cooperation with NGOs in the context of information and experience sharing. However, the availability and appropriateness of the necessary information, the lack of assessment of the effectiveness of integration measures, and the lack of feedback have had an impact on the assessment of the current integration of Ukrainian refugees.
- Comparing with the challenges identified in the theoretical part, it can be concluded that over the three-year period, Lithuania has taken significant steps in strengthening the refugee integration system - the connection between non-governmental organizations or other institutions has been strengthened, in the metropolis, where the largest number of refugees has arrived, the aim is to obtain as much information and feedback as possible from the Ukrainian refugees, by organizing community events and live meetings with refugees. However, challenges in smaller regions, such as Panevėžys, show that although progress exists, it is still unevenly

distributed, which means that in the future it is important to focus on strengthening regional integration and ensuring equal provision of social services throughout the country.

PRIEDAI

Interviu klausimai:

1. Kokie pagrindiniai pasikeitimai pabėgėlių integracijos procese įvyko nuo karo pradžios?
2. Kokie rodikliai ar duomenys naudojami vertinant integracijos priemonių veiksmingumą jūsų savivaldybėje?
3. Ar Jūsų nuomone, informacijos apie pabėgėlių teises, galimybes ir esamas integracijos programas teikimas yra aiškus ir prieinamas ukrainiečiams? Kokie komunikacijos kanalai (pvz., interneto svetainės, socialiniai tinklai, tiesioginė konsultacija) yra naudojami informacijos apie integracijos paslaugas pateikimui, ir kaip įvertinate, ar jie yra aiškiai suprantami ir teikiantys naudą pabėgėliams?
4. Kokios priemonės, be kalbos kursų, padeda sumažinti kalbos barjerus (pvz., informacinės medžiagos, individualios konsultacijos)?
5. Kokie pagrindiniai įsidarbinimo iššūkiai aktualūs ukrainiečiams jūsų savivaldybėje? Ar esama specialių programų ar bendradarbiavimo su tam tikrų įstaigų darbdaviais, skirtų palengvinti darbo paiešką?
6. Kaip bendradarbiaujama su nevyriausybinėmis organizacijomis siekiant pagerinti integracijos procesą? Ar šios iniciatyvos padeda sumažinti socialinius barjerus?
7. Kaip Jūsų savivaldybė, ar konkrečiau, jūsų skyrius, organizuoja tiesioginius kontaktus su ukrainiečiais?
8. Kokius naujus pabėgėlių integracijos iššūkius pastebėjote per pastaruosius trejus metus, kurių nebuvo 2022 metais?
9. Kokios naujos iniciatyvos ar projektai numatyti ateityje, siekiant plėsti paslaugų spektrą ir gerinti ukrainiečių integracijos procesą Jūsų savivaldybėje?